

A R B E J D S P A P I R

Vejen til førtidspension

James Weatherall

Arbejdsrapport 4:2001

Socialforskningsinstituttet

Vejen til førtidspension

James Weatherall

***Programområde 9
Effektivitet i velfærdsproduktionen***

Marts 2001

Socialforskningsinstituttets arbejdsrapporter indeholder foreløbige resultater af undersøgelser og forarbejder til artikler eller rapporter. Arbejdsrapporter udgives i et begrænset oplag som grundlag for en faglig diskussion, der indgår som led i forskningsprocessen. Læseren bør derfor være opmærksom på, at resultater og fortolkninger i den færdige rapport eller artikel vil kunne afvige fra arbejdsrapporten. Arbejdsrapporter er ikke omfattet af de procedurer for kvalitetssikring og redigering, som gælder for instituttets forskningsrapporter.

OM UNDERSØGELSEN

I dag modtager 8 pct. af den danske befolkning mellem 18-66 år, førtidspension. I 1990'erne fik gennemsnitligt mellem 15.000-20.000 personer tilkendt førtidspension hvert år. I denne rapport analyseres hvordan sandsynligheden for at få førtidspension er fordelt i befolkningen.

Undersøgelsens primære datamateriale er registermateriale fra den Integrerede Database for Arbejdsmarkedsforhold (IDA), Socialforskningsregisteret (SFR), Sygehusbenyttelsesregisteret (SBR) og Afgørelsesregisteret vedrørende førtidspensionssager. En stikprøve af befolkningen er fulgt i en otte års periode fra 1990-1997.

Undersøgelsen er foregået fra januar til oktober 2000 og lavet af forskningsassistent MA (econ) James Weatherall under ledelse af programleder, mag. Art., Ph.d. Ole Gregersen og forskningsleder, cand.jur. Inger Koch-Nielsen.

INDHOLD

Kapitel 1: Sammenfatning	3
Kapitel 2: Baggrundsforklaringer	11
2.1 Historie og baggrund	11
2.2 Førtidspension regler	13
2.3 Hypoteser	15
Kapitel 3: Metode og data	21
3.1 Databeskrivelse	21
3.2 Empirisk model	22
Kapitel 4: Beskrivende statistik	33
4.1 Generelle oplysninger om førtidspensionister	33
4.2 Sygdom	37
4.3 Uddannelse	41
4.4 Ulykker	44
4.5 Familiestatus	47
4.6 Arbejdsmarkedstilknytning	51
4.7 Sociale ydelser	60
Kapitel 5: Empirisk diskussion	73
5.1 Kontanthjælpsmodtagere	73
5.2 Sygedagpengemodtagere	82
5.3 Personer med og uden erhvervsuddannelse	90
5.4 Spørgeskemadata	96
5.5 Vigtige resultater	99
Litteraturliste	101
Ordforklaring	105

KAPITEL 1: SAMMENFATNING

I perioden fra 1990 til 1997 modtager gennemsnitlig 8 pct. af den danske befolkning i aldersgruppen 18-66 år førtidspension og i hvert år fra 1990 - 1997 er der gennemsnitlig 0,75 pct. af befolkningen, som får tilkendt førtidspension.

Indtil 1999 var pensionsalderen¹ i Danmark 67 år, men mindre end 20 pct. af befolkningen var aktive på arbejdsmarkedet til og med pensionsalderen. I gennemsnit er den faktiske pensionsalder 61 år. I 1970 var kun 47 pct. af de kvinder, som var aktive, da de var 50 år, også aktive når de blev 62 år, blandt mænd var andelen 86 pct.. I dag er andelen hhv. 29 pct. og 47 pct.. Hvis levetids-forventningerne ikke ændres, så vil gruppen af personer, som er 60 år eller der over, stige med 35 pct. over de næste 30 år. Denne trend kunne betyde en stigning i antallet af ældre på overførselsindkomster på ca. 300.000 personer, hvilket medfører et yderligere pres på velfærdssystemet.² I gennemsnit tilkendes mellem 15,000 og 20,000 personer førtidspension hvert år. Før antallet af personer på førtidspension kan reduceres, er det nødvendigt at identificere og analysere de personer som modtager førtidspension.

Der skal findes svar på førtidspensions-dilemmaet, før fremtidens velfærdssystem kan sikres for dem, som virkelig har brug for økonomisk hjælp.

Der har været flere tidligere undersøgelser af førtidspensionister. I denne undersøgelse indgår alle førtidspensionister i befolkningen og en stor stikprøve af befolkningen, dvs. vi kan beregne sandsynligheden for at få førtidspension og analysere hvordan denne sandsynlighed er fundet på forskellige befolkningsgrupper.

I denne rapport analyseres sandsynligheden for, at en person får tilkendt førtidspension. Først gives en beskrivelse af gruppen af førtidspensionister. Dernæst undersøges sandsynligheden for, at en person bliver førtidspensionist, og hvordan denne afhænger af en række personlige karakteristika. Nogle af analyserne gennemføres særskilt for forskellige grupper, som kontanthjælpsmodtagere, sygedagpengemodtagere, og personer uden erhvervsuddannelse. Sandsynligheden for, at en person fra en given gruppe

¹ Pensionsalderen i Danmark i år 2000 er 65 år

kommer på førtidspension i løbet af en given tidsperiode, er beregnet ved hjælp af en overlevelsesanalyse.

Den største andel af dem, der får tilkendt en førtidspension, er i alderen mellem 50 og 66 år. Hvert år fra 1990 til 1997 var mellem 50 pct. til 65 pct. af dem, som fik tilkendt førtidspension, over 50 år. Andelen af mænd og kvinder over 50, som modtog førtidspension, var mellem 1,35-1,45 pct. i perioden, hvor andelen var 0,3-0,4 pct. for dem mellem 30 og 39 år i samme periode. Generelt får flere kvinder end mænd, tilkendt en førtidspension fra gruppen af personer over 50 år. Der er også en større andel af kvinder end mænd, som har modtaget førtidspensions-tilkendelser uden at modtage nogen social ydelse i den forudgående periode. Man kan se sammenhæng i tabel 1.1.

Tabel 1.1. Andel 18-66 årige, der fik tilkendt førtidspension 1993, særskilt efter alder. Procent.

Alder	Førtidspensions-tilkendelser	Personer uden tilkendelse	I alt
18-29 år	0,19	99,81	100
30-39 år	0,43	99,57	100
40-49 år	0,72	99,28	100
50-66 år	1,32	98,68	100

Resultaterne viser overraskende, at andelen, der tilkendes førtidspension, er den samme blandt indvandrere og etniske danskere. Det er overraskende, da mange af indvandrerne fra 3.verdenslande, som kom til Danmark i 1970'erne, var uden erhvervsuddannelse og udførte hårdt fysisk arbejde, og derfor forventes det i nogen grad, at de er blevet nedslidte. Det er muligt at grunden til, at andelen af indvandrere, der er på førtidspension, ikke er større, skyldes, at der ikke skelnes mellem indvandrere fra industrialiserede lande og mindre udviklede lande.

For at få en idé om, hvorfor personer modtager førtidspension, blev førtidspensionisterne spurgt, hvorfor de efter egen mening fik behov for førtidspension. Hovedårsagerne til nedsat erhvervsevne var for de flestes vedkommende ulykker, skader, sygdomme, nedslidning og arbejdsløshed. Resultaterne fra de forskellige estimationer på registerdata underbygges af personernes svar i survey-undersøgelsen.

² Søndergaard (1999)

Vi kan se fra oplysningerne om sygdomme, som stammer fra sygehusbenyttelsesregistret, at fysiske sygdomme er hovedårsagen til en betragtelig andel af førtidspensions-tilkendelserne hvert år: cirka 32,5 pct. Der er dog en markant forskel på sandsynligheden for at komme på førtidspension, efter psykisk sygdom frem for fysisk sygdom dvs. en registreret psykisk sygdom og en registreret fysisk sygdom . De psykisk syge har meget større sandsynlighed for at blive førtidspensionister end fysisk syge og personer uden registreret sygdom. Andelen af psykisk syge der tilkendes førtidspension er 3 pct., hvor den er 2 pct. blandt fysisk syge. Dette resultat kunne tyde på, at det er langt sværere for personer med psykiske sygdomme at vende tilbage til den gamle arbejdsplads eller at komme ind på en ny arbejdsplads, end for fysisk syge personer. Denne sammenhæng kan ses ud fra tabel 1.2., hvor andelen af psykisk syge som modtager førtidspension er højest.

Tabel 1.2. Andel 18-66 årige, der fik tilkendt førtidspension i 1994, særskilt efter helbredsmæssige årsager. Procent.

Helbred	Førtidspensions-tilkendelser	Personer uden tilkendelse	I alt
Person uden registreret sygeforløb	0,52	99,48	100
Psykisk syge	2,60	97,40	100
Fysisk syge	2,26	97,74	100

I hvert af årene 1990 til 1997 var der blandt førtidspensionisterne 25 pct. eller flere, der havde modtaget sygedagpenge i over 25 pct. af det foregående år. 10 pct. flere mænd end kvinder, har modtaget sygedagpenge i mere end 25 pct. af året før, de fik tilkendt førtidspension. Til gengæld er andelen af mænd, der tilkendes førtidspension, ud af dem som var på sygedagpenge mere end 25 pct. året før på 4 pct. i 1993. For dem som havde under 25 pct. sygedagpenge året før er den 0,91 pct. For kvinder er andelen hhv. 7 pct. og 0,5 pct. i 1993. Yderligere viser resultaterne, at jo længere en person har været på sygedagpenge, jo større sandsynlighed er der for at modtage førtidspension det følgende år. Overlevelsesanalysen viser også, at personer på sygedagpenge i 1990 havde en større sandsynlighed for at komme på førtidspension end personer, som ikke var på sygedagpenge i 1990. En yderligere bekræftelse af hypotesen er, at andelen af førtidspensions-tilkendelser stiger, når varigheden af sygedagpenge stiger jf. tabel 1.3.

Tabel 1.3. Andel 18-66 årige, der fik tilkendt førtidspension 1992, særskilt efter varigheden af sygedagpenge. Procent.

Varighed af sygedagpenge	Førtidspension tilkendelser	Personer uden tilkendelse	I alt
Under 25 pct. af året på sygedagpenge	0,71	99,29	100
Mellem 25-50 pct. af året på sygedagpenge	3,50	96,50	100
Mellem 50-75 pct. af året på sygedagpenge	5,60	94,40	100
Over 75 pct. af året på sygedagpenge	7,44	92,56	100

Personer, som har været udsat for en ulykke, har dobbelt så stor sandsynlighed for at blive førtidspensionist i forhold til dem, der ikke er ulykkesofre. Ulykker kan muligvis få midlertidig og permanent effekt på erhvervsevnen, og her er der ikke skelnet mellem de forskellige ulykkers art, men det er klart, at alvorlige ulykker selvfølgelig har markant større effekt på risikoen for at modtage førtidspension.

Resultaterne viser, at sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension er 3 gange større for personer med lavt uddannelsesniveau end for personer med høj uddannelse. Det faktum, at 75 pct. af førtidspensionisterne har et lavt uddannelsesniveau, understreger at lav uddannelse giver stor risiko for førtidspensionering. Dette underbygges af, at 1 pct. af befolkningen med en grundskole uddannelse tilkendes førtidspension, hvor andelen kun er 0,2 pct. blandt dem med en lang videregående uddannelse.

I gruppen af førtidspensionister uden erhvervsuddannelse har 55 pct.– 65 pct., mere end 10 års erhvervs erfaring i perioden 1990 til 1997. Andel af dem uden erhvervsuddannelse med over 10 års erhvervs erfaring, der tilkendes førtidspension i 1996 er 1,18 pct. mod 0,83 pct., hvis de har mindre end 5 års erhvervs erfaring. Det kunne indikere, at personer uden erhvervsuddannelse med mange års erhvervs erfaring muligvis er nedslidte, og derfor i højere grad modtager førtidspension. Regressionsresultaterne bekræfter forklaringen, da der ses en positiv sammenhæng mellem længden af en person uden erhvervsuddannelse erhvervs erfaring og sandsynligheden for at blive førtidspensionist. Yderligere viser overlevelsesanalysen, at personer, der i 1990 ikke havde en erhvervsuddannelse, har en større sandsynlighed for at komme på førtidspension med

tiden, end personer der i 1990 havde en erhvervsuddannelse. Ud fra tabel 1.4 ses en sammenhæng mellem personer uden erhvervsuddannelse og erhvervs erfaring.

Tabel 1.4. Andel 18-66 årige, der fik tilkendt førtidspension 1996, særskilt efter erhvervs erfaring blandt personer uden erhvervsuddannelse. Procent.

Erhvervs erfaring	Førtidspensions-tilkendelser	Personer uden tilkendelse	I alt
0-4 års erhvervs erfaring	0,83	99,17	100
5-9 års erhvervs erfaring	0,90	99,10	100
Over 10 års erhvervs erfaring	1,18	98,82	100

Det viser sig, at personer berørt af lang ledighed dvs. 75 pct. ledighed året før, har større sandsynlighed for at blive førtidspensionister, end hvis de kun var berørt af ledighed i en kort periode. Omkring 10 pct.–15 pct. af alle mænd, som tilkendes førtidspension, har været minimum 50 pct. ledige året før. Af dem som var berørt af minimum 50 pct. ledighed i året før fik 1% tilkendt førtidspension, hvor 0,7 pct. blandt dem, som var berørt af mindre end 50 pct. ledighed fik førtidspension tilkendt. Yderligere er der flere mænd end kvinder, som har været arbejdsløse året før, de får tilkendt førtidspension. Undersøgelsen tyder på, at ledighed i sig selv kan reducere personens arbejdsevner. Det betyder, at jo længere ledighedsperiode jo sværere kan det være at vende tilbage til arbejdsmarkedet. Tidligere undersøgelser på danske data af Jensen (1987) finder en negativ sammenhæng mellem varighed af ledighed og beskæftigelse, hvilket vil sige, at overgangsraten bliver mindre desto længere tid, personen har været ledig. Sammenhængen mellem ledighed og førtidspension ses i tabel 1.5.

Tabel 1.5. Andel 18-66 årige, der fik tilkendt førtidspension i 1997, særskilt efter varighed af ledighed. Procent.

Ledighedens varighed	Førtidspensions-tilkendelser	Personer uden tilkendelse	I alt
Under 25 pct. ledighed året før	0,85	99,15	100
Mellem 25-50 pct. ledighed året før	0,91	99,09	100
Mellem 50-75 pct. ledighed året før	0,98	99,02	100
Over 75 pct. ledighed året før	1,77	98,23	100

Mange individer, som er arbejdsløse, modtager kontanthjælp. Derfor findes lige som for arbejdsløse, at jo længere tid en person modtager kontanthjælp jo større risiko er der for at modtage førtidspension. Blandt mænd, der modtager førtidspension i tidsperioden 1990 til 1997, har mellem 15 pct. og 20 pct., modtaget kontanthjælp i mere end 75 pct. af det foregående år. Blandt kvinder modtog kun mellem 10 pct. og 15 pct.. Andelen af mænd der har modtaget kontanthjælp i mere end 75 pct. i det foregående år, som får tilkendt førtidspension er gennemsnitlig 3 pct. (stiger med årene) og 0,5 pct. for dem uden kontanthjælp året før. For kvinder er procenterne i gennemsnit hhv. 3 pct. (stiger med årene) og 0,75 pct.. Resultaterne fra overlevelsesanalyserne bekræfter også, at en person, der ikke modtager kontanthjælp i 1990, har mindre sandsynlighed for at blive førtidspensionist end en person, som modtog kontanthjælp i 1990.

Derimod er det ret få af de personer (3 pct. i 1997), som får tilkendt førtidspension, der har været på revalidering året før. Ud af alle førtidspensions-tilkendelser i 1997 modtog 7,5 pct. revalidering året før. Det ser altså ud til, at kommunerne i de fleste tilfælde vurderer, at revalidering ikke vil gøre gavn blandt dem, som søger om førtidspension. Af dem, som modtager revalidering, får gennemsnitlig 2 pct., den tilkendt det efterfølgende år, hvor mindre end 1 pct. af dem som ikke modtog revalidering fik den tilkendt. Regressionsresultaterne viser samtidig, at sandsynligheden for at komme på førtidspension afhænger negativt af revalidering. Det ser altså ud til, at der er en positiv effekt af revalideringsarbejdet. Dvs. personer på revalidering kommer i arbejde bagefter.

Der er andre faktorer end helbredsmæssige begivenheder, arbejdsmarkedstilknytning, uddannelse og sociale ydelser, som spiller en rolle for tilkendelse af førtidspension. Af alle personer med en løn på under 150,000 kr. om året i tidsperioden 1990 til 1997, har lidt over 1 pct. fået tilkendt førtidspension mod 0,2 pct. af dem med en løn over 150,000 kr. om året. Til trods for inflation er tendensen konstant i analysen. Dette kunne tyde på, at folk med lave indkomster ser en fordel i at få tilkendt førtidspension på grund af økonomiske årsager, og derfor ansøger om førtidspension alt andet lige. Men at de har en lav indkomst, kan også skyldes at de er ufaglærte og har andre problemer. Det ser yderligere ud til, at blandt personer med en lav indkomst er det dem med en specifik

familiestatus, som får tilkendt førtidspension. Blandt mænd på førtidspension er mellem 40 pct. og 50 pct., f.eks. enlige uden børn med en indkomst under 150,000 kr. året før tilkendelsen af førtidspension. Andelen af enlige uden børn og med en løn på under 150,000 kr. om året, der tilkendes førtidspension, er gennemsnitlig 1 pct. hvorimod 0,08 pct. af samlevende med børn og en løn over 150,000 kr. om året får tilkendt førtidspension. Andelen af kvinder i par uden børn med en lønindkomst under 150,000 kr. om året, som får en tilkendelse er gennemsnitlig 1,30 pct. over årene, hvor gennemsnittet er 0,06 pct. for kvinder i par med børn og en løn over 150,000 kr. Det kunne tyde på, at personer med en lav indkomst og uden børn har et økonomisk og socialt incitament til at ansøge om førtidspension, fordi det herved bliver muligt at få en bedre indkomst og mere fritid.

I hele tidsperioden fra 1990 til 1997 har omkring 70 pct. af førtidspensionisterne været på en eller anden form for social ydelse året før, de får tilkendt førtidspension. 2 pct. af folk med ydelse får tilkendt førtidspension, hvor 0,5 pct. af dem uden ydelse får en tilkendelse. Blandt dem, der fik tilkendt førtidspension i 1997, har 81 pct., modtaget en eller anden form for social ydelse i tidsperioden 1990 til 1996. Faktisk er sandsynligheden for at blive førtidspensionist fem gange større, når en person året før modtog en eller anden form for social ydelse, som kontanthjælp, sygedagpenge eller revalideringsydelse, end hvis personen ikke modtog nogen social ydelse.

Som det fremgår af ovenstående har nogle sociale grupper i den danske befolkning på grund af deres varigt nedsatte erhvervsevne (f.eks. forårsaget af en ulykke) meget få beskæftigelsesalternativer, og derfor bliver de nødt til at søge førtidspension. Andre befolkningsgrupper har en meget lille sandsynlighed for at komme på førtidspension. I tabel 1.6. er givet en oversigt over de faktorer, der har stor betydning for sandsynligheden for at få førtidspension.

Tabel 1.6. Personer med risiko for førtidspension

1.	Kontanthjælpsmodtager i længere tid
2.	Sygedagpengemodtager i længere tid
3.	Langtidsledig dvs. ledige mere end 75 pct. af året
4.	Person med en årlig lønindkomst på under 150,000 kr.
5.	Person uden erhvervsuddannelse med lang erhvervserfaring
6.	Kvinde
7.	Person med fysisk sygdom
8.	Person med psykisk sygdom
9.	Person som rammes af en ulykke
10.	Enlig uden børn
11.	Person over 50 år

Det kan illustreres gennem et par eksempler. Sandsynligheden for, at en mand på 50 år med en løn over 150,000 kr. om året, 25 års erhvervserfaring, en mellemlang uddannelse, som lever i par uden børn, og som har modtaget sygedagpenge i 1990 på grund af en fysisk sygdom (50 pct. af året på sygedagpenge) modtager førtidspension i 1991 er 20 pct. For en person, som ikke modtog sygedagpenge i 1990 men ellers havde samme karakteristika er sandsynligheden 1 pct.

En kvinde på 50 år med en løn under 150,000 kr. om året, 25 års erhvervserfaring, en mellemlang uddannelse, som lever i par uden børn, og som har været berørt af ledighed 75 pct. af året og været kontanthjælpsmodtager i 1990 (50 pct. af året på kontanthjælp) har 21 pct. sandsynlighed for at modtage førtidspension i 1994. En kvinde med samme karakteristika, men som ikke modtog kontanthjælp i 1990, og som ikke berørt af ledighed havde kun 4 pct. sandsynlighed for at få tilkendt en førtidspension i 1994.

Endelig er sandsynligheden for at komme på førtidspension i 1997 8 pct., hvis man er kvinde på 40 år uden erhvervsuddannelse i 1990, enlig uden børn, har en løn under 150,000 kr. om året og har 20 års erhvervserfaring. Sandsynligheden er kun 1 pct. for en mand på 30 år med en erhvervsuddannelse som lever i par med børn, en løn over

150,000 kr. om året og 10 års erhvervs erfaring. Det kunne betyde at sandsynligheden for at komme på førtidspension er 8 gang større for personer uden erhvervsuddannelse.

KAPITEL 2: BAGGRUNDSFORKLARINGER

2.1 Historie og baggrund

Socialforskningsinstituttet har tidligere gennemført en række undersøgelser om førtidspensionsområdet. I perioden 1975-1980 gennemførte instituttet to undersøgelser blandt invalidepensionister (Hubbe 1976,1977,1978,1979, Due 1976, Hubbe og Westergård 1978, Martini 1980, Koch-Nielsen 1980). I den ene undersøgelse – *Invaliditetsbegrebet belyst ved praksis for tildeling af invalidepension* – bygges på et udtræk blandt personer, der i 1971 ansøgte om invalidepension eller invaliditetsydelse. En stikprøve på cirka 2000 personer blev udtrukket til interview fem år efter første ansøgning (–dvs. i 1976-) og cirka 500 blev anmodet om at deltage i en helbredsundersøgelse. Den anden undersøgelse - *Invalidepensionisters baggrund og levevilkår* - bygger på udtræk blandt ansøgere til invalidepension og invaliditetsydelse i perioden 1967/1968 – 1974/1975. Også her blev der gennemført interview med omkring 2.000 personer. Undersøgelsen blev suppleret med interviews af et repræsentativt udsnit af den danske befolkning i alderen 15-66 år. I disse undersøgelser gives en beskrivelse og analyse af :

- invalidepensionisters helbredsforhold 5 år efter første ansøgning
- andelen blandt dem, der fik afslag i 1971, som i løbet af 5-års perioden igen søgte pension
- desuden fokuseres der på andelen af pensionisterne, der har erhvervsarbejde og omfanget af dette arbejde

Førtidspensionisters erhvervsarbejde (før og efter tilkendelse af pension) og andelen, der søger og får tilkendt en pension i årene umiddelbart efter et afslag er yderligere belyst i Amnitzbøll-Rasmussen (1980).

I undersøgelsen af invalidepensionisters levevilkår beskrives pensionisternes skolegang, erhvervsuddannelse, familie- og boligforhold m.m. set i relation til befolkningen som helhed. Pensionisternes opvækstvilkår blev ligeledes belyst ved en række spørgsmål.

I slutningen af 1980'erne gennemførte Socialforskningsinstituttet en række undersøgelser af administrationen af førtidspensionssager - ansøgningsprocessen, tilkendelsesmønstre og vurdering af geografiske forskelle i tilkendelsesmønstret m.m. Disse undersøgelser indgik især i debatten om at decentralisere kompetencen til at afgøre førtidspensionssager fra 15 regionale nævn til 275 kommuner (Bengtsson 1987,1989). Som et led i debatten om decentralisering af kompetencen til at tilkende førtidspension gennemførtes først i Ballerup og senere i andre kommuner et forsøg, hvor kommunen fik den fulde afgørelseskompetence i forsøgsperioden. Socialforskningsinstituttet fulgte og evaluerede forsøget i Ballerup (Gregersen 1990,1992).

Siden har Socialforskningsinstituttet gennemført en undersøgelse af yngre førtidspensionister. Undersøgelsen blev gennemført i to dele. Første del af undersøgelsen var en forvaltningsdel, der fokuserede på tilkendelsespraksis (Bengtsson, 1991), mens anden del af undersøgelsen var en levevilkårsundersøgelse blandt en stikprøve af yngre førtidspensionister (under 50 år på tilkendelsestidspunktet) (Juul, 1992). Andersen (1993) gennemførte på baggrund af sagsakter en undersøgelse af helbredsmæssige og sociale forhold blandt førtidspensionister under 35 år i Københavns Kommune.

En af de væsentlige aktuelle socialpolitiske debatter vedrørende førtidspensionsområdet drejer sig om muligheden for at gøre en indsats for at mindske behovet for tilkendelser af førtidspension. Dette kan gøres enten gennem en ændret social indsats, fx i form af revalidering, hjælp til arbejdspladsfastholdelse, eller hjælp til genplacering på arbejdsmarkedet, eventuelt i form af et fleksjob. Denne debat afføder et behov for at vide mere om, hvilke befolkningsgrupper, der især har en stor risiko for at få et behov for en førtidspension. Yderligere er det relevant – så vidt det er muligt – at undersøge,

om de sociale hjælpeforanstaltninger, der iværksættes for at undgå eller udskyde behovet for en førtidspension, har nogen effekt –og i givet fald hvilken.

Med baggrund i disse tidligere undersøgelser er det muligt at få en ide om de individuelle socio-økonomiske faktorer, der påvirker tilkendelser af førtidspension til bestemte grupper. Disse undersøgelser har også givet en bedre forståelse af, hvorfor antallet af førtidspensionister er blevet et samfundsmæssigt problem, og hvordan ændringen i lovgivningen har spillet en rolle for beslutningen om tilkendelser af førtidspension gennem tiden.

Denne undersøgelse adskiller sig ved at analyserne gennemføres på en stikprøve af hele den 18-66 årige befolkning, som følges over otte år. Det giver en god mulighed for at beregne sandsynligheden for at få førtidspension blandt forskellige grupper af befolkningen.

I rapporten kobles spørgeskemadata med registerdata. Registerdataene udgør et paneldatasæt over en otte års periode. Disse data giver mulighed for at finde frem til den del af befolkningen, som har størst risiko for at få førtidspension.

2.2 Førtidspension regler

Dette afsnit varierer meget lidt fra afsnittet om førtidspension i bogen om Sociale Ydelser år 2000. Førtidspension kan tilkendes personer i alderen fra 18 til 65 år, når den generelle erhvervsevne er varigt nedsat af fysiske, psykiske eller sociale årsager. Betingelserne for at få tilkendt en pension på helbredsmæssigt grundlag er, at erhvervsevnen er nedsat med mindst halvdelen på grund af fysisk eller psykisk invaliditet, og at tilstanden er varig og mulighederne for at bedre erhvervsevnen ved aktivering, revalidering og behandling samt andre foranstaltninger har været afprøvet og er udtømt.

Der findes fire forskellige former for førtidspension:

1. Højeste førtidspension

2. Mellemste førtidspension
3. Forhøjet almindelig førtidspension
4. Almindelig førtidspension

Højeste førtidspension kan tilkendes personer mellem 18-59 år. Den tilkendes, hvis den generelle erhvervsevne af helbredsmæssige årsager (dvs. fysisk eller psykisk invaliditet) varigt er bortfaldet eller nedsat til det ubetydelige i ethvert erhverv.

Mellemste førtidspension kan tilkendes personer mellem 18-59 år. Den tilkendes, hvis den generelle erhvervsevne af helbredsmæssige årsager (dvs. fysisk eller psykisk invaliditet) varigt er nedsat med 2/3 eller mere. Personer mellem 60 og 66 år kan tilkendes mellemste førtidspension, hvis de opfylder de helbredsmæssige betingelser for at opnå højeste førtidspension, dvs. at erhvervsevnen er bortfaldet eller nedsat til det ubetydelige i ethvert erhverv.

Forhøjet almindelig førtidspension kan tilkendes af tre årsager:

1. Af helbredsmæssige årsager til personer mellem 18-59 år, når den generelle erhvervsevne varigt er nedsat med mindst halvdelen, alene bedømt på de helbredsmæssige forhold (dvs. fysisk eller psykisk invaliditet).
2. Af helbredsmæssige og sociale årsager til personer mellem 18 og 59 år, når den generelle erhvervsevne varigt er nedsat med mindst halvdelen, uden at nedsættelsen alene skyldes helbredsmæssige forhold.
3. Af sociale og helbredsmæssige årsager til personer mellem 50 og 59 år, når sociale og helbredsmæssige forhold taler for det. Alder, uddannelse, tidligere arbejdsforhold m.v. indgår i en konkret vurdering af, om der er et varigt forsørgelsesbehov.

Almindelig førtidspension kan tilkendes af 3 årsager i alderen 60 til 66 år fra 1990-1997.³

1. Helbredsmæssige årsager, når den generelle erhvervsevne varigt er nedsat med halvdelen eller 2/3 eller mere (dvs. fysisk eller psykisk invaliditet).

³ I år 2000 er det 60-64 årrige fordi pensionsalder er 65.

2. Helbredsmæssige og sociale årsager, når den generelle erhvervsevne varigt er nedsat med mindst halvdelen, uden at nedsættelsen alene skyldes helbredsmæssige forhold.
3. Sociale og helbredsmæssige årsager til personer mellem 60 og 64 år, når sociale og helbredsmæssige forhold taler for det. Alder, uddannelse, tidligere arbejdsforhold m.v. indgår i en konkret vurdering af, om der er et varigt forsørgelsesbehov.

Hvis erhvervsevnen forbedres væsentligt, kan der ske frakendelse eller overflytning til anden pensionsform. Den ovenstående skelnen mellem førtidspensionsniveauer vil ikke blive anvendt i denne rapport om førtidspension.

2.3 Hypoteser

Tilkendelse af førtidspension afhænger af mange forskellige faktorer. I denne rapport undersøges nedenstående hypoteser omkring en persons ønske om at komme på førtidspension. Det er vigtigt at være opmærksom på ikke at se på nedenstående hypoteser isoleret, da der mange gange er tætte relationer mellem de forskellige hypoteser. Dette vil blive uddybet nærmere i diskussionen af resultaterne i kapitel 4 og kapitel 5.

Førtidspension tilkendes personer, der varigt har en nedsat erhvervsevne. Derfor vil alle vores hypoteser fokusere på, hvordan en persons erhvervsevne forringes. Hypoteserne er opdelt i fire hovedgrupper 1) helbredsmæssige begivenheder, 2) erhvervs- og arbejdsmarkedssituationer, 3) demografiske årsager og 4) overførsler.

Helbredsmæssige begivenheder

Sygdom: En alvorlig fysisk eller psykisk sygdom (f.eks. kræft eller depressioner) kan påvirke en persons erhvervsevne – midlertidigt eller permanent. I tilfælde hvor personen har en længerevarende sygdomsperiode, kan det lange fravær fra aktivt arbejde resultere i varig nedsat erhvervsevne.

Lange arbejdsløshedsperioder kan også medføre psykiske problemer, da manglende arbejde kan opleves som forringet samfundsmæssig accept, og dette kan medføre ringe selvværd og psykiske problemer med deraf følgende varig nedsat erhvervsevne. Samfundsmæssige normer og en oplevelse af at uden et arbejde er man ingenting, kan være med til at reducere erhvervsevnen. Derfor er det muligt, at en person p.gr.a. en følgesygdom af arbejdsløshed, over tid vil ansøge om førtidspension.

Misbrug: Alkohol- og stofmisbrug kan medføre fysiske og psykiske sygdomme, så misbrugeren måske bliver mindre effektiv på arbejdspladsen, og i sidste ende kan det resultere i en varig nedsættelse af erhvervsevnen.

Ulykker: En trafik - eller arbejdsulykke eller andre ulykker kan resultere i midlertidig eller permanent reduktion af erhvervsevnen. Derfor er der en mulighed for, at ulykkesofre ansøger om førtidspension.

Erhvervs- og arbejdsmarkedssituationer

Uddannelse: Personer med kort uddannelse har generelt en lavere løn end højt uddannede personer. Hvis en persons løn er den samme eller lavere end indkomsten som førtidspensionist, så vil personen have et økonomisk incitament til at ansøge om førtidspension.⁴ Fra et økonomisk synspunkt er kort uddannede mindre produktive, da de har færre kvalifikationer, og dette medfører en lav løn, som derved kan skabe et incitament til at bevise en varig nedsat erhvervsevne, så førtidspension kan modtages. Dvs. der er en sandsynlighed for, at personer med kort uddannelse ansøger om førtidspension, så jo mindre man tjener, jo mere attraktiv er denne førtidspension-løsning. Det er kun praktisk muligt, hvis erhvervsevnen i høj grad er nedsat.

En person med kort uddannelse vil ofte få ufaglært arbejde, og dette vil hyppigt være fysisk krævende med mulighed for fremtidig nedslidning. Personer uden erhvervsuddannelse må derfor antages alt andet lige at have færre muligheder for at skifte til andre jobfunktioner end personer med en erhvervsuddannelse. Vi vil derfor

forvente, at eksempelvis personer med fysiske problemer med at klare arbejdet i højere grad får behov for førtidspension end andre. Et eventuelt jobskifte vil være svært p.gr.a. manglende kvalifikationer, og personen vil derfor have en risiko for fremtidig førtidspensionering.

Nedslidning: Hårdt fysisk arbejde kan være usundt for kroppen, og over tid er der således sandsynlighed for, at erhvervsevnen reduceres. Et eksempel er rengøringsmedarbejderen der efter mange års hårdt arbejde får kroniske rygproblemer. Den fysiske nedslidning kunne resultere i varig nedsættelse af erhvervsevnen og dermed mulighed for tilkendelse af førtidspension.

Arbejds miljø: På en arbejdsplads med et farligt arbejdsmiljø kan der være en stor risiko for, at en arbejder kommer ud for en arbejdsulykke. Et eksempel kan være fabriksarbejderen, der kommer til skade ved en farlig maskine, hvilket måske resulterer i, at arbejderen mister erhvervsevnen permanent. Det er også muligt at personer uden erhvervsuddannelse, og som over tid har været udsat for et højt støj niveau, et højt støvniveau eller meget fugt, kunne få nedsat erhvervsevnen varigt. Dvs. der er en større sandsynlighed for, at folk, der arbejder i et farligt arbejdsmiljø, søger tilkendelse af førtidspension over tid, fordi de har mistet erhvervsevnen f.eks ved en ulykke.

Tilknytning til arbejdsmarked: Lange arbejdsløshedsperioder kan føre til passivitet og inaktivitet, og den arbejdsløses motivation og incitament til arbejdsaktivitet mindskes måske. Dette kan medføre, at personen uden job kunne miste en del af sin lyst og kvalifikationer (produktivitet) til at blive beskæftiget. Disse faktorer, som ligger til grund for den muligt nedsatte erhvervsevne, giver mulighed for tilkendelse af førtidspension.⁵

Demografiske årsager

⁴ U(L,C) Hvor U er nytte, L er fritid og C er forbrug. Prisen på at arbejde er for høj sammenlignet med den mulige nytte, individet kan få ved fritid.

⁵ Nogen arbejdsløse har et større økonomisk incitament til at få tilkendt førtidspension i fht. andre.

Alder: En 60 årige person har ikke de samme fysiske evner som en 25 årige. Den 60-årige er længere i nedslidnings-processen end den unge med et hårdt fysisk krævende arbejde, og derfor vil den 60 årige have større risiko for at blive førtidspensionist i nær fremtid på grund af varigt nedsat erhvervsevne.

Familiestatus: En persons beslutning om at søge førtidspension grundet nedsat erhvervsevne kan afhænge af, om personen er alene, er gift, har børn eller er barnløs. F.eks. har en hustru uden børn måske bedre råd til, at en person er på førtidspension, end hvis der var flere end to i hustrunden, der skulle forsørges (dvs. større indkomstfleksibilitet). En person i hustrunden kan derved drage nytte af den ekstra fritid, der fås som førtidspensionist, mens partneren bliver nødt til at arbejde.⁶ Det betyder, at hvis en person er på grænsen mht. at kunne tildeles førtidspension, altså har en 50 pct. nedsat erhvervsevne, så kan familiestatus spille en rolle for en beslutning om at søge førtidspension.

Opvækstvilkår: Hvis en person vokser op i et miljø, hvor forældrene er afhængige af overførselsindkomster (f.eks. førtidspension) og ikke arbejder, kan det måske påvirke personens indstilling til det at arbejde som voksen.

Man kunne forestille sig, at manglen på erhvervsaktive rollemodeller i sig selv kan føre til manglende motivation for at arbejde.

Det vil sige, at børns manglende voksenforbilleder om et aktivt arbejdsliv kan medføre reduceret incitament og arbejdsevne, og dette kan resultere i en endda tidlig ansøgning om førtidspension, hvis deres vaner eventuelt fører til andre problemer, som reducerer erhvervsevnen yderligere.⁷

Overførsler

Det er muligt, at forskellige former for overførsler som f.eks. kontanthjælp, sygedagpenge og revalidering har indflydelse på tilkendelsen af førtidspension. Det kan

⁶ U(L,C) Hvor U er nytte, L er fritid og C er forbrug. Prisen på at arbejde er for høj sammenlignet med den mulige nytte individet kan få ved fritid.

⁷ Arbejdsgivernes krav og forventninger er måske også steget, hvilket gør det sværere for personen at klare et job.

skyldes, at individer, der modtager overførsler, allerede har eller har risiko for at få en nedsat erhvervsevne. Et eksempel kunne være en arbejdsløs, som modtager understøttelse. Af grunde beskrevet i det ovenstående, kan lang arbejdsløshed betyde stor reduktion af erhvervsevne. Inaktivitet p.gr.a. lange perioder med arbejdsløshedsunderstøttelse kan have en negativ effekt og dermed øge personens sandsynlighed for en fremtid som førtidspensionist.⁸

Kontanthjælp: Lange arbejdsløshedsperioder kan som før omtalt nedsætte erhvervsevnen, og det kan derfor være svært for den arbejdsløse at vende tilbage til arbejdsmarkedet. Med henblik på at øge sandsynligheden for at arbejdsløse kommer tilbage til arbejdsmarkedet, tilbyder kommunerne aktiveringsforløb.

Sygedagpenge: Desto længere en person har et sundhedsproblem (længere tid på sygedagpenge) desto større sandsynlighed er der for, at personen får en nedsat erhvervsevne, hvilket betyder, det er en indikator, for hvor svært det er at vende tilbage til arbejdsmarkedet. Arbejdsprøvning, informationsmøder om arbejdsmarkedet og revalidering, er nogle af de midler, kommunerne tager i anvendelse for at forbedre mulighederne blandt personer, der har været langtidssyge og med nedsat arbejdsevne, til at vende tilbage til arbejdsmarkedet. Selvom kommunerne prøver at få personer på sygedagpenge tilbage på arbejdsmarkedet, så er det sandsynligt, at en del over tid får tilkendt førtidspension, fordi de har fået permanente erhvervsskader af deres sygdom.

Revalidering: Personer, der revalideres, har allerede i kraft heraf en nedsat erhvervsevne. Når der iværksættes revalidering, er forventningen, at nedsættelsen af erhvervsevnen ikke er permanent. For at undgå at erhvervsevnenedsættelsen fører til førtidspension tilbydes revalideringsforløb m.h.p. at øge erhvervsevnen i andet erhverv end i det, hvor de hidtil har befundet sig. Men det er ofte svært at genuddanne folk, og derfor kunne det forventes, at dem, der har modtaget revalidering, har stor sandsynlighed for at ende med at få en førtidspension.

Et normalt forløb for en person der tilkendes førtidspension vil være, at man efter en skade på arbejdet får sygedagpenge, og hvis problemerne forsætter, så mister man

⁸ Nogen arbejdsløse personer må have større økonomisk incitament til at få tilkendt førtidspension end andre.

arbejdet og kommer på kontanthjælp. I sidste ende kan man få førtidspension, hvis erhvervsevnen er nedsat tilstrækkeligt og varigt.

KAPITEL 3: METODE OG DATA

3.1 Databeskrivelse

Data omfatter registerdata og spørgeskemaoplysninger fra perioden 1990 til 1997. Registerdata er et udtræk af Socialforskningsregistret (SFR), som er en forskningsdatabase indeholdende individdata om den danske befolkning mellem 15 og 67 år. I SFR er der informationer fra Statistikregistret for Arbejdsmarkedspolitiske Foranstaltninger (AMFORA), Arbejdsløsheds-statistikregistret (CRAM), Indkomstatistikregistret (INDK), Den Sammenhængende Socialstatistik (SAM) og Befolkningsstatistikregistret (STATUS). Yderligere er der til undersøgelsen koblet registerdata fra den Integrerede Database for Arbejdsmarkedsforskning (IDA), Sygehusbenyttelsesregisteret (SBR), Det Centrale Personregister (CPR) og Afgørelsesregisteret vedrørende førtidspensionsager. Spørgeskema-oplysninger er fra en survey gennemført i år 2000.

Registrene SFR, SBR og IDA indeholder altså informationer om individers helbredssituation, skoleuddannelse, erhvervsuddannelse, tilknytning til arbejdsmarkedet, ledighed, aktiveringsforanstaltninger, familiestatus etc.

Afgørelsesregistret for førtidspensionssager indeholder oplysninger om alle personer, der er på førtidspension.

Spørgeskemaet fra år 2000 indeholder oplysninger om opvækstvilkår, misbrugsproblemer, arbejdsulykker, arbejdsmiljø og sagsbehandling i kommunerne.

Stikprøven

Stikprøven er for det første et udtræk af SFR på 250,000 personer fra 1990. Personerne var alle mellem 18 og 66 år, og de blev medtaget, hvis de var 18 år, da året sluttede, eller 66 år når året begyndte. For det andet er der koblet informationer om alle individer, som fik en afgørelse om tilkendelse af førtidspension til stikprøven. Individerne skulle

ikke nødvendigvis have en observation i 1990 for at være indeholdt i stikprøven. Det vil sige de tilkomne individer kunne være flyttet til Danmark, blevet 18 år osv. og derfor være i stikprøven i en af de følgende år. Individerne i stikprøven er kun fjernet, hvis de er døde, flyttet ud af landet eller fyldt 67 år.

Den mest heterogene database er afgørelsesregistret, fordi den har forskellige variabelnavne på tværs af år. Yderligere defineres tilkendelse af førtidspension ikke konsistent over årene. Derfor lavede vi vores egen definition på en tilkendelse af førtidspension. Den præcise definition af en tilkendelse af førtidspension er beskrevet i kapitel 4.

I stikprøven er der i 1990 53 pct. kvinder og 47 pct. mænd. Fordelingen af mænd og kvinder er rimelig konstant i tidsperioden 1990 til 1997. Stikprøven er ikke et vilkårligt udtræk af befolkningen. Stikprøven består af alle førtidspensionister og et vilkårligt udtræk af hele den danske befolkning på 7 pct.. Det er derfor vigtigt, at al beskrivende statistik og spørgeskema-estimationer vægtes.

Teknisk set har alle individer ret til at modtage førtidspension på grund af undtagelser i lovgivningen, og derfor vælges det at inkludere alle individer fra udtrækket i vores stikprøve. I alt er der oplysninger om mere end 537,000 individer fra 1990 til 1997 i register-datasættet.

1,437 personer blev anmodet om at deltage i spørgeskema-undersøgelsen. 979 personer deltog rent faktisk, hvilket giver en svarprocent på 68. Disse personer er en simpel tilfældig valgt stikprøve af befolkningen mellem 18-66 år og en simpel tilfældig valgt stikprøve af personer, der i 1997 fik afgjort en sag om førtidspension.

3.2 Empirisk model

Ønsket er at se, om de føromtaltte hypoteser kan forklare, hvorfor et individ bliver førtidspensionist. Til dette formål vil der blive anvendt "binomial choice" modeller, hvor et individ enten bliver tilkendt førtidspension eller ikke, afhængigt af individets

personlige karakteristika. Modellen går ud fra at individet vælger den tilstand, hvor der opnås størst nytte. Med hensyn til førtidspension er der dog begrænsninger på individets valg, da denne skal bevise at have en nedsat erhvervsevne overfor beslutningsinstitutionen, for at kunne modtage førtidspension. Men det er realistisk at antage, at individet kun søger om førtidspension, hvis det giver større nytte. Der vil blive anvendt to empiriske modeller, en logistisk regression på en stratificeret stikprøve og en logistisk regression mht. overlevelsesdata.

Valget mellem to forskellige tilstande

Den afhængige variable i denne rapport er kvalitativ, så derfor kan normale regressionsmetoder ikke anvendes. Der anvendes altså en kvalitativ valgmodel, hvor den afhængige variabel er diskret.

For at kunne bruge den binomiale kvalitative valgmodel skal det antages, at individet ønsker at gå på førtidspension, hvis nytten ved at modtage førtidspension, u^e , er højere end nytten ved ikke at modtage førtidspension, u^a .⁹ Nytten ved at være på førtidspension er en funktion af personlige karakteristika. Individets nøjagtige nytte af tilstanden som henholdsvis førtidspensionist og ikke-førtidspensionist kendes ikke, men det er observerbart, om individet modtager førtidspension eller ej. Det medfører, at forholdet mellem individets nytter af de to tilstande er bekendt.

Y defineres som den observerbare variable, der angiver, om individet modtager førtidspension eller ej. For individ n gælder derfor følgende

$$\begin{aligned} Y_n &= 1 && \text{hvis} && u^e > u^a \\ Y_n &= 0 && \text{ellers} && \end{aligned}$$

Sandsynligheden for at individ n modtager førtidspension, er defineret som

$$\mathbf{Prob}(Y_n = 1) = \mathbf{Prob}(u^e > u^a) = \mathbf{Prob}(x_n\beta + \epsilon > 0)$$

⁹ Beslutningen om at gå på førtidspension er ikke kun op til det enkelte individ, men det vil blive diskuteret senere.

Hvor \mathbf{X} er en vektor bestående af personlige karakteristika, $\boldsymbol{\varepsilon}$ er restleddet fordelt med en middelværdi på 0 og en varians på 1, og $\boldsymbol{\beta}$ er en parametervektor.

Logistisk regression på stratificeret stikprøve¹⁰

Den logistiske regressionsmodel illustrerer forholdet mellem sandsynligheden for at befinde sig i en bestemt tilstand og de forklarende variable. Den afhængige variable er den observerbare indikator, som kan være 0 eller 1 i en binomial model. Den logistiske funktion har formen

$f(\boldsymbol{\theta}) = \exp(\boldsymbol{\theta}) / (1 + \exp(\boldsymbol{\theta}))$. $\boldsymbol{\theta}$ erstattes af indekset $\mathbf{x}_n\boldsymbol{\beta}$, som er en lineærfunktion af individ \mathbf{n} 's karakteristika. Derpå viser den logistiske model sandsynligheden for at modtage førtidspension

$$\begin{aligned}\text{Prob(førtidspension)} &= \text{Prob}(Y_n = 1) \\ &= \exp(\mathbf{x}_n\boldsymbol{\beta}) / (1 + \exp(\mathbf{x}_n\boldsymbol{\beta}))\end{aligned}$$

Sandsynligheden for ikke at blive førtidspensionist er så

$$\begin{aligned}\text{Prob(ikke førtidspension)} &= 1 - \text{Prob}(Y_n = 1) \\ &= 1 / (1 + \exp(\mathbf{x}_n\boldsymbol{\beta}))\end{aligned}$$

Parametervektoren, $\boldsymbol{\beta}$, kan estimeres ved hjælp af maximum likelihood metoden.

Likelihood funktionen er

$$L = \prod_i \text{Prob}(Y_i = 1) \prod_j (1 - \text{Prob}(Y_j = 1))$$

Hvor \mathbf{i} henviser til dem, der modtager førtidspension, og \mathbf{j} henviser til dem, som ikke modtager førtidspension. Ved at maksimere likelihood-funktionen mht. $\boldsymbol{\beta}$ findes maximum likelihood estimatet (MLE) af $\boldsymbol{\beta}$. For individ \mathbf{n} estimeres sandsynligheden for at modtage førtidspension til

$$\text{Prob}(Y_n=1) = \exp(\mathbf{x}_n\boldsymbol{\beta}^{\text{MLE}}) / (1 + \exp(\mathbf{x}_n\boldsymbol{\beta}^{\text{MLE}}))$$

¹⁰ Dette afsnit er lavet ud fra Green (1997) og Kennedy (1992).

Ovenstående udtryk indebærer at

$$\frac{\text{Prob(førtidspension)}}{\text{Prob(ikke førtidspension)}} \\ = \exp(x_n \beta^{\text{MLE}})$$

Højre side af ovenstående udtryk kaldes odds ratioen. Odds ratioen er en persons odds for at få førtidspension. Logitmodellen er log af odds ratioen

$$\ln(P_i / (1 - P_i)) = x_n \beta + \varepsilon$$

$$\text{hvor } P_i = \text{Prob}(Y_n = 1)$$

På spørgeskema-datasættet for danske førtidspensionister og ikke-førtidspensionister anvendes logitmodellen. Modellen som skal estimeres er følgende

$$\text{Prob}(Y_n = 1 | x_n) = \alpha + \beta_1 \text{ ULYKKE} + \beta_2 \text{ MISBRUG} + \\ \beta_3 \text{ ARBS} + \beta_4 \text{ OPVILK} + \beta_5 \text{ ALDER} + \\ \beta_6 \text{ YDELSE} + \beta_7 \text{ KQN} + \varepsilon$$

Hvor de forklarende variable er dummier for ulykke (ULYKKE), misbrugsproblem (MISBRUG), dårligt arbejdsmiljø (ARBS), dårlige opvækstvilkår (OPVILK), ydelseshistorie inden for de sidste 5 år (YDELSE) og køn (KQN). Alder er den eneste kontinuerte variable (ALDER). En detaljeret forklaring af variablerne findes i kapitlet om beskrivende statistik. Grunden til at disse variable er inkluderet i modellen er, at de eventuelt kan forklare beslutningen om førtidspension. F.eks. er det muligt, at en alkoholiker har en større sandsynlighed for at modtage førtidspension end en person, der ikke er alkoholiker. Disse variable kan måske også give en idé om, hvor meget individuel heterogenitet der er blandt personerne i registerdatasættet.

Ovenstående logitmodel er reduceret, hvilket betyder, at det ikke er muligt at konkludere noget strukturelt ud fra β koefficienterne. Derimod kan estimerterne indikere,

om der er en positiv eller negativ korrelation mellem de forklarende variable og sandsynligheden for at blive førtidspensionist. Flere af de førømtalte hypoteser kan ikke testes p.gr.a. datasættets begrænsninger, men de vil i stedet blive testet på registerdata. Modellen mangler informationer om arbejdsløshed, sygdom, uddannelse, erhvervs erfaring, familiestatus, løn etc., så derfor er modellen højst sandsynlig misspecificeret. Det kan ikke udelukkes, at resultaterne er skæve, da kun 50 pct. af førtidspensionisterne deltog, mens 88 pct. af ikke-førtidspensionister deltog. For at få repræsentative estimater er estimationen vægtet.

Modellens endogenitetsproblem forklares med et eksempel. Hvis vi finder, at en person, som har været udsat for arbejdsløshed, har højere sandsynlighed for at være på førtidspension end en, der ikke er arbejdsløs, så kan det ikke nødvendigvis konkluderes, at folk, som udsættes for arbejdsløshed, altid har større sandsynlighed for at komme på førtidspension. Det kan være, at personen ønskede at komme på førtidspension, og derfor udsatte sig selv for en lang periode med arbejdsløshed, for at få nedsat erhvervsevnen og derved få mulighed for at gå på førtidspension. Hvilket igen kun er muligt hvis erhvervsevnen er varigt nedsat med det halve. Dette betyder, at den forklarende variabel ikke er eksogen, det indebærer, at der ikke fås middeltte estimater, hvilket selvfølgelig er et stort problem, når resultaterne skal tolkes.

Logistisk regression på overlevelsesdata ¹¹

Det er interessant at se sandsynligheden for, at en person modtager førtidspension, men det er yderligere interessant at finde sandsynligheden for, hvornår personen modtager førtidspension første gang, dvs. får en tilkendelse. Vi ønsker at estimere, hvor lang tid der går, før et individ med specifikke karakteristika eventuelt bliver førtidspensionist. Tidsrummet før individet modtager førtidspension kaldes overlevelsestiden. Den logistiske model antager, at logit af sandsynligheden for at modtage førtidspension i et bestemt interval er betinget af, at individet ikke har været på førtidspension i foregående intervaller.

¹¹ Dette afsnit er fra Hosmer & Lemeshow (1989)

Ved videreudviklingen af logitmodellen mht. overlevelsesdata er det indlysende, at tidspunktet, hvor individet modtager førtidspension, også kaldet overlevelsestidspunktet, måles ud fra en af k intervaller. Det antages, at studiet begynder med N individer, som følges over tid. Så observeres i hvilke tidsintervaller, de enkelte individer får tilkendt førtidspension. Hvis et individ stadig ikke er kommet på førtidspension inden den sidste observation, så anvendes tidsintervallet fra den sidste observation. De sidstnævnte individer kaldes censurerede observationer. \mathbf{x} er vektoren af forklarende variable, og Y_k er variabelen, som indikerer forekomsten af førtidspensions-tilkendelsen i tidsinterval k . $P_k(\mathbf{x})$ betegner sandsynligheden for at modtage førtidspension i tidsinterval k , betinget af at individet med \mathbf{x} ikke har modtaget førtidspension i alle tidsintervaller før tidsinterval k . Dvs. den betingede sandsynlighed $P_k(\mathbf{x})$ kan skrives som

$$P_k(\mathbf{x}) = P(Y_k = 1 | Y_{k'} = 0 \text{ for } k' < k, \mathbf{x})$$

Vi ønsker altså kun at se på individer, som i begyndelsen af hvert tidsinterval (år) ikke modtager førtidspension.

Logitmodellen antager, at $g_k(\mathbf{x}) = \text{logit}(P_k(\mathbf{x}))$ er en lineær funktion af de forklarende variable $g_k(\mathbf{x}) = \alpha_k + \mathbf{x}\beta$. Sandsynligheden for at modtage førtidspension i tidsinterval k er så

$$P_k(\mathbf{x}) = \exp(\alpha_k + \mathbf{x}\beta) / (1 + \exp(\alpha_k + \mathbf{x}\beta))$$

Parameteren α_k svarer til logiten for et individ med $\mathbf{x} = \mathbf{0}$ i tidsinterval k . Interceptet er altså kun interessant, når den betingede sandsynlighed skal estimeres. Vektor β indeholder hældningskoefficienterne

$$\beta' = (\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_p).$$

For at lave likelihood-funktionen for logitmodellen er \mathbf{x}_n , $n=1, 2, \dots, N$, en vektor af de forklarende variable for individ n . Definitionen af indikator-variabelen \mathbf{Y} udvides til at indeholde observationer for hvert individ i hvert tidsinterval.

$Y_{kn} = 1$ hvis individ n tilkendes førtidspension i tidsinterval k , og $Y_{kn} = 0$ hvis individ n ikke tilkendes førtidspension i tidsinterval k . Individ n 's bidrag til likelihood-funktionen er så

$$l_n(\alpha, \beta) = \prod P_k(x)^{Y_{kn}} \prod (1 - P_k(x))^{1-Y_{kn}}$$

Hvis individet modtager førtidspension i tidsinterval k , dvs. $Y_{kn} = 1$ så er likelihood-funktionen

$$l_n(\alpha, \beta) = \prod (1 - P_k(x))^{1-Y_{kn}}$$

Hvis individet er censureret i interval k , så er $Y_{kn} = 0$ for alle $k' = 1, 2, \dots, k$.

Likelihood-funktionen for en befolkning bestående af N individer er produktet af hver enkelt individs likelihood-funktion $l_n(\alpha, \beta)$.

$$L(\alpha, \beta) = \prod l_n(\alpha, \beta)$$

Ovenstående udtryk er likelihood-funktionen i form af en logistisk regressions model, hvor hvert individ deltager i k intervaller. Så snart individet får tilkendt førtidspension, så bliver individets følgende observationer ekskluderet fra datasættet.¹²

Den betingede sandsynlighed for at et individ med karakteristika x vil modtage førtidspension i tidsintervallet k , givet at individet i de foregående perioder ikke har modtaget førtidspension, kan udtrykkes som

$$P_k(x) = \exp(\alpha_k + x\beta) / (1 + \exp(\alpha_k + x\beta))$$

Dette er grundlaget for den logistiske regressionsanalyse mht. overlevelsesdata.

¹² Hvis data omformes, så kan der anvendes standard logistisk regressions software til at estimere maximum likelihood-estimerne og standard afvigelse. Det omformede datasæt viser for hvert interval, hvornår individet modtog førtidspension og hvilke observationer der var censureret.

Udover det har vi lavet en overlevelsesanalyse, hvor vi fortolker ud fra Kaplan-Meier estimatet for specifikke kohorter alt andet lige. Derved kan overlevelsesdata blive illustreret grafisk ved en empirisk overlevelsesfunktion for førtidspensions-tilkendelse. Funktionen er en trin-funktion, som aftager med $1/n$ efter hver gang, en førtidspensions-tilkendelse observeres. Hvis datasættet er censureret som i denne rapport, så skal der gennemføres visse justeringer. Derved bliver Kaplan-Meier estimatet af overlevelsesfunktionen $S(t)$ defineret

$$S(t) = \prod_{j=t_j < t} n_j - d_j / n_j$$

$$j=t_j < t$$

hvor n_j er antallet af individer uden førtidspension på tidspunktet t_j , et hvert individ med censureringstiden c_i magen til t_j inkluderes i sættet af n_j individer uden førtidspension til tidspunkt t_j som dem med tilkendelse på tidspunkt t_j . Kaplan-Meier estimatet anvendes i denne rapport med den hensigt at estimere sandsynligheden for, at et individ ikke tilkendes førtidspension over tid.

Modellen skal bruges til at analysere, hvilke mennesker der er i høj-risiko gruppen for at få tilkendt førtidspension over tid. Nedenstående model er den model, der anvendes til at se på sammenhængen mellem de forklarende variable og sandsynligheden for at blive førtidspensionist over tid.

$$\begin{aligned} \text{Prob}(t|t \geq \text{ÅR}) = & \alpha + \beta_1 \text{ÅR} + \beta_2 \text{LONDUM} + \beta_3 \text{ALDER5+} \\ & \beta_4 \text{FAMILYSTATUS} + \beta_5 \text{UDD} + \\ & \beta_6 \text{LPROK10} + \beta_7 \text{KQN} + \beta_8 \text{LPROS10} + \\ & \beta_9 \text{REVAL10} + \beta_{10} \text{LEDDUM} + \\ & \beta_{11} \text{SYGDOM} + \beta_{12} \text{SKIL} + \beta_{13} \text{FYRE} + \\ & \beta_{14} \text{ERFAR} + \varepsilon \end{aligned}$$

De forklarende variable er dummier for lønniveau (LONDUM), køn (KQN), lang historisk ledighed (LEDDUM), skilt (SKIL) og fyret (FYRE), hvor der er designvariable for familiestatus (FAMILYSTATUS)¹³, uddannelsesniveau (UDD)¹⁴, sygdomsniveau (SYGDOM)¹⁵ og resten af variablerne er kontinuerte, som alder (ALDER5), længden af kontanthjælp (LPROK10), længden af sygedagpenge (LPROS10), længden af revalidering (REVAL10) og erfaring (ERFAR). Kontanthjælp, sygedagpenge og revalidering er alle i 10% intervaller, hvor alder og erfaring er i 5 års intervaller.

Variablen for at være skilt er tidsafhængig ligesom variabelen for at blive fyret er det.

Flere af variablerne er blevet lagget en periode, fordi det syntes mere realistisk at tilkendelsen af førtidspension afhæng af karakteristika fra året før tilkendelsen. Det vil sige, at der til dels tages højde for problemet med endogenitet. De ikke-laggede variable er alder, familiestatus, erhvervs erfaring og uddannelse, som ikke umiddelbart synes at ændre sig fra år til år, lige bortset fra familiestatus, men det er der til dels taget højde for i variabelen for skilsmisser. Men selvom variablerne blev lagget, så har det vist sig ikke at have den store betydning for estimationsresultaterne.

Et andet problem ved modellen er, at det er muligt, at der er multicollinearitet i mellem de forklarende variable, men det er dog ikke noget stort problem, og derfor tages der heller ikke højde for dette i modellen.

Andre variables effekter på sandsynligheden for at blive førtidspensionist over tid vil også blive afprøvet i modellerne, men modellerne vil kun blive udvidet, hvis variablerne har signifikant betydning. Allerede nu kan det fortælles, at indvandrerstatus ikke er med i modellen, fordi den ikke var signifikant. Det samme gælder for personer med og uden erhvervsuddannelse og ulykkessituationer.

¹³ Familiestatus er en designvariabel som er opdelt i fire grupper 1) enlig med barn 2) gift uden barn 3) gift med barn 4) enlig uden barn.

¹⁴ Uddannelse er en designvariabel som er opdelt i fire grupper: 1) grundskole og erhvervs introducerende kurser 2) alm. gymnasium og efg basis 3) erhvervsfaglig og 4) kort-, mellemlang videregående- og lang videregående uddannelse.

¹⁵ Sygdom er en designvariabel, som er opdelt i tre grupper 1) psykisk sygdom 2) fysisk sygdom 3) rask

De to ovenstående logistiske regressionsmodeller vil som før omtalt blive estimeret for at belyse, hvilke personer der har stor sandsynlighed for at blive førtidspensionister, og hvornår personer har stor sandsynlighed for at blive førtidspensionister. Resultaterne vil blive diskuteret i kapitlet om empiriske resultater. I kapitel 4 ses på de beskrivende faktorer og i kapitel 5 ses nærmere på de udløsende faktorer.

KAPITEL 4: BESKRIVENDE STATISTIK

4.1 Generelle oplysninger om førtidspensionister

I dette afsnit ses på de personer, som får en tilkendelse af førtidspension og personer, som ikke får en tilkendelse af førtidspension fra (AFS) registerdata. En tilkendelse er i denne rapport defineret som en ny tilkendelse – dvs. en afgørelse om at tilkende pension tælles kun med, hvis personen ikke i forvejen havde en førtidspension.

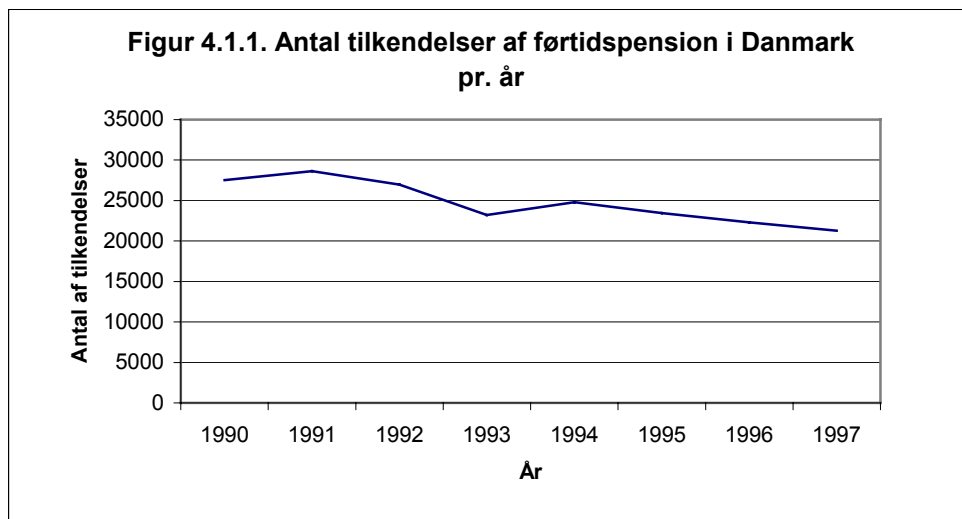
En person som får tilkendt førtidspension, er en person med førtidspension, men som ikke tilhører gruppen af personer:

1. der er tilkendt eller har fået afslag på invaliditetsydelse
2. der har søgt ændringer af forudgående førtidspension-sager så som forhøjelse, bortfald, endnu uafklaret etc.
3. der har konverteret invaliditetsydelse fra førtidspension eller omvendt
4. der får bistandstillæg eller personligt tillæg til allerede eksisterende pension
5. der har pensionssager kørende, som endnu ikke er afgjort

Personer uden førtidspension er defineret som personer, der aldrig har fået en afgørelse om førtidspension, og personer som har fået et afslag på tilkendelse af førtidspension.

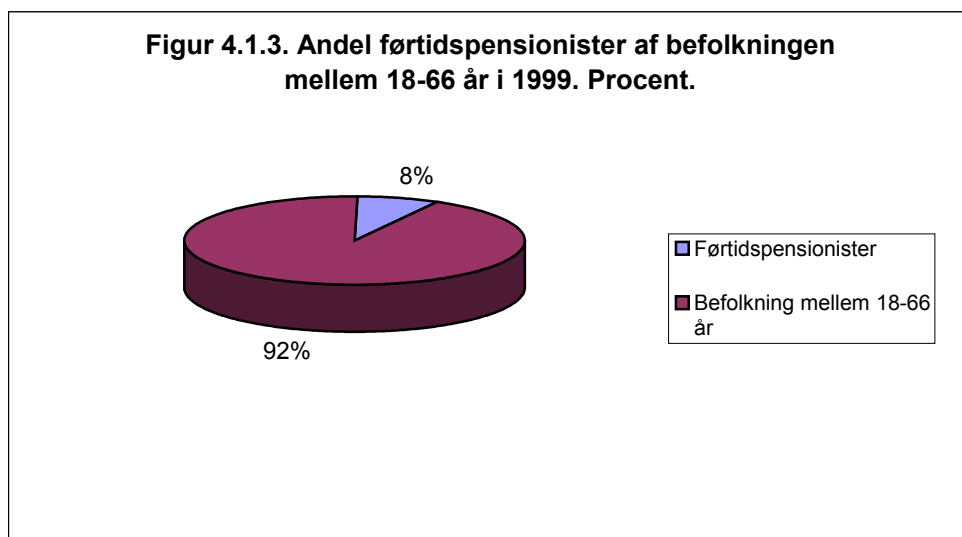
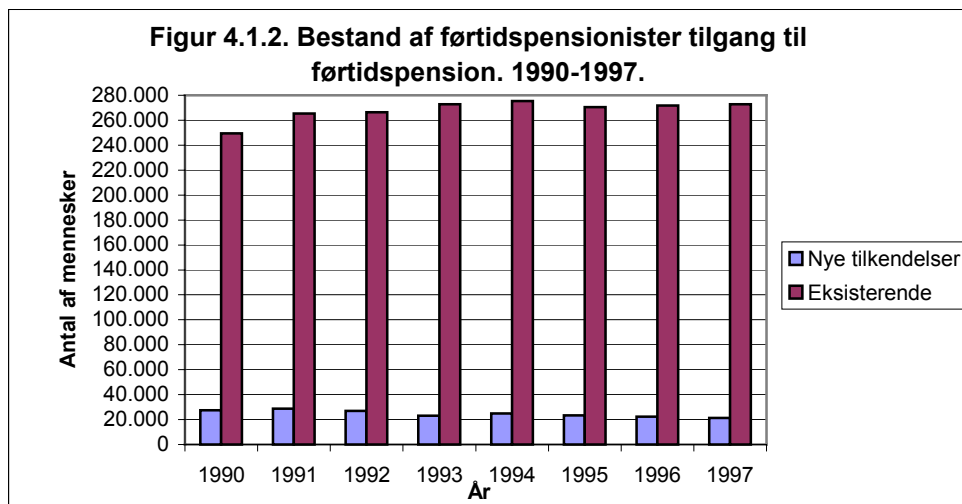
I tidsperioden 1990 til 1997 falder antallet af mennesker, som får tilkendt førtidspension. Ud fra figur 4.1.1. ses, at det højeste antal tilkendelser forekommer i 1991, hvor 28,625 personer bliver førtidspensionister. Det laveste antal tilkendelser er 21,286 i 1997.¹⁶ Det betyder, at antallet af personer, som bliver førtidspensionister, falder med 26 pct. over 7 år. Selvom antallet af førtidspensions-tilkendelser falder over en 7 årrige periode, så er der stadigvæk omkring 20,000 personer, som får tilkendt førtidspension hvert år.

¹⁶ I rapporten "Virksomhedens sociale engagement" blev det beskrevet, at 14% af førtidspensionistansøgerne var ansat på ansøgningstidspunktet i 1996. Omkring halvdelen af dem, som ikke var ansat på ansøgningstidspunktet, havde været ansat inden for de sidste 5 år.

Det er hovedsageligt personer i alderen 50 til 66 år som får tilkendt førtidspension. I 1990 udgjorde aldersgruppen fra 50 til 66 år faktisk 63 pct. af alle førtidspensions-tilkendelser. I hele tidsperioden udgør de 50 til 66 årige mellem 50 pct. og 70 pct. af alle tilkendelser i hvert år.

Både for mænd og kvinder stiger antallet af personer, som bliver førtidspensionister med alderen. I 1990 er der blandt førtidspensions-tilkendelser for aldersgruppen 50 til 66 år dobbelt så mange kvinder som mænd. Yderligere er der i 1990 blandt alle kvinder mellem 50 og 66 år 1.49 pct., som bliver førtidspensionister, hvor der blandt mænd i samme aldersgruppe kun er 1.07 pct. som får en tilkendelse. Kvindernes andel reduceres over årene, men alligevel er det kvinder mellem 50 og 66 år, der får flest tilkendelser af førtidspensioner i forhold til andre aldersgrupper i perioden 1990 til 1997. Det ser altså ud til, at ældre kvinder har høj risiko for at blive førtidspensionister.

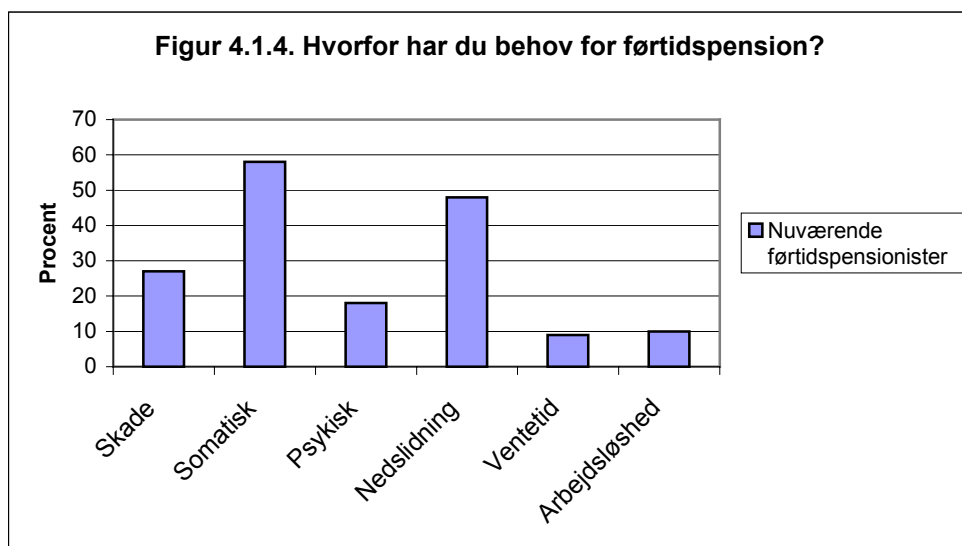
I figur 4.1.2. og 4.1.3. ses at ud af hele befolkningen mellem 18 og 66 år, er der omkring 250,000-270,000 personer, som modtager førtidspension i perioden 1990-1997. Selvom antallet af tilkendelser af førtidspensioner er faldet over årene, så er 8 pct. af befolkningen mellem 18 og 66 år i 1999, førtidspensionister. Andelen af førtidspensionister i befolkningen har altså været rimelig konstant fra 1990 til 1997.

Ud fra spørgeskema-undersøgelsen i år 2000 ses det, at 1 pct. af personerne mellem 18 og 29 år modtager førtidspension, 4 pct. af de 30 til 39 årige er førtidspensionister, 8 pct. af de 40 til 49 årige modtager førtidspension og 14 pct. af personer mellem 50 og 66 år er førtidspensionister.¹⁷ Af den gruppe personer, som ikke modtager førtidspension, har 19 pct. ansøgt eller tænkt sig at ansøge om førtidspension. 30 pct. af kvinderne over 50

år har ansøgt eller vil ansøge om førtidspension, hvor der kun er 12 pct. blandt mænd over 50 år. Igen ser det ud til, at ældre kvinder er mere tilbøjelige til at ansøge om og modtage førtidspension.

Det er interessant at se, at 58 ude fra 342, dvs. 17 pct., førtidspensionister i spørgeskema-undersøgelsen mener, at de kunne klare et job under normale arbejdsmarkedsforhold.¹⁸

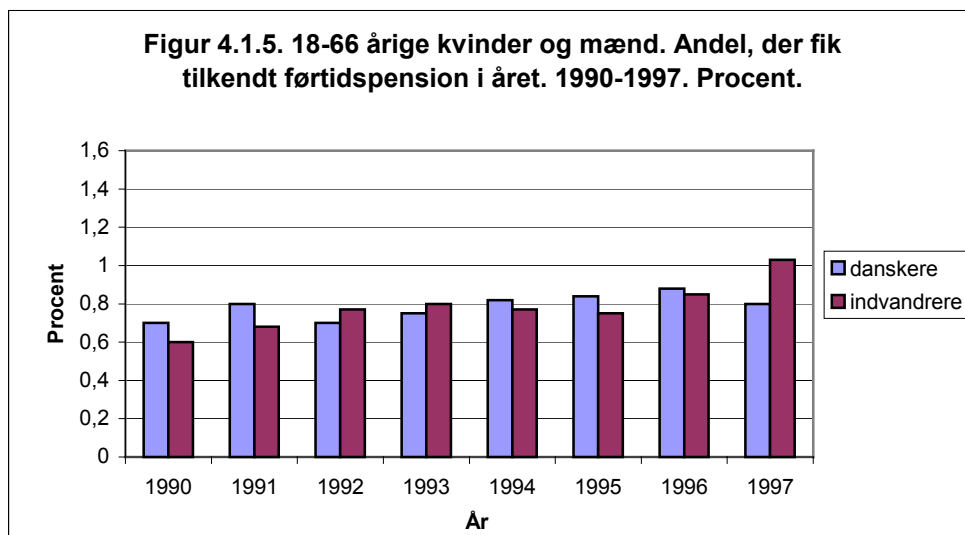
I figur 4.1.4. ses, af hvilke årsager folk mener, de har brug for førtidspension fra spørgeskema-undersøgelsen, når de allerede modtager førtidspension, eller når de ønsker at modtage førtidspension. De to væsentligste årsager er fysiske sygdomme og nedslidning.

Forestillingen om, at der er en større andel blandt indvandrere, der er førtidspensionister, fordi de er blevet nedslidte på grund af hårdt fabriksarbejde, kan ikke bekræftes ud fra rapportens (IDA) registerdata, som er vist i figur 4.1.5. Men her er der heller ikke blevet skelnet mellem, hvor indvandrerne oprindeligt kommer fra, dvs. om de kommer fra mindre udviklede lande eller fra industrialiserede lande, dette er ikke undersøgt. 95 pct. af førtidspensions-tilkendelserne gives til etniske danskere, derfor vil der i denne rapport ikke blive sat fokus på indvandrerne. I Figur 4.1.5. ses at omkring

¹⁷ Stikprøven er stratificeret, og derfor blev den vægtet, så den blev repræsentativ mht. befolkningen.

0,5 pct.-1 pct. af de etniske danskere og 0,5 pct.-1 pct. af indvandrere tilkendes førtidspension hvert år.

4.2 Sygdom

Nuværende sygdomme

Ud fra SBR kunne med et registreret sygeforløb følges. Det ses, at en relativ stor andel af personer, der får tilkendt førtidspension, har haft en sygdom inden for samme år. I 1995 var der blandt personer, som fik tilkendt førtidspension, 23 pct. som havde en fysisk sygdom samme år, hvor der kun er 11 pct. blandt resten af befolkningen.

Yderligere er der mange flere af de personer, som bliver førtidspensionister, der har haft en fysisk eller en psykisk sygdom i det foregående år. I 1995 gik omkring 1pct. af førtidspensions-tilkendelserne til personer, der havde psykiske sygdomme. Fordelingen af sygdomme på førtidspensions-tilkendelser i 1995 illustrerer den typiske trend, i tidsperioden fra 1990 til 1997.

Det er interessant, at blandt mænd uden et registret sygeforløb i 1995 bliver 0,55 pct. førtidspensionister, tilsvarende er der 1,93 pct. blandt psykisk syge mænd og 1,73 pct. blandt fysisk syge mænd, der får tilkendt førtidspension. Ud af gruppen af raske kvinder i samme år får 0,81 pct. tilkendt førtidspension, hvor 2,14 pct. af kvinder med psykiske

¹⁸ Det er i overensstemmelse med Gregersen og Christoffersen (1999) resultater

sygdomme og 1,27 pct. af kvinder med fysiske sygdomme bliver førtidspensionister. Fordelingen blandt mænd og kvinder går igen i alle årene fra 1990 til 1997.

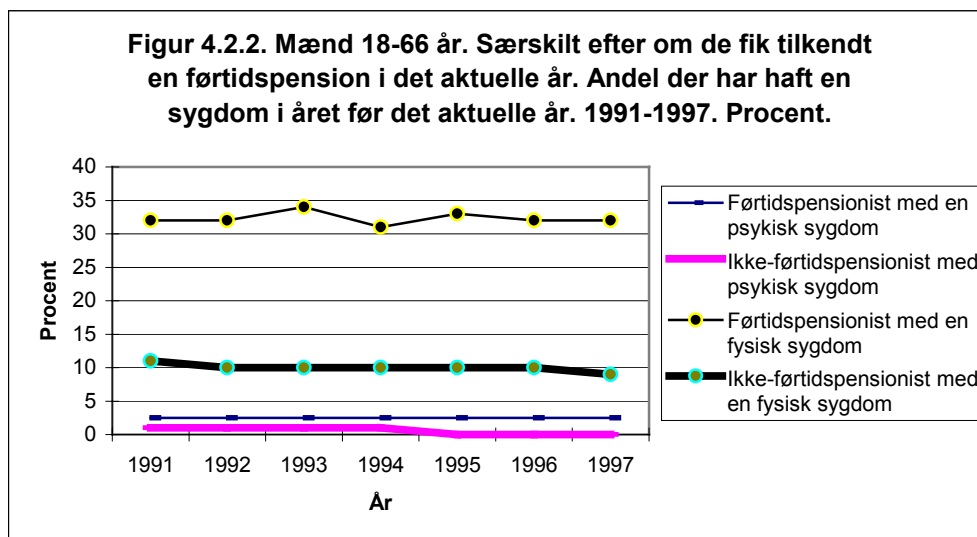
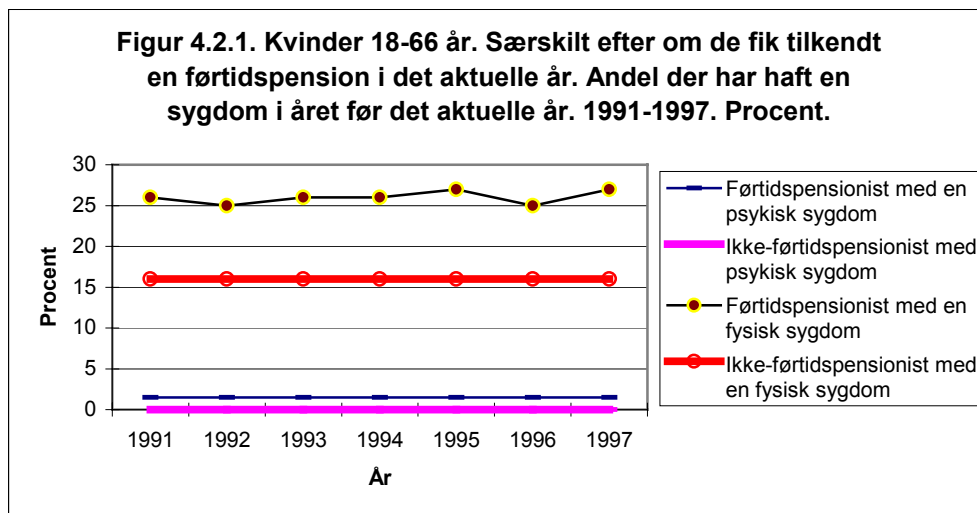
Ovenstående resultater fra registerdata (SBR) tyder på, at det hyppigst er de psykiske sygdomme, der medfører en stor nedsat af erhvervsevne i forhold til de fysiske sygdomme. Samtidig er der flere i befolkningen, der lider af fysiske sygdomme.

Varigheden af en sygdom kan måske give en yderligere forklaring på risikoen for at få tilkendt en førtidspension. Sygdommens varighed vil blive undersøgt i afsnittet om sygedagpenge.

Forrige sygdomme

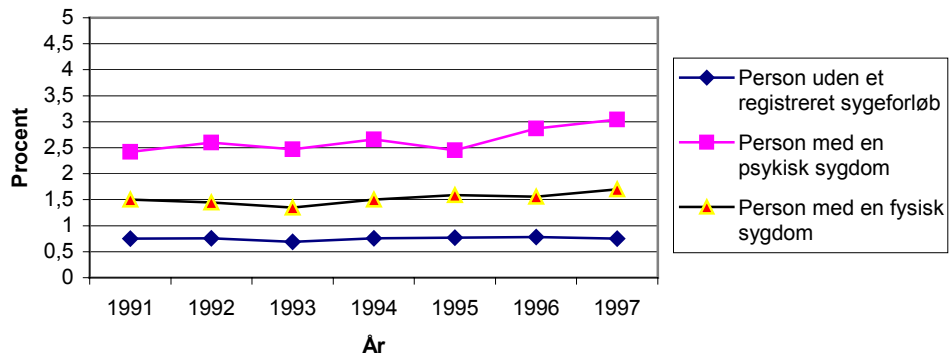
Ud fra ovenstående resultater kunne det forventes, at der var en sammenhæng mellem sygdom og tilkendelse af førtidspension. Men når der kun ses på sygdomsforløbet det samme år, en person bliver førtidspensionist, så kan det være, at personen bliver syg af at være på førtidspension og ikke omvendt. Ved at se på personers forekomst af sygdom året før fra SBR-registerdata, kan effekten af sygdomme bedre vises.

Der er en højere procent af tilkendelser af førtidspension, hvor der enten er en fysisk eller en psykisk sygdomshistorie året før, end blandt dem, der har en sygdom, det samme år de bliver førtidspensionister. Ud fra figur 4.2.1 og 4.2.2. ses, at i 1991 går 28 pct. af alle tilkendelser til personer med en fysisk sygdom året før, hvor 1,3 pct. havde en psykisk sygdom. De tilsvarende andele for ikke-førtidspensionister er 13 pct. og mindre end 1 pct.. Trenden er rimelig konstant over årene fra 1990 til 1997. Blandt mænd er der en større andel, der har haft en fysisk sygdomshistorie, som får tilkendt førtidspension end blandt kvinder. I 1994 er der f.eks. 31 pct. af de mandlige førtidspensionister, der havde en fysisk sygdom året før, hvor der kun var 10 pct. blandt ikke-førtidspensionister. Blandt kvinderne var andelene hhv. 26 pct. og 16 pct..

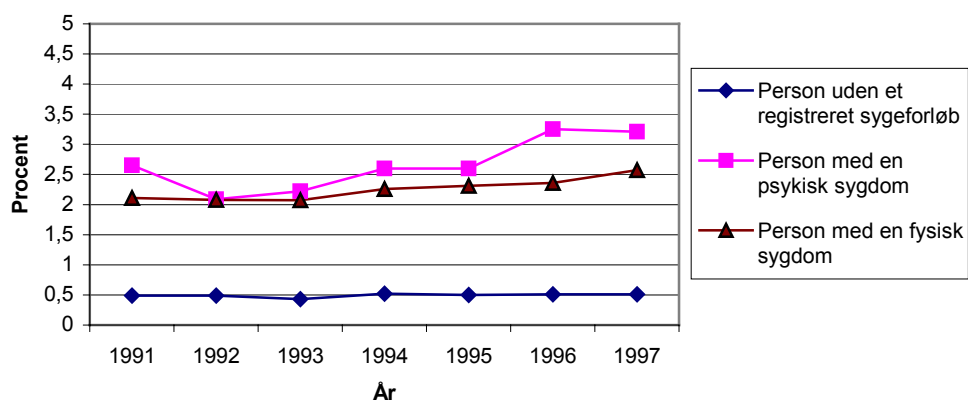

Igen er det vigtigt at gøre opmærksom på, at antallet af personer, som har fysiske sygdomme er større end antallet af personer, som har psykiske sygdomme. Ud fra figur 4.2.3. og 4.2.4. ses det, at af alle psykisk syge i 1993 var der 2,6 pct. mænd, der fik tilkendt førtidspension i 1994, hvor det for kvinder var 2,66 pct.. Af alle de fysisk syge mænd og kvinder i 1993 var der hhv. 2,26 pct. og 1,5 pct., der fik tilkendt af førtidspension i 1994; blandt dem uden et registreret sygeforløb i 1993 var andelene 0,52 pct. og 0,76 pct.. De fysisk syge kvinders mindre risiko for at få førtidspension må skyldes mindre alvorlige sygdomme, bedre reaktion på behandling, hurtigere modtagelse af sygedagpenge og derfor højere sandsynlighed for rekreative aktiviteter.

Figur 4.2.3. 18-66 årige kvinder. Særskilt efter sygdom året før. Andel der fik tilkendt førtidspension i året. 1991-1997. Procent.

Figur 4.2.4. 18-66 årige mænd. Særskilt efter sygdom året før. Andel der fik tilkendt førtidspension. 1991-1997. Procent.

Den relativt store andel af personer, som har haft en eller anden sygdom året før, og som får tilkendt førtidspension, kunne tyde på, at effekten af nogle sygdomme er en midlertidig eller permanent nedsættelse af erhvervsevnen.

Misbrugsproblemer

Fra spørgeskemaet i år 2000 var der ikke en markant større andel af misbrugere blandt førtidspensionister end blandt ikke-førtidspensionister. Misbrug omfatter i denne rapport misbrug af alkohol, rygning og indtagelse af euforiserende stoffer.¹⁹ Ud af alle misbrugere modtager 9 pct. førtidspension, og er tallet 8 pct. blandt ikke-misbrugere. 99

pct. af førtidspensionisterne er ikke misbrugere i år 2000, og det samme gælder for resten af befolkningen.

Ud af grupperne alkoholmisbruger og ikke-alkoholmisbruger er 8 pct. førtidspensionister, dvs. der er ingen forskel mellem de to grupper. 94 pct. af førtidspensionisterne er ikke alkoholmisbrugere. Andelen af førtidspensionister blandt misbrugere af medicin og euforiserende stoffer er 12 pct., hvor der kun er 8 pct. blandt ikke-misbrugere. 97 pct. af førtidspensionisterne er ikke misbrugere af medicin eller euforiserende stoffer.

Ovenstående resultater viser ikke umiddelbart, at et misbrug af alkohol, medicin eller euforiserende stoffer skulle nedsætte erhvervsevnen og dermed forhøje risikoen for at blive førtidspensionist. En af grundene til at spørgeskemadata ikke viser et øget antal af førtidspensionister blandt misbrugere kan måske skyldes, at de interviewede ikke ønsker at indrømme, et eventuelt misbrug og at forekomster af misbrug derfor underrapporteres.

4.3 Uddannelse

Afsluttet uddannelse²⁰

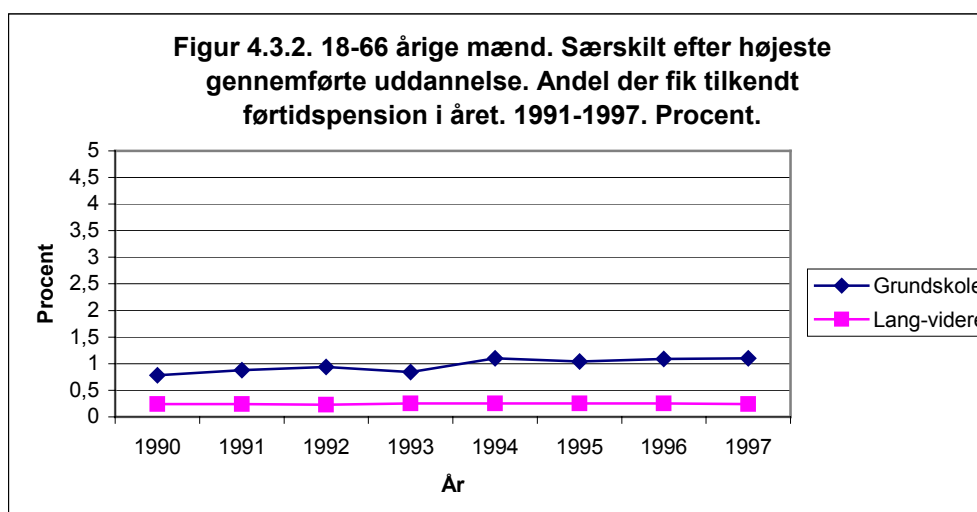
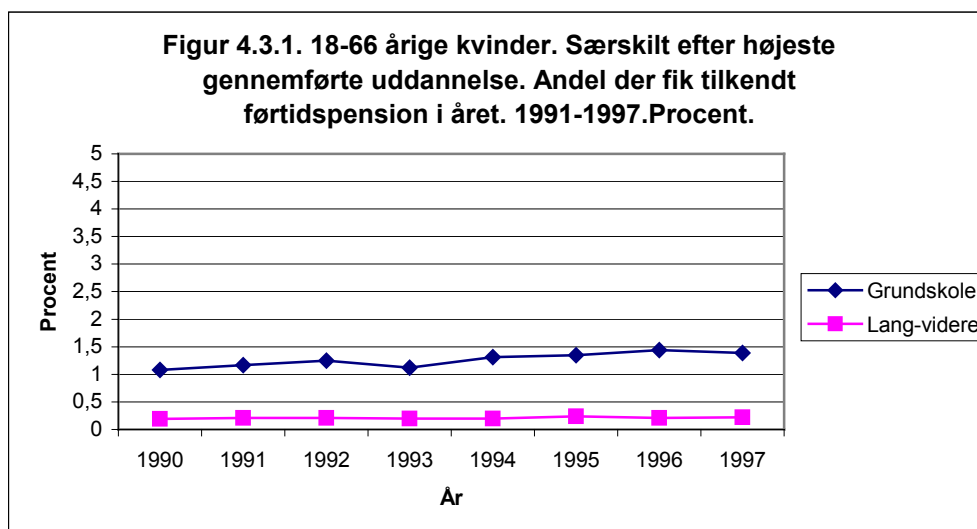
I denne rapport er befolkningens uddannelser opdelt på seks niveauer ud fra registerdata i SFR:

1. grundskole
2. erhvervsintroducerende kursus
3. alment gymnasium og efg basis
4. erhvervsfaglig uddannelse
5. kort- og mellemlang videregående uddannelse
6. lang videregående uddannelse

¹⁹ Individet er misbruger, hvis denne ryger, drikker mere end 30 glas alkohol om ugen og/eller anvender stoffer nu og da. Alle andre personer betragtes ikke som misbrugere.

²⁰ For hvert individ ønskes anvendt den seneste afsluttede uddannelse, men for at finde frem til denne må informationerne fra to variable, ERHVUDD2 og ALMENUM2, sammenkobles.

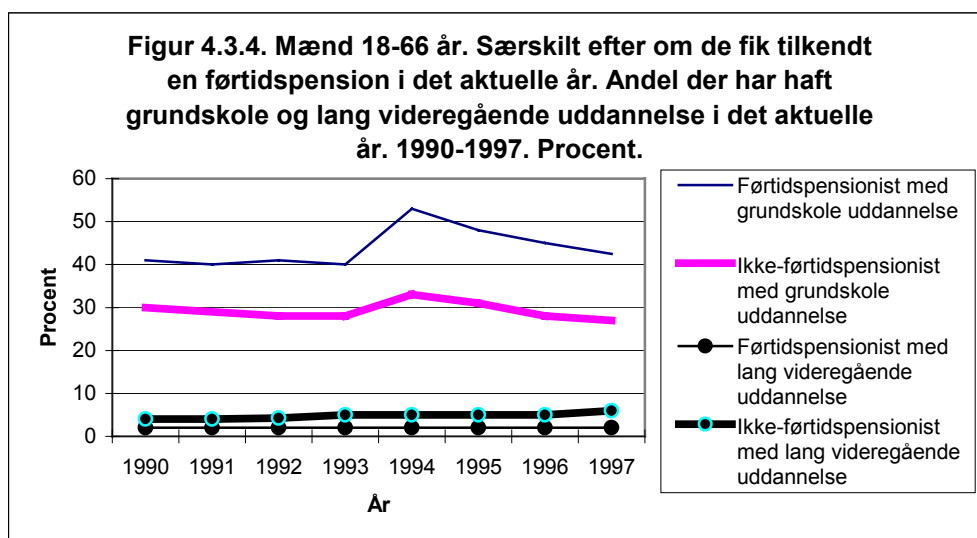
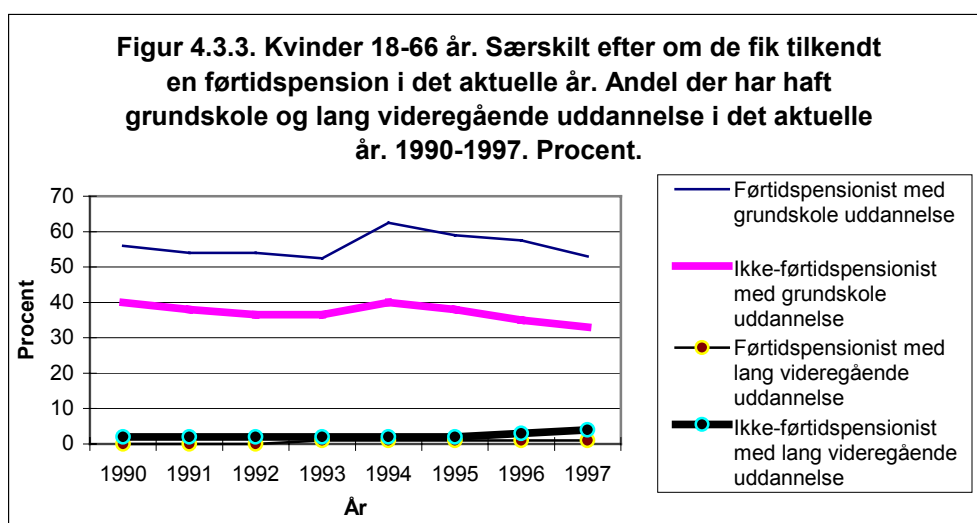
Blandt mænd med grundskoleuddannelse eller et erhvervsintroducerende kursus får 0,78 pct. tilkendt førtidspension i 1990, mens det kun gælder 0.24 pct. blandt mænd med en lang videregående uddannelse, hvilket ses på figur 4.3.1 og 4.3.2. Blandt kvinder er forskellene større, da 1,08 pct. af kvinder med grundskole uddannelse eller et erhvervsintroducerende kursus får tilkendt førtidspension, hvor kun 0,19 pct. blandt dem med en lang videregående uddannelse tilkendes førtidspension. Både for mænd og kvinder stiger andelen af førtidspensions-tilkendelser blandt de lavt uddannede over tid, hvor andelen forbliver konstant blandt højt uddannede. Det ser altså ud til, at det oftest er lavt uddannede personer, der tilkendes førtidspension.

I 1990 gik 75 pct. af førtidspensions-tilkendelserne til personer med en kort uddannelse, dvs. højst en gymnasieuddannelse, efg basis eller erhvervsfaglig uddannelse. Samtidig

udgør personer med minimum en kort videregående uddannelse kun 6 pct. af gruppen, som er tilkendt førtidspension, hvor disse udgør 12 pct. af gruppen af personer som ikke er på førtidspension.

Ud fra figur 4.3.3 og 4.3.4. ses, at kun 1 pct. af førtidspensions-tilkendelserne gives til personer med en lang videregående uddannelse i 1990. Sammenlignes med gruppen af de kortest uddannede dvs. grundskole, så er der 41 pct. af disse blandt førtidspensionisterne. Trenden fra 1990 går igen over tid.

Ovenstående fakta kunne tyde på, at fordi kort uddannede personer anses at besidde færre arbejdskvalifikationer, så får de lavere løn og måske ofte et mere fysisk belastende arbejde, og derfor vil det være mere ønskeligt for kort uddannede at få tilkendt

førtidspension end for gruppen af højt uddannede, eller også bliver de i højere grad nedslidte.

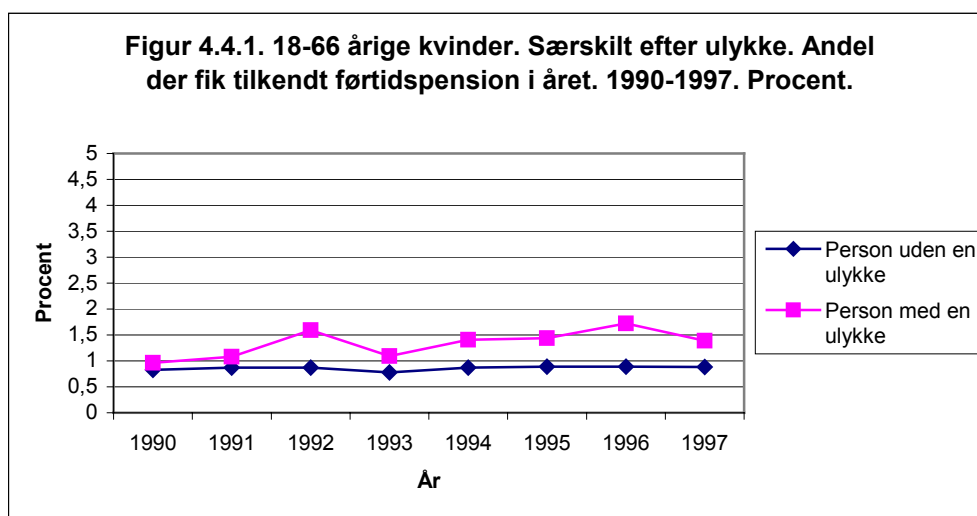
4.4 Ulykker

Nuværende ulykker ²¹

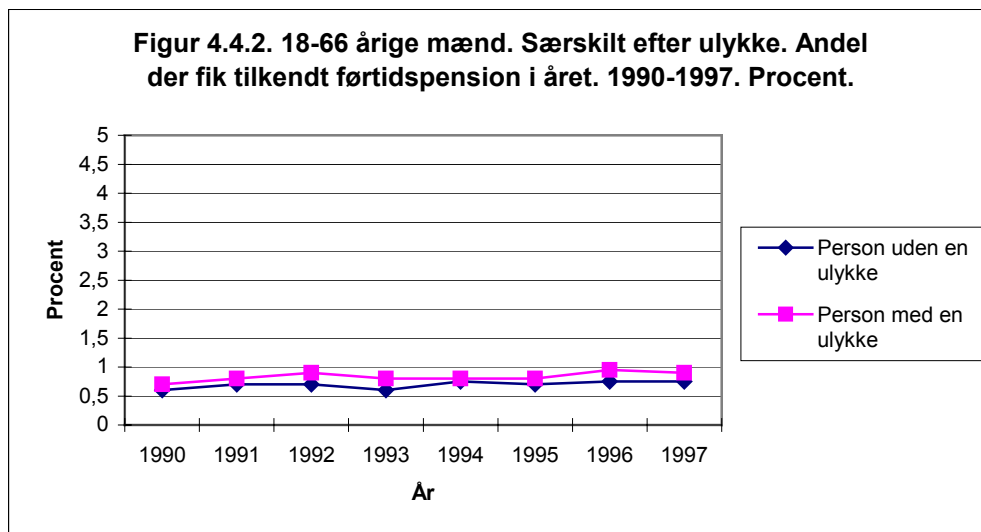
Fra SBR-registerdata har vi oplysninger om forekomsten af ulykker. Disse inddeles i fem kategorier:

1. Sports- eller fritidsulykke
2. Vital aktivitetsulykke
3. Ulykke i forbindelse med frivilligt arbejde
4. Trafikulykke
5. Andre ulykker

I 1992 får 0,93 pct. af alle mænd, som er involveret i en ulykke, tilkendt førtidspension, hvor kun 0,66 pct. af resten af mændene får tilkendt førtidspension jf. figur 4.4.1 og 4.4.2. Blandt kvinder er andelen lidt højere, hhv. 1,59 pct. af dem som udsættes for ulykker bliver førtidspensionister, hvor det kun er 0,87 pct. blandt de kvinder, som ikke er udsat for ulykker. Det ser ud til, at hvis en person er involveret i en ulykke, så tilkendes denne oftere førtidspension, end hvis personer ikke er ulykkesoffer.

²¹ Den nye ulykkes variabel indeholder kun den første ulykke om året.

I tidsperioden 1990 til 1997 er der dog kun 1 pct. af de personer, som får tilkendt førtidspension, der er udsat for en ulykke i samme år. Dette gælder for begge køn.

Ovenstående resultater viser ikke, at der er snæver sammenhæng mellem ulykke og tilkendelse af førtidspension inden for samme år. Men det kunne skyldes, at det tager tid før en ulykke resulterer i nedsat erhvervsevne og dermed tilkendelse af førtidspension.

Førrige ulykke

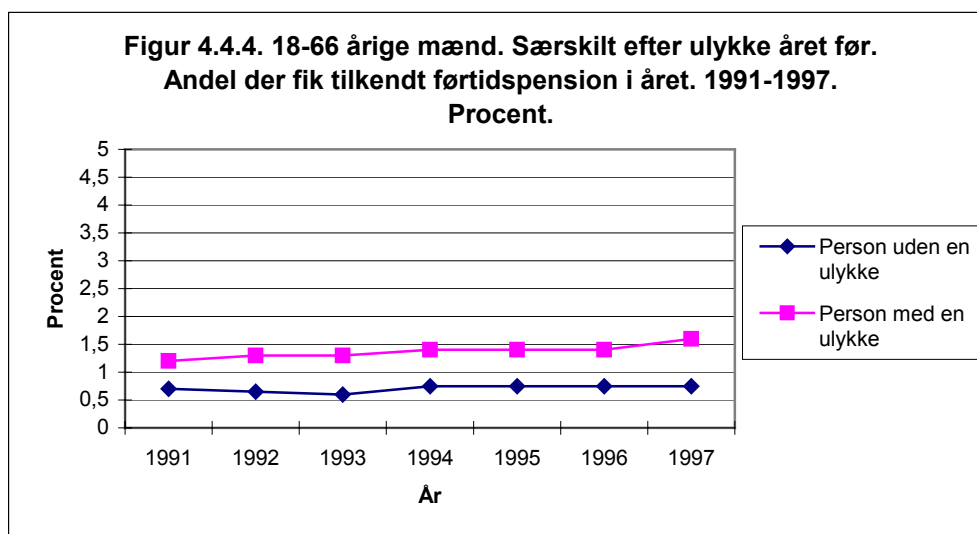
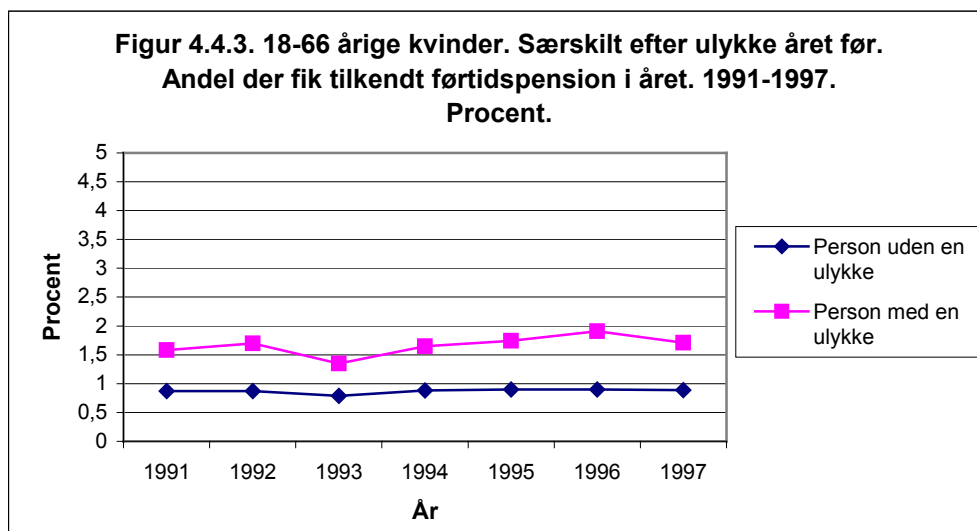
Ved at se på en persons ulykkeshistorie året før en tilkendelse af førtidspension kan der skabes et bedre billede af ulykkers effekt på tilkendelser af førtidspension.²²

Både blandt mænd og kvinder, som får tilkendt førtidspension i perioden 1990 til 1997, har omkring 2 pct. været udsat for en ulykke året før. Det er altså kun en lille andel personer, som bliver førtidspensionister, fordi de har været involveret i en ulykke året før.

Ud fra figur 4.4.3 og 4.4.4. ses at der i 1996 blandt førtidspensions-tilkendte er 1,4 pct. mænd og 1,91 pct. kvinder, som har været involveret i en ulykke året før, mens der i gruppen af ikke-førtidspensionister er 0,69 pct. mænd og 0,90 pct. kvinder der har været involveret i en ulykke året før. Personer som tilkendes førtidspension, har altså oftere

²² Ulykkeshistorie er ulykkesvariablen lagget et enkelt år.

været involveret i en ulykke end resten af befolkningen. Det kunne tyde på, at personer, som har været udsat for en ulykke, i højere grad får stor nedsat erhvervsevne og derfor får mulighed for førtidspension.

Baseret på data fra spørgeskemaundersøgelser for 2000 kan vi sige 15 pct. af de personer, har været involveret i en ulykke inden for de 5 foregående år, modtager førtidspension, mens det kun er tilfældet for 6 pct. af dem, som ikke har været involveret i en ulykke.²³ Det er interessant, at af alle førtidspensionister har 42 pct. på et eller andet tidspunkt i fortiden været udsat for en eller anden ulykke, hvor kun 20 pct. blandt ikke-førtidspensionister har været involveret i en ulykke før. Det kunne se ud

²³ Variablen ulykke er, hvis personen bare på et eller andet tidspunkt har haft en ulykke. Ulykker omfatter ulykker mht. arbejde, trafik, hjem, sport eller andre ulykker.

som om, at mange ulykker nedsætter erhvervsevnen og derfor udløser førtidspension til ofrene.

4.5 Familiestatus

Familietype og løn i det foregående år

Blandt gruppen af familier og deres tilhørende lønniveau fra SFR- registerdata skelnes mellem:

1. Enlig uden børn under 18 år med løn lig 0 kr. om året
2. Enlig uden børn under 18 år med løn større end 0 og mindre end 150,000 kr. om året
3. Enlig uden børn under 18 år med løn over 150,000 kr. om året
4. Samlevende uden børn under 18 år med løn lig 0 kr. om året
5. Samlevende uden børn under 18 år med løn større end 0 og mindre end 150,000 kr. om året
6. Samlevende uden børn under 18 år med løn over 150,000 kr. om året
7. Andre familietyper med forskellige lønindkomster

Ud fra tabel 4.5.1. ses, at blandt personer, der får tilkendt førtidspension i 1991, er der 46 pct., der året før tilkendelsen er enlige uden børn under 18 år med en lønindkomst på mindre end 150,000 kr. om året. Hvor samme gruppe kun udgør 29 pct. af resten af befolkningen.²⁴ Blandt alle førtidspensionister er der 29 pct., som er samlevende uden børn og med en indkomst under 150,000 kr. om året, hvor samme gruppe kun udgør 16 pct. i resten af befolkningen.

²⁴ Lønnen er indkomsten ved arbejde. Samlevende inkluderer alle, som lever sammen som et par uanset køn.

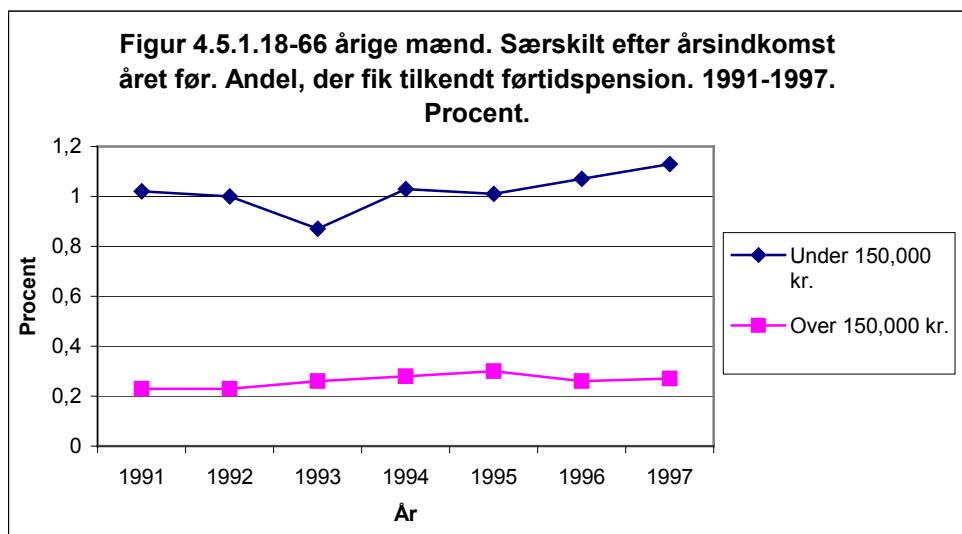
Tabel 4.5.1. Tilkendelser af førtidspension fordelt på familiestatus og årsindkomst. Procent.

Mænd	1991		1992		1993		1994		1995		1996		1997	
Tilkendelse af førtidspension	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Enlig uden børn, årsindkomst <150,000 kr.	46	29	46	29	43	29	50	28	46	27	45	26	44	25
Enlig uden børn, årsindkomst >150,000 kr.	4	10	4	10	5	10	5	10	5	10	4	11	4	12
Gift uden børn, årsindkomst <150,000 kr.	29	16	28	16	26	16	22	17	23	17	26	16	26	16
Gift uden børn, årsindkomst >150,000 kr.	9	17	9	17	11	17	10	17	12	17	10	18	11	18

Kvinder	1991		1992		1993		1994		1995		1996		1997	
Tilkendelse af førtidspension	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Enlig uden børn, årsindkomst <150,000 kr.	31	20	30	20	28	21	33	21	31	21	30	21	30	20
Enlig uden børn, årsindkomst >150,000 kr.	3	6	3	6	4	6	4	6	5	6	4	6	4	7
Gift uden børn, årsindkomst <150,000 kr.	50	34	48	32	48	30	41	30	40	28	41	27	42	26
Gift uden børn, årsindkomst >150,000 kr.	3	8	3	9	5	10	5	11	6	11	7	12	6	13

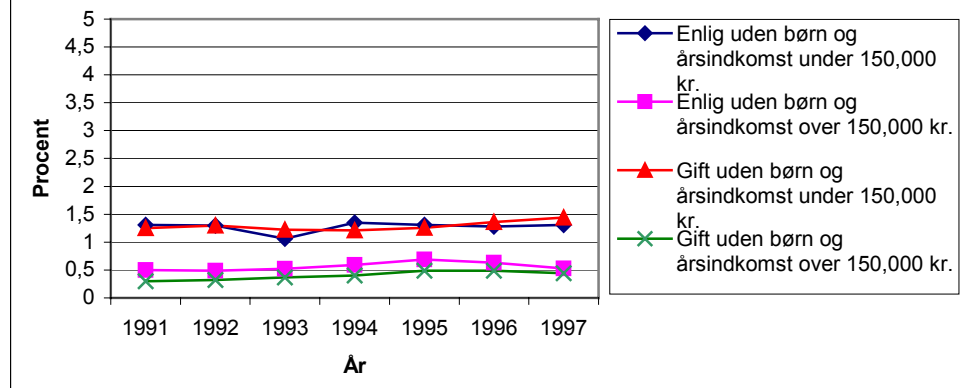
Resultaterne i tabel 4.5.1 er næsten ens for mænd og kvinder. I 1996 er der 31 pct., som er enlige uden børn og med en lønindkomst mindre end 150,000 kr., blandt tilkendelserne. De mest markante familiegrupper er de enlige og samlevende. I tidsperioden 1990 til 1997 falder andelen af personer med en lønindkomst på under 150,000 kr. om året blandt tilkendelser af førtidspension. Faldet er på bekostning af den stigende andel af personer med en lønindkomst på over 150,000 kr., som får tilkendt

førtidspension. Gennem årene ses, at 90 pct. af førtidspensions-tilkendelser gives til personer, der tjener under 150,000 kr. året før. Figur 4.5.1. viser at andelen af folk med en løn under 150,000 kr., som får tilkendt førtidspension er 5 gang større end andelen blandt dem med en løn over 150,000 kr. I gennemsnit er der 1 pct. af folk med en løn under 150,000 kr. og 0,2 pct. af folk med en løn over 150,000 kr. om året som tilkendes førtidspension.

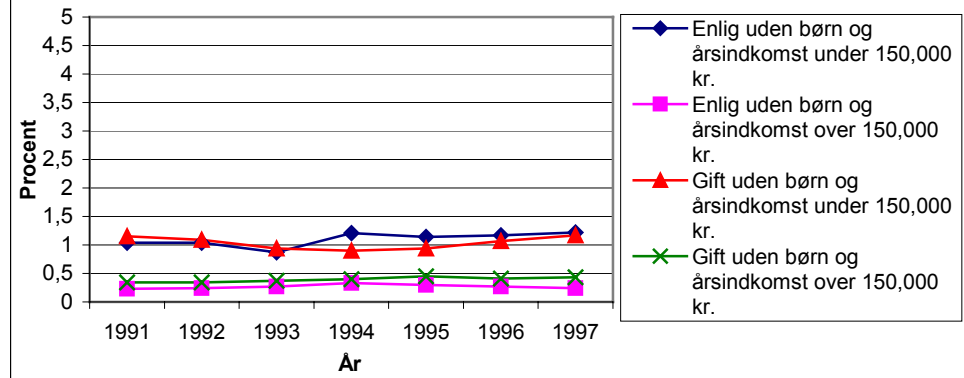

Ud fra figur 4.5.2. og 4.5.3., ses det yderligere, at af gruppen af enlige mænd uden børn under 18 år med en lønindkomst på mindre end 150,000 kr. året før er der 1,04 pct., som tilkendes førtidspension. For samboende mænd uden børn og med samme lave lønindkomst er procentdelen 1,15 pct.. Blandt andre familietyper med forskellige indkomstniveauer er der ganske få, som får tilkendt førtidspension. Dog er der blandt enlige kvinder uden børn og med lav indkomst 1,3 pct., der bliver førtidspensionister i 1992. Samme procent findes blandt samboende kvinder. Resultaterne er omtrent de samme over tid.

Figur 4.5.2. 18-66 årige kvinder. Særskilt efter familiestatus og årsindkomst. Andel der fik tilkendt førtidspension i året. 1991-1997. Procent.

Figur 4.5.3. 18-66 årige mænd. Særskilt efter familiestatus og årsindkomst. Andel der fik tilkendt førtidspension i året. 1991-1997. Procent.

Ovenstående resultater kunne skyldes, at nogle familietyper uden børn under 18 år og med lav indkomst har et økonomisk og socialt incitament til at blive førtidspensionister.

Opvækstvilkår

Ses på opvækstvilkår, viser spørgeskemadata, at den procentdel personer, som er førtidspensionister, er den samme, hvad enten personerne har haft normale eller belastende opvækstvilkår.

Af alle førtidspensionister er der 53 pct. der selv vurderer, at de har haft belastende opvækstvilkår. Hvor der blandt ikke førtidspensionister er 52 pct., der vurderer, at de

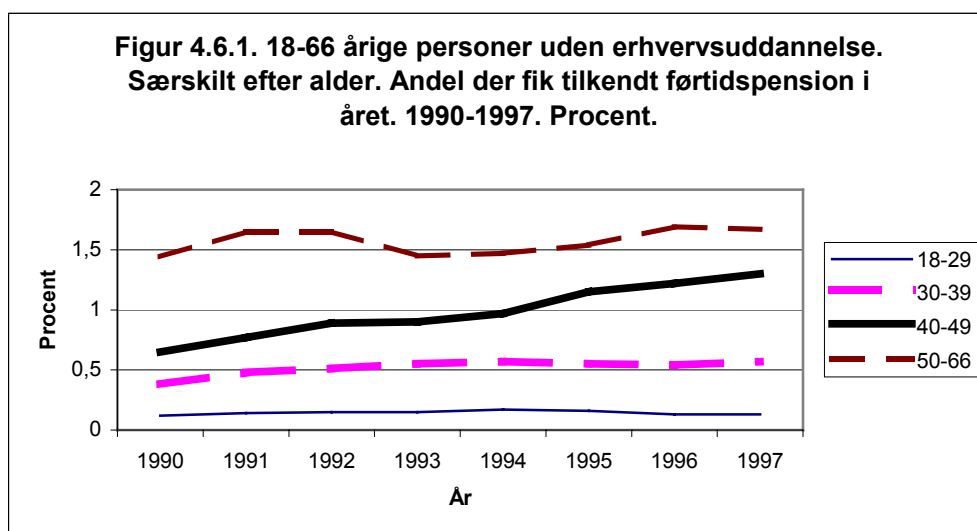
har haft en belastende opvækst.²⁵ Andelen af dem med en dårlig opvækst, der har førtidspension i dag, er 8 pct.. Procentdelen er den samme blandt dem med gode opvækstvilkår.

4.6 Arbejdsmarkedstilknytning

Erhverv

I dette afsnit ses på sammenhængen mellem personers alder og arbejdskraft ud fra IDA-registerdata. Hele befolkningen bliver delt op i personer med og personer uden erhvervsuddannelse.

Ud fra figur 4.6.1. ses, at der er flere tilkendelser af førtidspension blandt ældre personer. Af gruppen uden erhvervsuddannelse i 1996 tilkendes førtidspension til 0,13 pct. i aldersgruppen 18-29 år, 0,54 pct. i aldersgruppen 30 til 39 år, 1,22 pct. i aldersgruppen 40-49 år og 1,69 pct. til aldersgruppen over 50 år. Fordelingen af førtidspensions-tilkendelser er den samme for de andre år. Yderligere er der flere ældre personer med erhvervsuddannelse, som får tildelt førtidspension end yngre personer med erhvervsuddannelse. Generelt er andelen af tilkendelser i samme aldersgrupper mindre blandt personer med erhvervsuddannelse, f.eks. er procenterne i 1996 hhv. 0,22 pct., 0,35 pct., 0,69 pct. og 1,34 pct..

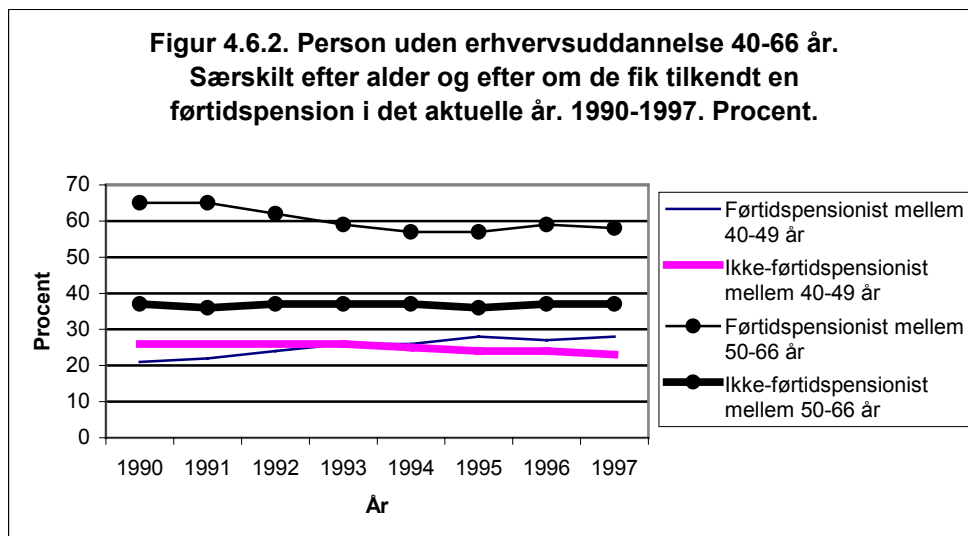

²⁵ Dårlige opvækstvilkår er f.eks. forældre med lav arbejdsmarkedstilknytning (f.eks. høj ledighed og modtagelse af førtidspension), drilleri i skole, ekstrahjælp i skolen og koncentrationsevnen i skolen.

Ifølge figur 4.6.1. er der dobbelt så mange, som får tilkendt førtidspension blandt de 40-49 årige i 1997 sammenlignet med 1990 (fra 0,6 pct. til 1,2 pct.). Dette skyldes muligvis lovgivningsændringer og pensionspraksis i kommunerne.

Figur 4.6.2. giver et billede af førtidspensions-tilkendelser blandt personer uden erhvervsuddannelse særskilt efter aldersgrupper. Blandt personer uden erhvervsuddannelse som fik tilkendt førtidspension i 1996 er 27 pct., mellem 40 og 49 år, og 59 pct. er i aldersgruppen 50 til 66 år. Blandt personer uden erhvervsuddannelse og ikke-førtidspensionister er andelen hhv. 24 pct. og 37 pct.. Over tid ændres forholdet mellem tilkendelse af førtidspension og alderen blandt personer uden erhvervsuddannelse, men der er stadig mange ældre, som får en tilkendelse af førtidspension.

Det ser helt klart ud til, at ældre personer uden erhvervsuddannelse i højere grad bliver førtidspensionister, måske fordi det med alderen bliver sværere at klare et ufaglært job. Oftest er det ufaglærte job fysisk hårdere i forhold til det faglærte job. De ovenstående resultater kunne derfor tyde på, at de ældre personer uden erhvervsuddannelse er blevet nedslidte og derfor bliver førtidspensionister. Der er i det hele taget ikke mange yngre, som får førtidspension. Det er måske også værd at bemærke, at den kumulerede risiko for, at der sker et eller andet, der fører til førtidspension, alt andet lige vil stige med alderen alene fordi levetiden (risikoperioden) er længere.

At der blandt personer med erhvervsuddannelse er færre, der får tilkendt førtidspension end blandt personer uden erhvervsuddannelse kan skyldes, at det måske er nemmere for personer med erhvervsuddannelse at skifte til et mindre fysisk krævende job end for personer uden erhvervsuddannelse.

Lønindkomst

Befolkningens lønindkomst opdeles i fire indkomstgrupper ud fra SFR-registerdata:

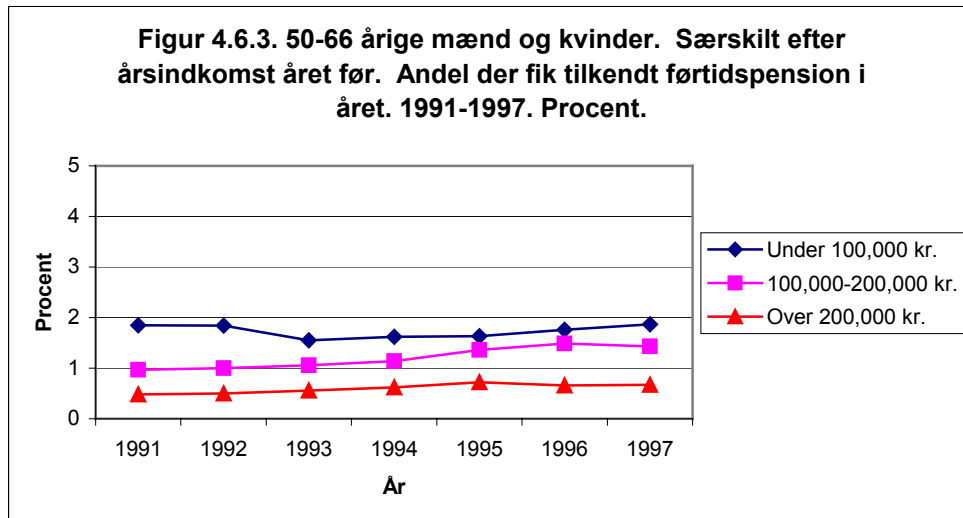
1. Lønindkomst på 0 kr. om året
2. Lønindkomst mellem 0 og 100,000 kr. om året
3. Lønindkomst mellem 100,000 og 200,000 kr. om året
4. Lønindkomst over 200,000 kr. om året.

Blandt alle de personer, som fik tilkendt en førtidspension i 1991, og havde en lønindkomst på mindre end 100,000 kr. året før, er 64 pct. over 50 år. Blandt ikke-førtidspensionister, som tjente under 100,000 kr. året før, er kun 27 pct. over 50 år.

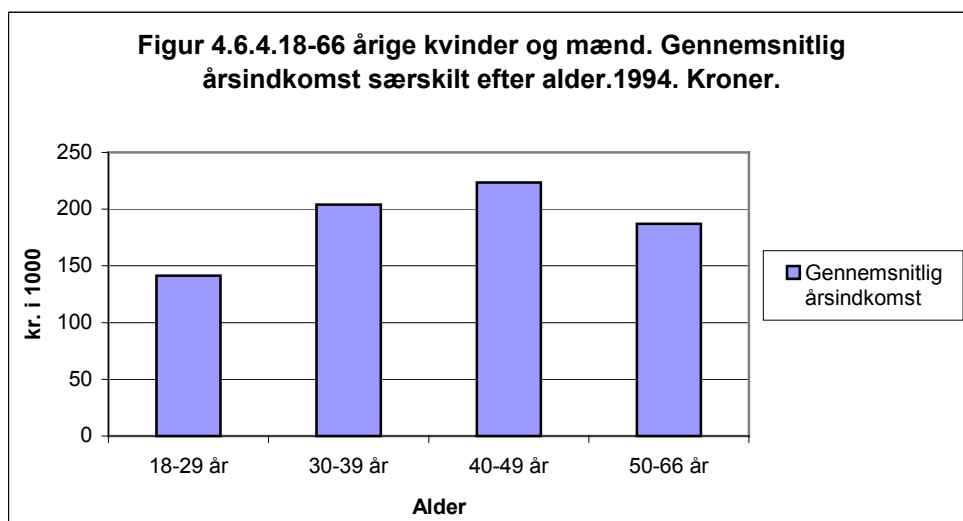
Den samme fordeling af alder, lønindkomst og førtidspensions-tilkendelser findes i andre år. På andre indkomstniveauer findes den samme trend.

Ud fra figur 4.6.3. ses yderligere, at af alle personer mellem 50 og 66 år, som tjente under 100,000 kr. året før, blev 1,85 pct. tilkendt førtidspension, af dem med lønindkomst mellem 100,000 kr. og 200,000 kr. blev 0,97 pct., og blandt dem med en

lønindkomst på over 200,000 kr. blev 0,48 pct. tildelt førtidspension, og dette gælder for hvert år.

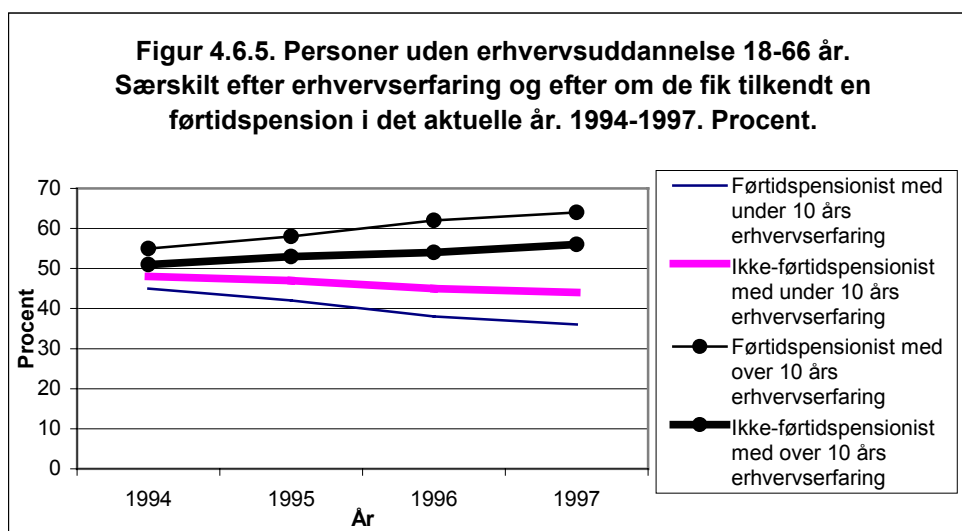
Ud fra figur 4.6.4. ses, at de 50-66 årige har en lavere gennemsnitsløn end personer mellem 40-49 år. Det er også konsistent over de andre år. De mange tilkendelser blandt ældre kan skyldes, at deres kvalifikationer bliver mindre efterspurgt over tid, dermed falder lønindkomsten, og de ældre får mulighed for at modtage førtidspension af sociale grunde, hvis deres erhvervsevne er varigt nedsat.²⁶

Nedslidning

Ud fra IDA-registerdata ser vi, at blandt alle personer uden erhvervsuddannelse i 1994 med mindre end 5 års erhvervs erfaring blev 0,74 pct. tilkendt førtidspension, blandt personer med 5 til 10 års erhvervs erfaring blev 0,93 pct. tildelt førtidspension, og blandt dem med mere end 10 års erfaring blev 0,97 pct. tildelt førtidspension.²⁷ Hos personer med erhvervsuddannelse er andelen halveret for personer med mere end 10 års erhvervs erfaring.

I 1994 (jf. figur 4.6.5.) tildeles 20 pct. af førtidspensionerne personer med mindre end 5 års erhvervs erfaring, 25 pct. tildeles personer med 5 til 9 års erhvervs erfaring og 55 pct. tildeles personer med mere end 10 års erhvervs erfaring. For ikke-førtidspensionister er andelen hhv. 24 pct., 24 pct. og 51 pct.. Ud fra figur 4.6.5. ses yderligere, at andelen af personer med mere end 10 års erhvervs erfaring stiger blandt førtidspensionister.²⁸ Maksimum findes i 1997, hvor 64 pct. af førtidspensions-tilkendelser til personer uden erhvervsuddannelse har haft mere end 10 års erhvervs erfaring, i modsætning til ikke-førtidspensionister, som havde 56 pct. med mere end 10 års erhvervs erfaring.

Når gruppen af førtidspensionister rummer så stor en andel af personer uden erhvervsuddannelse men med lang erhvervs erfaring, så skyldes det måske, at det fysisk krævende arbejde, som ofte forekommer inden for ufaglærte jobs, slider på kroppen

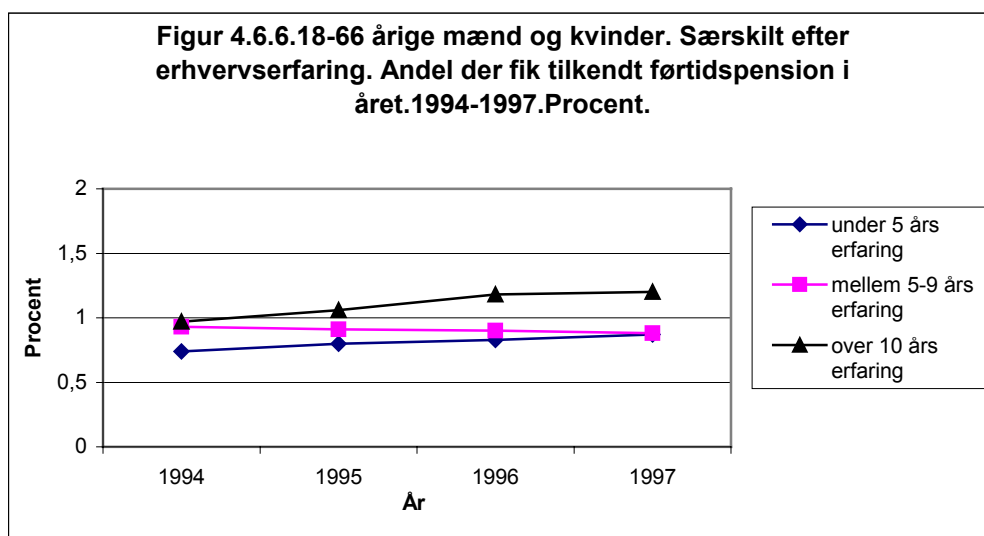
²⁶ Personer uden lønindkomst året før er udelukket fra beregningerne.

²⁷ Erhvervs erfaring blev opdelt i 4 kategorier ud fra variabelen ATPAR, som er atp-bidrag: 1. mindre end 5 års erfaring 2. mellem 5 og 9 års erfaring 3. over 10 års erfaring. I 1990 og 1991 ser resultaterne anderledes ud fordi variabelen starter i 1980.

²⁸ Resultatet kan til dels skyldes, at variabelen kun går tilbage til 1980.

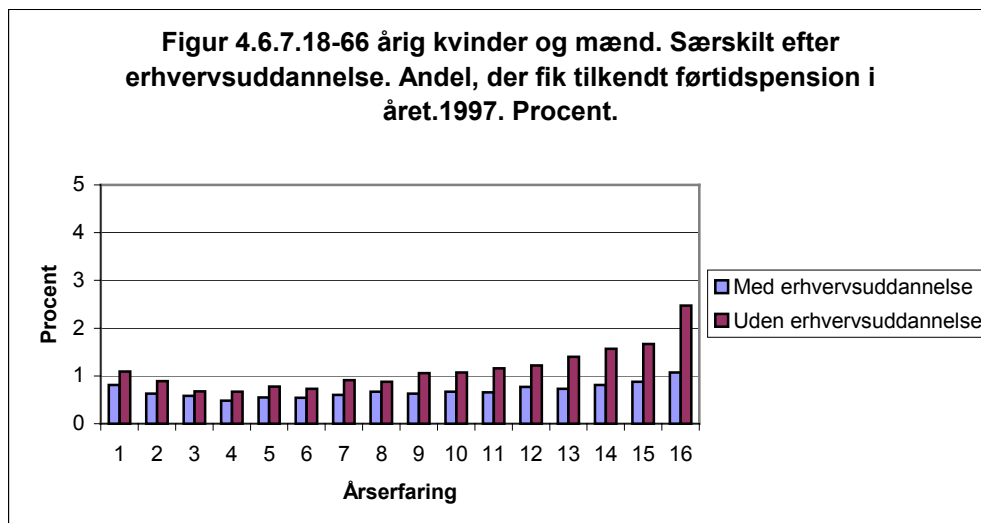
over tid. Det kunne betyde, at nogle personer får tilkendt førtidspension, da deres erhvervsevne er blevet reduceret, fordi de f.eks. har båret tunge ting dagligt og måske har arbejdet meget ensidigt i mange år og derved har fået helbredsmæssige problemer.

Af figur 4.6.6. ses del at mellem 1994-1997 tilkendes en større andel af personer uden erhvervsuddannelse med mere end 10 års erhvervs erfaring førtidspension end tilfældet er blandt personer uden erhvervsuddannelse og med færre års erfaring.

Ud fra figur 4.6.7. ses det, at andelen af førtidspensions-tilkendelser til personer uden erhvervsuddannelse stiger, når erhvervs erfaringen stiger.

Den mulighed foreligger, at dem, der er fysisk nedslidte (ofte dem uden erhvervsuddannelse), vælger efterløn i stedet for førtidspension (hvis individer er mellem 60-66 år gammel), og derfor kunne efterløn været en ”konkurrent” til førtidspension på nogle punkter.

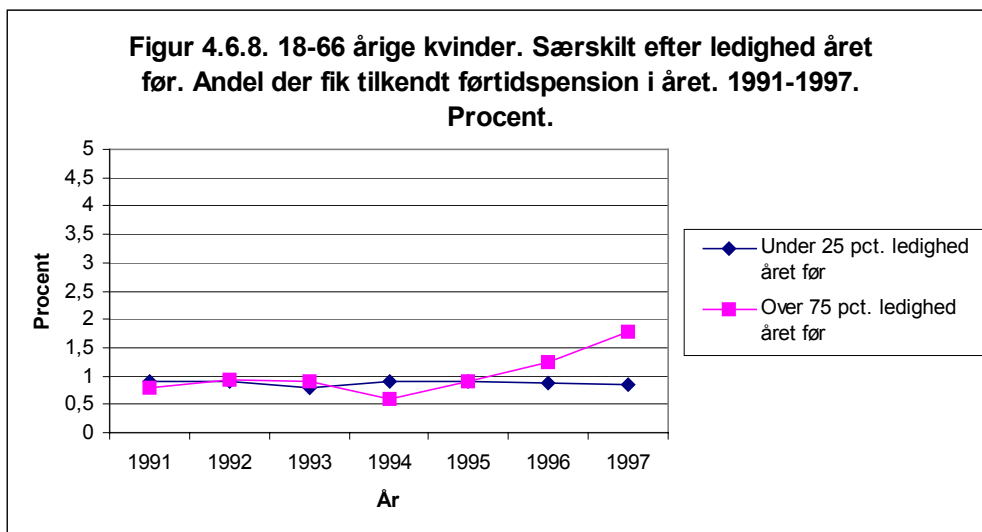

Ledighed året før²⁹

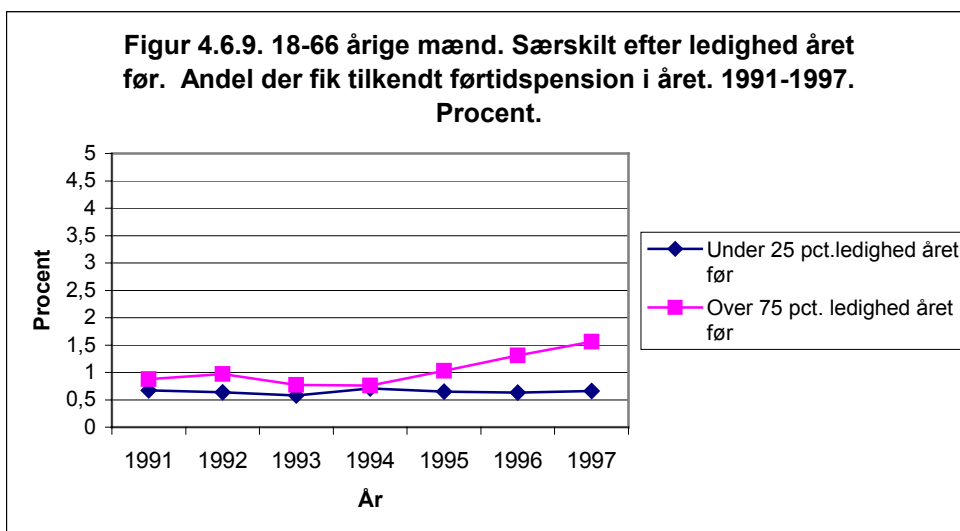
Ud fra figur 4.6.8. og 4.6.9., som bygger på ved SFR-registerdata, ses at blandt alle mænd berørt af ledighed i mindre end 25 pct. det foregående år, er der 0,65 pct., som får tilkendt førtidspension i 1995. Samtidig er der blandt mænd, som er berørt af mere end 75 pct. ledighed året før 1,03 pct., som tilkendes førtidspension. Det ser ud til, at det oftest er personer med lang ledighed, der bliver førtidspensionister.

Blandt kvinder er resultaterne anderledes. I 1991 er der blandt alle kvinder, som havde mindre end 25 pct. ledighed året før, 0,91 pct. som får tilkendt førtidspension. Kun 0,80 pct. af alle kvinder, som havde mere end 75 pct. ledighed året før bliver førtidspensionister i 1991. For kvindernes vedkommende ændres fordelingen af førtidspensions-tilkendelser blandt langtidsledige (over 75 pct. af året) og korttidsledige (under 25 pct. af året) over tid, dvs. der bliver flere personer blandt langtidsledige, som får tilkendt førtidspension end blandt korttidsledige.

²⁹ Ledighedsvariablen har 4 niveauer: 1. ledig mindre end 25% af året 2. ledig mellem 25%-50% af året 3. ledig mellem 50%-75% af året 4. ledig mere end 75% af året.

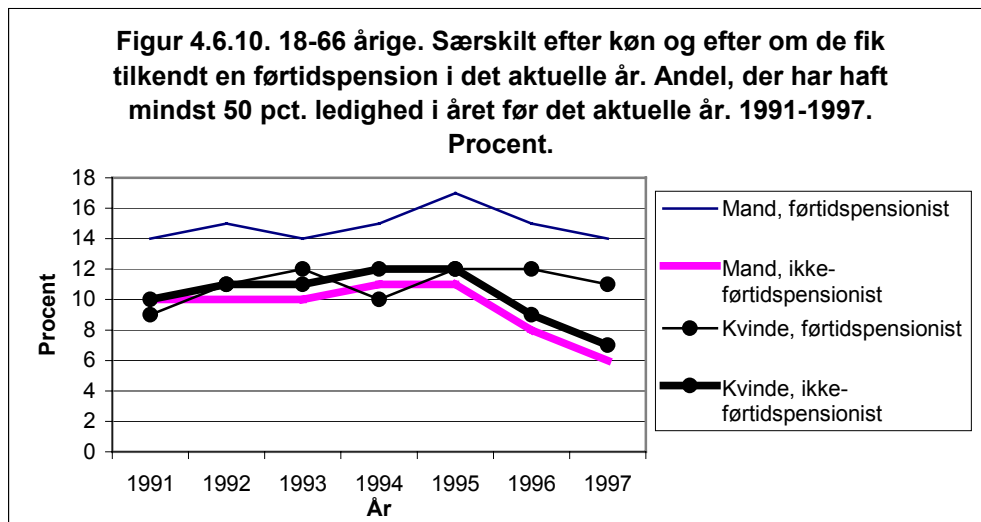

Ud fra 4.6.8. ses at tre gange så mange kvinder med en ledighed på 75 pct. i fht. kvinder med en ledighed på under 25 pct., får tilkendt førtidspension i 1997 i forhold til 1994.

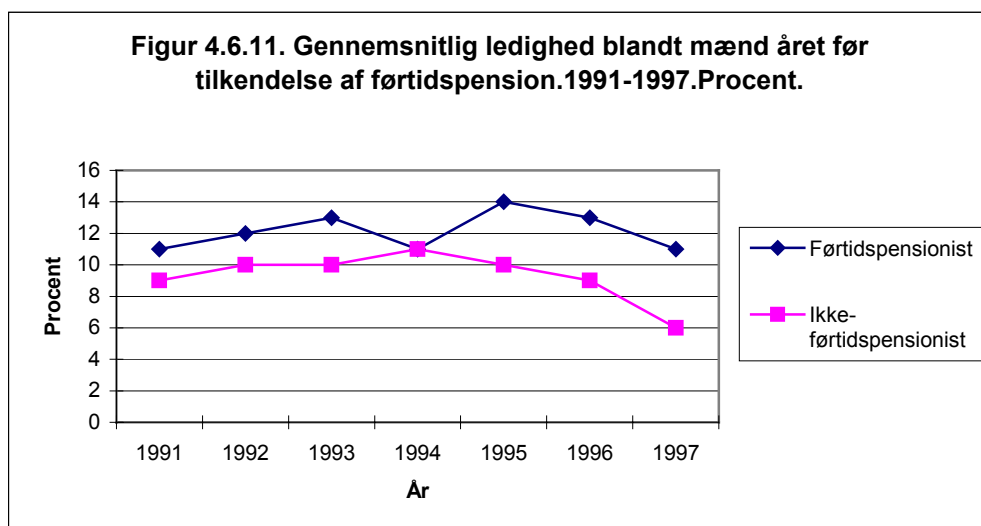

I figur 4.6.9. ses at stigningen er mindre drastisk blandt mænd. 8 pct. af de mænd, som fik tilkendt førtidspension i 1991, var ledige mere end 75 pct. i det foregående år, hvor kun 5 pct. af mænd, som ikke modtog førtidspension, havde mere end 75 pct. ledighed det forrige år. På figur 4.6.10. ses, at i 1991 blev 14 pct. af førtidspensionerne tilkendt mænd med mere end 50 pct. ledighed året før, hvor der kun var 10 pct. blandt ikke-førtidspensionister, som havde over 50 pct. ledighed året før. Denne fordeling ændres næsten ikke over tid. Blandt kvinder, som blev førtidspensionister i 1992, havde 7 pct. været mere end 75 pct. ledige året før, hvor det kun er 5 pct. blandt ikke-

førtidspensionerede kvinder. Figur 4.6.10. viser det overraskende, at der ingen forskel er blandt dem, som får tilkendt førtidspension og dem som ikke gør i 1995, mht. andelen af kvinder med mere end 50 pct. ledighed det foregående år.

Generelt er der flere mænd end kvinder af dem, som får tilkendt førtidspension, der har været berørt af langtidsledighed året før. Forklaringen på de forskellige resultater for mænd og kvinder må skyldes, at mænd og kvinder får tilkendt førtidspension af forskellige årsager. I figur 4.6.11. ses den gennemsnitlige ledighed blandt mænd, som fik tilkendt førtidspension og blandt dem som ikke fik tilkendt førtidspension.

Arbejds miljø

For at kunne bedømme hvilken indflydelse arbejdsmiljøet har på risikoen for at blive førtidspensionist, blev personer, der arbejdede i et belastende arbejdsmiljø, adspurgt i spørgeskemaet om grunden til at de ansøgte om førtidspension.³⁰ 7 pct. af de personer, som arbejdede i et belastende arbejdsmiljø, planlagde at søge eller havde allerede søgt om førtidspension. For et normalt, ikke belastende arbejdsmiljø var det den samme procentdel, der søgte eller havde søgt om førtidspension (7 pct.).

Et belastende arbejdsmiljø med større sandsynlighed for ulykke, sygdom og nedslidning, kunne give en person incitament til at søge førtidspension. Men ovenstående resultater tyder ikke på, at et sådant belastende arbejdsmiljø medfører større ønske om at gå på førtidspension.

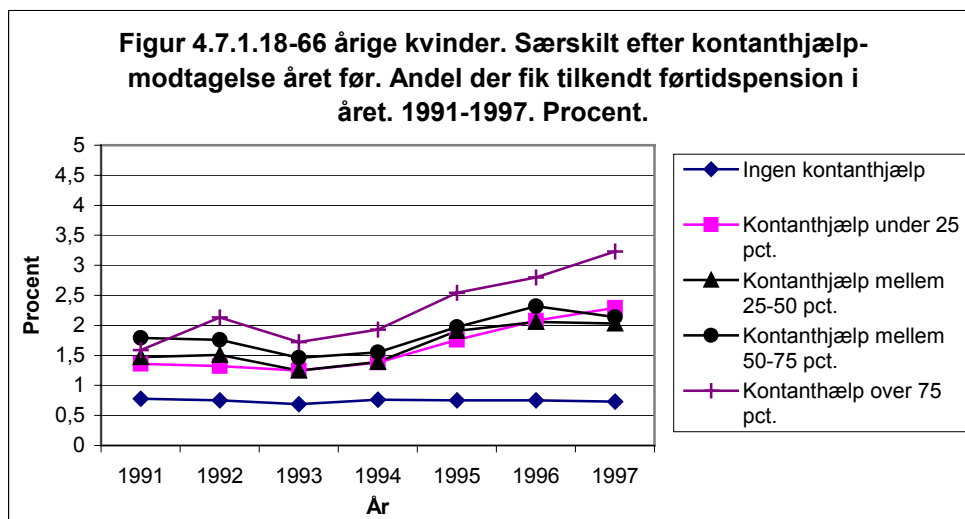
4.7 Sociale ydelser

Kontanthjælp

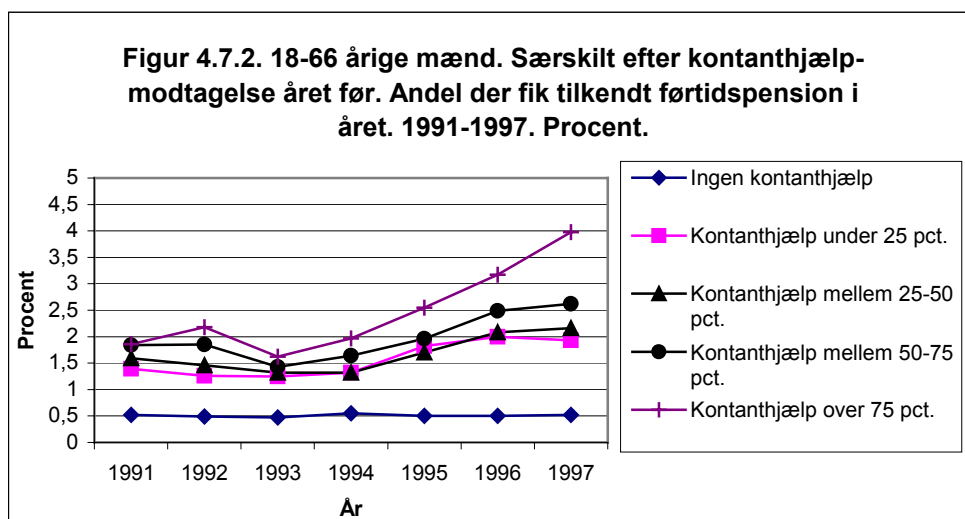
For kvinder i SFR-registret i 1996 var de respektive procenter for at modtage førtidspension 0,75 pct., 2,08 pct., 2,06 pct., 2,32 pct. og 2,80 pct. (jf. figur 4.7.1.) m.h.t. kontanthjælp i under 25 pct., 25 pct.-50 pct., 50 pct.-75 pct. og over 75 pct. af året. Personer, som modtager kontanthjælp, får hyppigere tilkendt førtidspension end dem, som ikke modtager kontanthjælp. Yderligere ser det ud til, at jo længere tid en person har modtaget kontanthjælp, jo større er sandsynligheden for at denne tilkendes førtidspension. Sammenhængen mellem en persons tilkendelse af førtidspension og varighed af kontanthjælpsmodtagelse ses at være markant i perioden 1995 til 1997. Ud fra figur 4.7.2. ses, at blandt alle mænd er andelen, som får tilkendt førtidspension, større blandt de mænd, som i det foregående år i længere tid modtog kontanthjælp, end blandt dem som ingen kontanthjælp har modtaget. I 1996 var der altså 0,50 pct., der fik tilkendt førtidspension blandt mænd, som ikke havde modtaget kontanthjælp i foregående år. 2 pct. af dem, som havde modtaget kontanthjælp mindre end 25 pct. af året før, 2,08 pct. af dem, som havde modtaget kontanthjælp mellem 25 pct. og 50 pct. af året før, 2,49 pct. af dem, som havde modtaget kontanthjælp mellem 50 pct.-75 pct. af

³⁰ Variablen for et belastende arbejdsmiljø blev dannet ud fra spørgeskemadata og var en kombination af støjniveau, monotoni, gentagelser og luftkvalitet.

året før og 3,17 pct. af dem, som havde modtaget kontanthjælp mere end 75 pct. af året før.

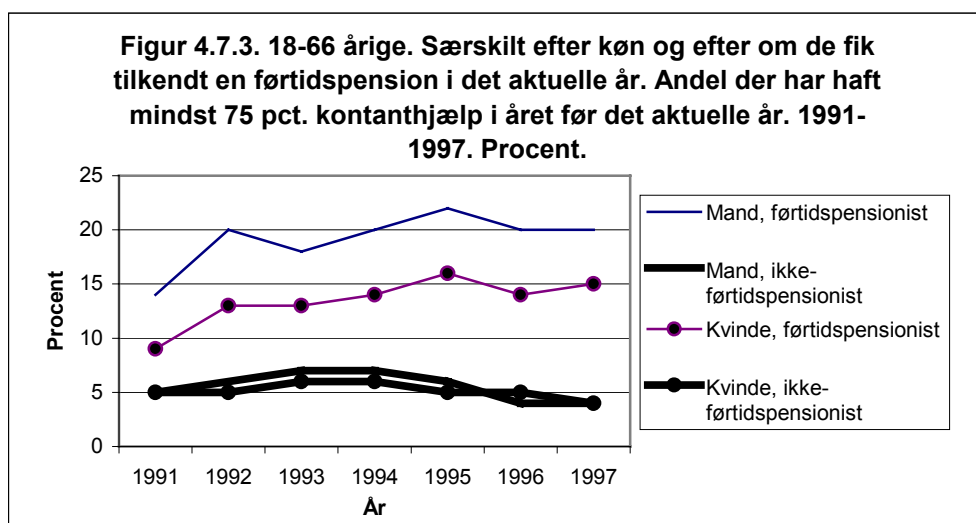

Andelen af førtidspensionstilkendelser blandt kvinder på kontanthjælp stiger over årene. Specielt stiger tilkendelserne blandt kvinder, som har modtaget kontanthjælp i mere end 75 pct. af året (fra 1,5 pct. til 3,25 pct.). En mulig forklaring for denne stigning er, at det først er fra og med 1994 at kontanthjælp på individniveau registreres. Før da er de registreret på familieniveau.

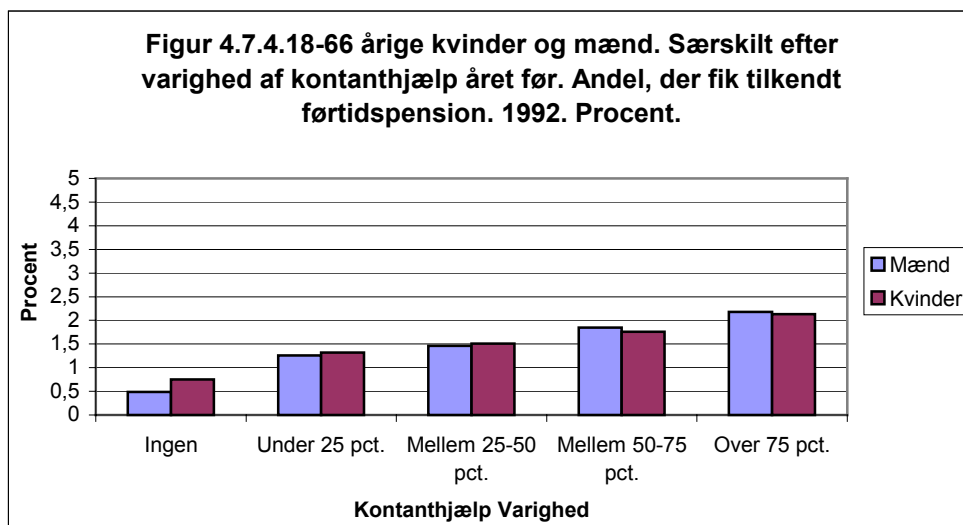
Andelen af tilkendelser blandt mænd på kontanthjælp stiger også meget i løbet af årene (1,8 pct. i 1991 og 4 pct. i 1997). En mulig forklaring på denne stigning er som det gælder kvinder, at fra og med 1994 registreres kontanthjælp på individniveau.

Af figur 4.7.3. ses, at i 1991 gik over 14 pct. af førtidspensions- tilkendelserne til mænd, som havde modtaget kontanthjælp i mere end 75 pct. af året før. Blandt ikke-førtidspensionister havde kun 5 pct. været kontanthjælpsmodtagere i lang tid året før. Forskellene mellem førtidspensionister og ikke-førtidspensionister stiger over tid, dvs. i 1997 er andelene hhv. 20 pct. og 3 pct..

Den samme udvikling ses blandt kvinder, dog er udsvinget mindre markant. I 1992 har 13 pct. af de kvinder, som blev tilkendt førtidspension modtaget kontanthjælp i mere end 75 pct. af året før. Blandt ikke-førtidspensionister var andelen 5 pct.. I 1997 er de respektive andele 15 pct. og 4 pct..

Det er interessant, at i tidsperioden 1990 til 1997 er der mellem 60 pct. og 70 pct. de mænd, som får tilkendt førtidspension, der ikke har modtaget nogen form for kontanthjælp året før. Hvor der blandt kvinder er mellem 70 pct. og 80 pct.. Det ser ud til at personer, der får tilkendt førtidspension enten har modtaget langvarig kontanthjælp året før eller slet ingen kontanthjælp.

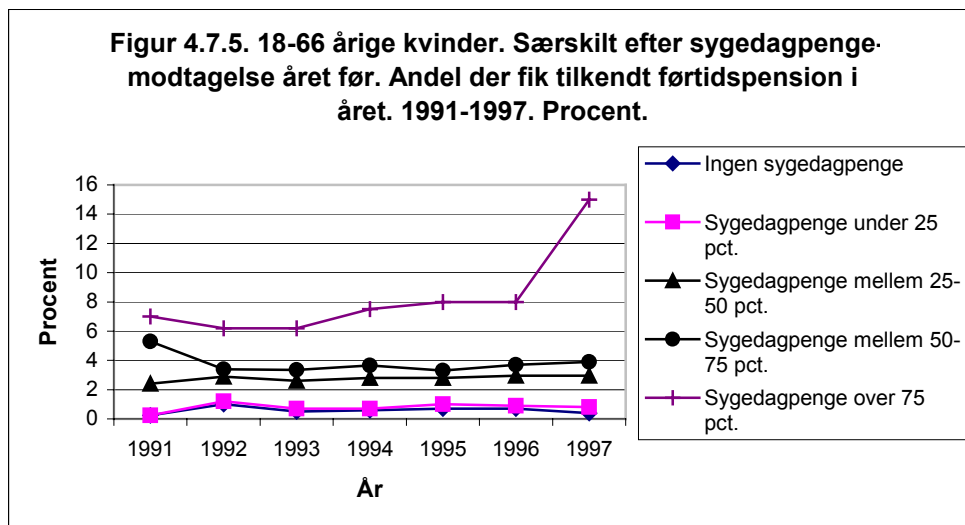

Ud fra figur 4.7.4. ses en positiv sammenhæng mellem andelen, der får førtidspension og længden af kontanthjælpsmodtagelse.

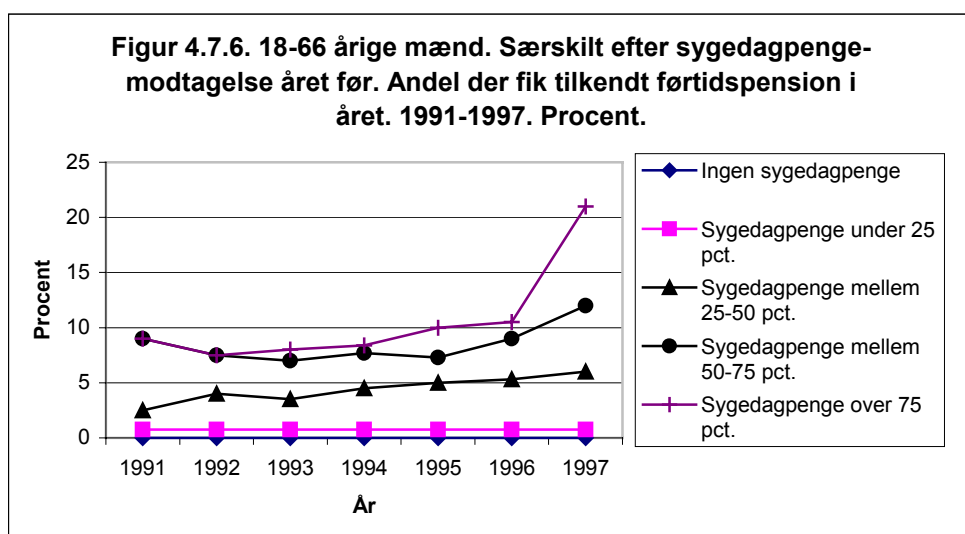
Sygedagpenge

Blandt alle kvinder er der i 1991 0,64 pct. af dem, som ikke modtog sygedagpenge året før, som får tilkendt førtidspension ud fra SFR-registerdata dette kan ses i figur 4.7.5.. Ligesom blandt mænd stiger andelen af førtidspensions-tilkendelser med varigheden af sygedagpengemodtagelser året før, og de respektive procenter i 1991 er 0,61 pct., 2,30 pct., 5,42 pct. og 6,87 pct. for sygedagpengeintervallerne; under 25 pct., 25 pct.-50 pct., 50 pct.-75 pct. og over 75 pct. af det foregående år.

Ud fra figur 4.7.6. ses, at af alle de mænd, som ikke modtog sygedagpenge i 1990, blev 0,42 pct. førtidspensionister i 1991. Blandt mænd, der modtog sygedagpenge i hhv. mindre end 25 pct., mellem 25 og 50 pct., mellem 50 og 75 pct. og over 75 pct. af det foregående år, blev hhv. 0,52 pct., 3,66 pct., 9,46 pct. og 9,35 pct. tilkendt førtidspension i 1991.

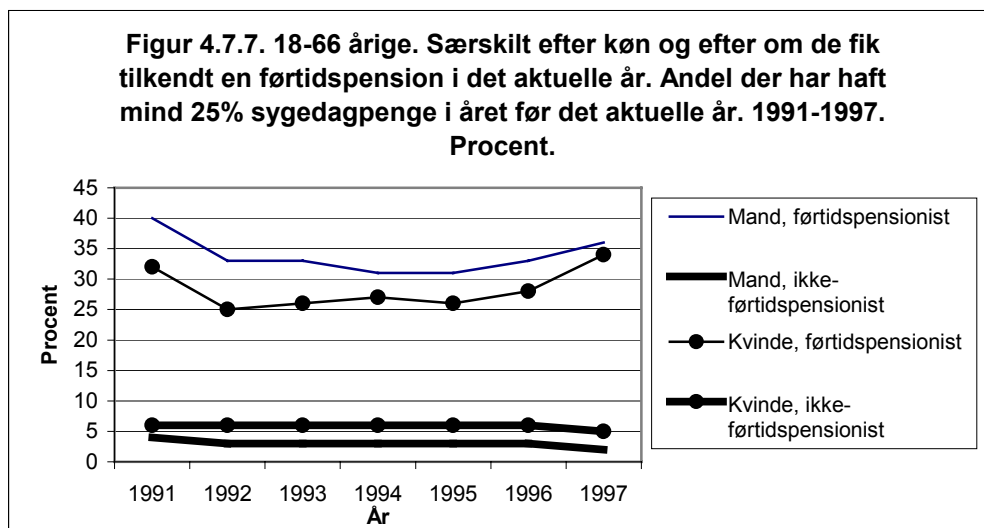
I 1996-1997 ses en markant stigning i førtidspensionstilkendelserne både blandt mænd og kvinder, som havde været langtidsyge, det ses af figur 4.7.5. og figur 4.7.6..

Det fremgår af resultaterne, at blandt personer, som modtager sygedagpenge mere end 25% af året før, forekommer der meget hyppigere tilkendelser af førtidspensioner end blandt de personer, som ikke modtager sygedagpenge i det forudgående år. Yderligere ser det ud til, at jo længere tid personer modtager sygedagpenge jo større er sandsynligheden for at de tilkendes førtidspension.

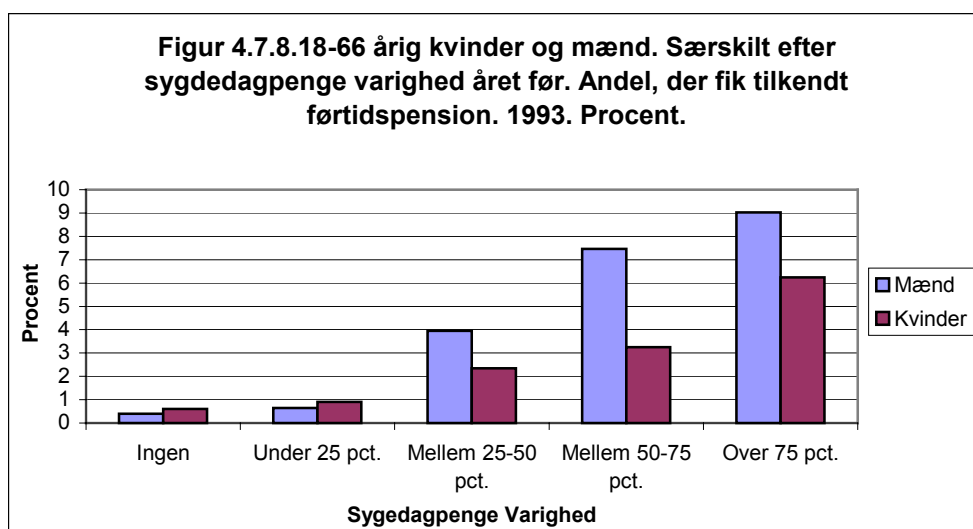
Over 33 pct. af førtidspensions-tilkendelserne i 1992 blev givet til personer, som modtog sygedagpenge i mindst 25 pct. af det foregående år det fremgår af figur 4.7.7..

Blandt ikke-førtidspensionister modtog kun 3 pct. sygedagpenge i mere end 25 pct. af forrige år.

I tidsperioden fra 1990 til 1997 er trenden svagt stigende både for mænd og kvinder, dvs. i 1997 er der blandt mænd, som tilkendes førtidspension, 36 pct. der har modtaget sygedagpenge i mere end 25 pct. af året før.

I hele tidsperioden fra 1990 til 1997 er der mellem 50 pct. til 60 pct. af de mænd, som tilkendes førtidspension, der ikke har modtaget nogen form for sygedagpenge året før tilkendelsen. Hvor andelen blandt kvinder er mellem 60 pct. og 70 pct. i samme tidsperiode.

Ud fra figur 4.7.8. ser det ud til at personer, der har været syge i lange perioder, har problemer med at blive helt raske, og derfor nedsættes deres erhvervsevne varigt, og de får mulighed for at modtage førtidspension. Korrelationen mellem varigheden af sygdom og tilkendelse af førtidspension er mere markant blandt mænd end blandt kvinder. Det er svært at vurdere, om sygedagpenge er en indikator for en alvorlig sygdom, eller om det nærmere er et udtryk for en forvaltningsfejl. Dvs. at forvaltningen ikke hjælper individet hurtigt nok med at genoprette erhvervsevnen.

Revalidering

De anvendte data viser ikke umiddelbart en sammenhæng mellem personer, som tilkendes førtidspension og modtagelse af revalideringsydelse året før ud fra SFR-registerdata. I 1995 er der 94 pct. af mandlige førtidspensions-tilkendelser, som går til personer, der ikke har været på revalidering året før. Det samme gælder for kvinder. Over tid falder andelen lidt, dvs. i 1997 er der 92 pct. af de personer, der bliver førtidspensionister, som ikke har modtaget nogen form for revalidering året før. For ikke-førtidspensionister er fordelingen omtrent den samme. Af alle mænd på revalidering i 1991 får 0,66 pct., tilkendt førtidspension det efterfølgende år. Hvor det er 0,87 pct., for kvinders vedkommende.

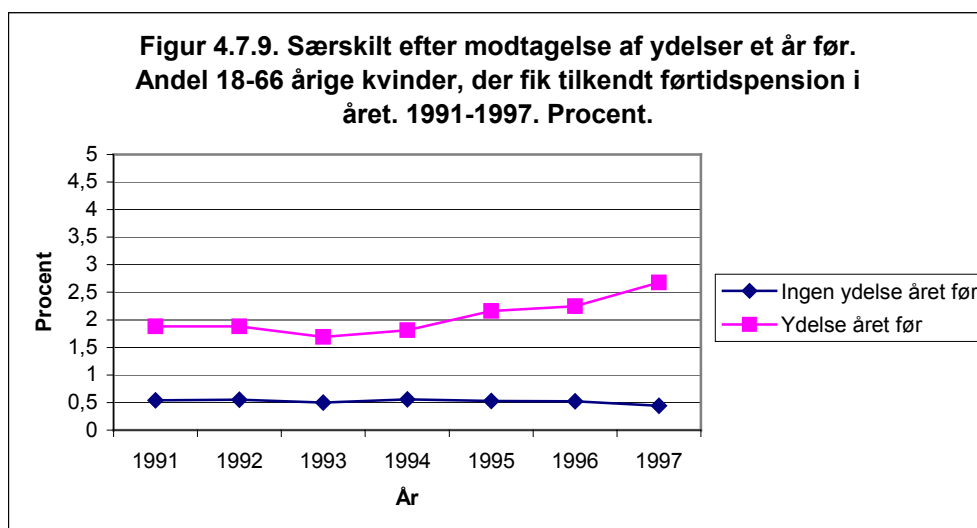
Hvis perioderne for modtagelse af revalideringsydelse på et år inddeles i under 25 pct., mellem 25 pct. og 50 pct., mellem 50 pct. og 75 pct. og over 75 pct. af året, finder vi derimod en sammenhæng mellem varigheden af revalidering og tilkendelse af førtidspension. I 1992 var andelen af mænd som fik tilkendt førtidspension hhv. 1,42 pct., 1,01 pct., 1,15 pct. og 0,69 pct. mht. til de fire ovenstående varigheder af revalidering. Andelen blandt kvinder og udviklingen over tid er omtrent den samme som i 1992.

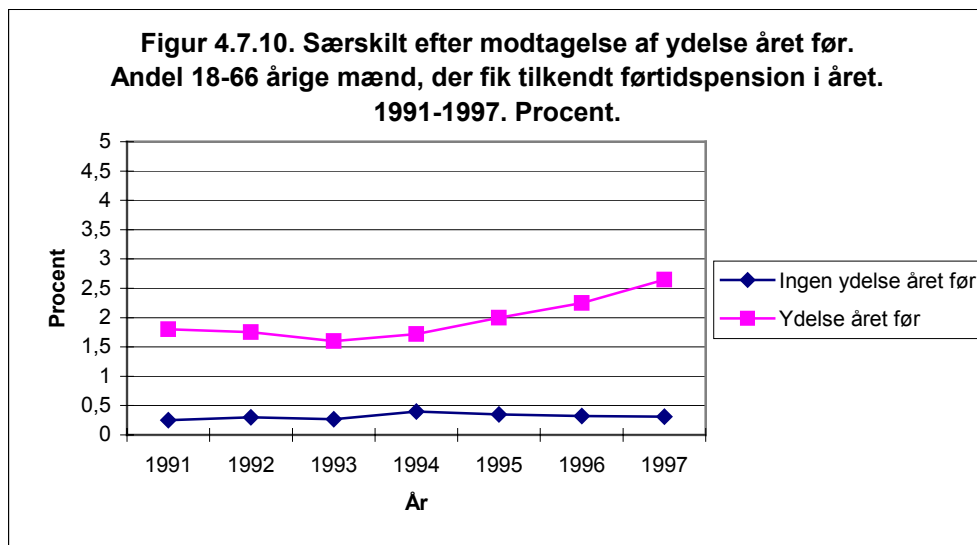
Det faktum, at der ikke er flere førtidspensions-tilkendelser blandt personer, som har modtaget revalidering i lang tid det forgående år, kunne betyde, at efter utallige forsøg med revalidering fratages personer revalideringsydelse i en periode inden tilkendelsen af førtidspension indtræffer. Det kunne også være, at revalideringen umiddelbart har effekt, og derved undgår nogle personer at skulle overgå til førtidspension. De

foregående resultater tyder dog på, at over tid er der flere af de personer, som får tilkendt førtidspension, der har været på en eller anden form for revalidering.

Modtagelse af socialydelse året før

Alle de føromtalte ydelser samles nu som en ydelse ud fra SFR-registret, og kaldes en social ydelse. Blandt kvinder, som ikke modtog nogen social ydelse i 1992, blev 0,5 pct. tilkendt førtidspension i 1993, hvor andelen var 1,69 pct. blandt dem, som havde modtaget en social ydelse året før det ses af figur 4.7.9. og tabel 4.7.1.. Det sker altså meget hyppigere, at en person, som har modtaget en social ydelse, får tilkendt førtidspension det efterfølgende år, end det sker før en person som ingen social ydelse har modtaget. Ud fra figur 4.7.10. og tabel 4.7.1. ses at i 1993 er 0,25 pct. af alle mænd, som ikke modtog en social ydelse året før, blevet førtidspensionister. Derimod tilkendes førtidspension til 1,62 pct. af de mænd, som modtog en social ydelse året før.

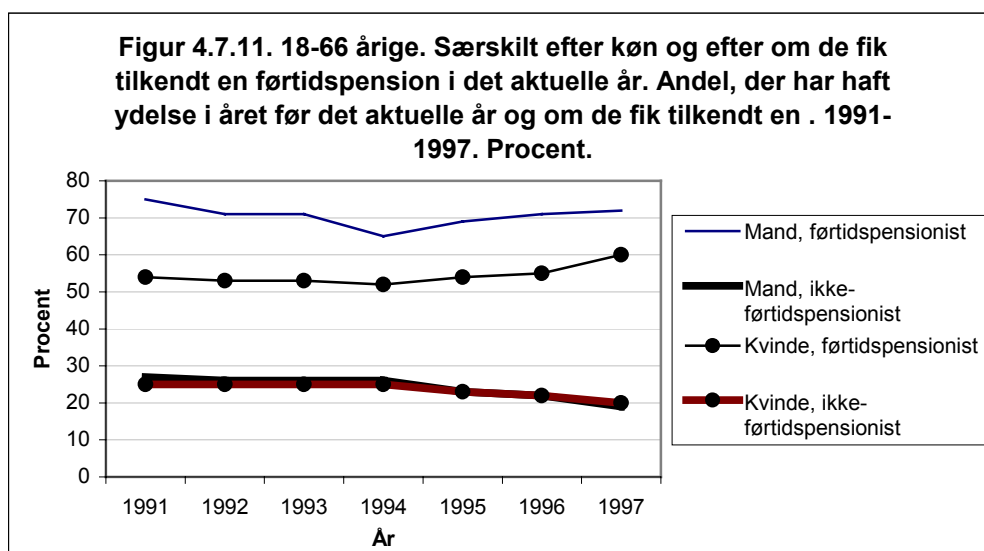
Tabel 4.7.1. Andel af befolkningen mellem 18-66 år, der tilkendes førtidspension fordelt efter, hvorvidt der blev modtaget nogen social ydelse året før (i procent)

Alle	Personer med en tilkendelse og en ydelse året før	Personer uden tilkendelse og med en ydelse året før	I Alt	Personer med en tilkendelse og ingen ydelse året før	Personer uden tilkendelse og ingen ydelse året før	I Alt
1991	1,86	98,14	100	0,40	99,60	100
1992	1,84	98,16	100	0,42	99,58	100
1993	1,66	98,34	100	0,38	99,62	100
1994	1,77	98,23	100	0,46	99,54	100
1995	2,08	97,92	100	0,41	99,59	100
1996	2,24	97,76	100	0,40	99,60	100
1997	2,64	97,36	100	0,35	99,65	100

Mænd	Personer med en tilkendelse og en ydelse året før	Personer uden tilkendelse og med en ydelse året før	I Alt	Personer med en tilkendelse og ingen ydelse året før	Personer uden tilkendelse og ingen ydelse året før	I Alt
1991	1,85	98,15	100	0,24	99,76	100
1992	1,80	98,20	100	0,27	99,73	100
1993	1,62	98,38	100	0,25	99,75	100
1994	1,74	98,26	100	0,34	99,66	100
1995	2,01	97,99	100	0,29	99,71	100
1996	2,23	97,77	100	0,26	99,74	100
1997	2,61	97,39	100	0,25	99,75	100

Kvinder	Personer med en tilkendelse og en ydelse året før	Personer uden tilkendelse og med en ydelse året før	I Alt	Personer med en tilkendelse og ingen ydelse året før	Personer uden tilkendelse og ingen ydelse året før	I Alt
1991	1,88	98,12	100	0,54	99,46	100
1992	1,88	98,12	100	0,55	99,45	100
1993	1,69	98,31	100	0,50	99,50	100
1994	1,81	98,19	100	0,56	99,44	100
1995	2,16	97,84	100	0,53	99,47	100
1996	2,25	97,75	100	0,52	99,48	100
1997	2,68	97,32	100	0,44	99,56	100

En stor andel blandt dem, der fik førtidspensions- tilkendelser, har modtaget en social ydelse året før det viser figur 4.7.11.. Specielt blandt mænd, som får tilkendt førtidspension, er det en stor andel (ca.70 pct.), som har modtaget en social ydelse året før.

Det ser ud til, at personer, som modtager sociale ydelser, mere hyppigt får tilkendt førtidspensioner.

Ud over at mange personer, som får tilkendt førtidspension, har modtaget en social ydelse året før, så er der endnu flere, som har modtaget en eller anden form for social ydelse de foregående år (1990-1996). I 1997 er der f.eks.81 pct. af alle de personer, som får tilkendt førtidspension, der har modtaget en social ydelse i minimum et af de foregående år. Det er ikke muligt at sammenligne fordelingen over år, da der i 1997 er

mulighed for se på historiske sociale ydelser over syv år, hvor der i 1991 kun er mulighed for at se på historiske sociale ydelser over et år.³¹ Det er interessant, at der blandt førtidspensions-tilkendte mænd er en markant større andel, som har modtaget en social ydelse de foregående år, end det er tilfældet blandt kvinder. I 1997 har f.eks. 86 pct. af de mænd, som bliver førtidspensionister, modtaget en social ydelse, hvor der blandt kvinderne er 77 pct.. Både blandt mænd og kvinder, som ikke bliver førtidspensionister i 1997, er der 52 pct., som har modtaget en eller anden form for social ydelse de foregående år.

Det ses, at i 1997 er der hhv. 0,21 pct. mænd og 0,42 pct. kvinder af dem, som ikke har modtaget nogen form for ydelse de foregående syv år, som får tilkendt førtidspension. Blandt de personer, som har modtaget en ydelse de foregående syv år, er der hhv. 1,18 pct. af mændene og 1,31 pct. af kvinderne, som bliver førtidspensionister i 1997. Det tyder altså på, at personer, som har modtaget en social ydelse, hyppigere bliver førtidspensionister.

Blandt personer, der har fået tilkendt førtidspension i 1997 har 61 pct. på et eller andet tidspunkt i de sidste syv år modtaget sygedagpenge, 45 pct. har modtaget kontanthjælp og 19 pct. har fået revalideringsydelse (jf. tabel 4.7.2.). Blandt ikke-førtidspensionister i 1997 er fordelingen hhv. 40 pct., 23 pct. og 7 pct..

Tabel 4.7.2. 18-66 årige, der i perioden 1990-1996 fik mindst en af ydelserne: kontanthjælp, sygedagpenge eller revalidering. Særskilt efter om de fik tilkendt førtidspension i 1997. Procent.

	Tilkendt førtidspension i 1997	Ikke tilkendt førtidspension i 1997
Kontanthjælp	45	23
Sygedagpenge	61	40
Revalidering	19	7

³¹ En persons historie mht. sociale ydelser, er alle forudgående ydelser pr. år lagt sammen.

Tabel 4.7.3. 18-66 årige fordelt efter modtagelse af ydelse i 1990-1996. Andel der i 1997 fik tilkendt førtidspension. Procent.

	1997	
	Ydelse	Ikke ydelse
Kontanthjælp	1,53	0,58
Sygedagpenge	1,22	0,52
Revalidering	2,09	0,70

Ud fra tabel 4.7.3. ses at 1,53 pct. af dem som har modtaget kontanthjælp på et eller andet tidspunkt i de foregående syv år tilkendes førtidspension i 1997, hvor det kun er 0,58 pct. blandt dem, som ikke har modtaget kontanthjælp de foregående år. I 1997 er der 1,22 pct. som tilkendes førtidspension af alle dem, som på et eller andet tidspunkt inden for de sidste syv år har modtaget sygedagpenge, hvorimod kun 0,52 pct. af ikke-sygedagpengemodtagere tilkendes førtidspension. Til sidst er det interessant at se, at 2,09 pct. bliver førtidspensionister i 1997 ud af dem, som har modtaget revalidering på et eller andet tidspunkt de syv foregående år. Blandt dem, som ikke har modtaget revalidering, får kun 0,70 pct. tilkendt førtidspension.

Ovenstående tyder på, at der må være en positiv sammenhæng mellem tilkendelse af førtidspension og modtagelse af sociale ydelser endda flere år tilbage.

Spørgeskemadata viser ikke de samme klare sammenhænge.³² Her blev 9 pct. af dem, som på et eller andet tidspunkt de foregående 5 år har modtaget kontanthjælp førtidspensionister. Mod 8 pct. ud af dem, som ikke havde en historie med kontanthjælp. Af alle førtidspensionister er der 18 pct. som på et tidspunkt havde modtaget kontanthjælp, hvor der er 14 pct. blandt ikke-førtidspensionister.³³

³² Spørgeskema- og register resultaterne stemmer ikke overens mht. faktiske procenter, hvilket kan skyldes at svarprocenten blandt førtidspensionister er meget lav i spørgeskemaundersøgelsen, at de interviewede ikke har svaret på revalidering men på aktivering, at der er forskellige tidsperioder for de to datasæt, og at der mangler informationer før 1994 i registerdatasættet.

³³ Da der kun ses på de sidste 5 år, kan det godt være at procenterne ændrer sig, når et længere tidsrum anvendes.

Der er en markant større andel af førtidspensionister (24 pct.) blandt de personer, som inden for de sidste fem år har modtaget sygedagpenge, end blandt dem, som ikke har modtaget nogen form for sygedagpenge (4 pct.).

Resultaterne mht. revalidering ligner dem for sygedagpenge. Dvs. 20 pct. af dem, som på et eller andet tidspunkt inden for de sidste fem år har modtaget revalideringsydelse, er førtidspensionister i dag, hvor det kun er 7 pct. blandt dem, som aldrig har modtaget revalideringsydelse.

Generelt er der altså 70 pct. af førtidspensionisterne i år 2000, der har modtaget en eller anden form for social ydelse inden for de sidste fem år.³⁴ Af den gruppe personer, som har modtaget en social ydelse inden for de sidste 5 år, er 19 pct., førtidspensionister i år 2000. Dette står i stærk kontrast til, at der kun er 3 pct. førtidspensionister blandt dem, som ikke har modtaget nogen social ydelse inden for de sidste fem år.

³⁴ Individer som modtager sociale ydelser bestående af kontanthjælp, sygedagpenge eller revalidering inden for de sidste fem år i minimum tre måneder.

KAPITEL 5: EMPIRISK DISKUSSION

For at finde frem til hvilke personer, der specielt risikerer at blive førtidspensionister, testes hypoteserne fra kapitel 2 ved hjælp af de to logistiske modeller forklaret i kapitel 3. For bedre at kunne finde frem til sandsynligheden for, at personer bliver førtidspensionister, deles befolkningen op i mindre datasæt mht. forskellige grupper. Det første datasæt består af alle personer, som modtog kontanthjælp i 1990, og gruppen følges så gennem resten af perioden fra 1991 til 1997. Et andet datasæt består af alle, som ikke modtog kontanthjælp i 1990, og så observationerne i de efterfølgende år for gruppen. Lignende datasæt dannes for personer, som modtog sygedagpenge og personer som ikke modtog sygedagpenge, og for personer, som havde en erhvervsuddannelse og personer som ikke havde en erhvervsuddannelse.

Først vil parameter-estimerne og odds ratioen³⁵ blive fortolket for den binomiale logitmodel mht. forskellige grupper. Yderligere vil parametrene for de forskellige grupper blive sammenlignet. Derefter ses nøjere på de multiple effekter af forskellige variable mht. personer med specifikke karakteristika. Til sidst laves en overlevelsesanalyse mht. specifikke grupper.

5.1 Kontanthjælpsmodtagere og ikke-kontanthjælps-modtagere³⁶

Parametre

Resultaterne af de logistiske regressioner for grupperne mht. kontanthjælpsmodtagere og ikke-kontanthjælpsmodtagere vises i tabel 5.1.1. fra registredata.

³⁵ En forklaring af odds ratio findes i bilag 1

³⁶ Kontanthjælpsmodtagere er defineret, som dem der modtager kontanthjælp i 1990. Det er vigtigt at notere, at når vi ser på ikke-kontanthjælpsmodtagere, så er det muligt, at de f.eks har modtaget sygedagpenge, og derfor kan det betyde at nogle af disse personer har problemer.

Tabel 5.1.1. Regressionsresultat for kontanthjælpsmodtagere og ikke-kontanthjælpsmodtagere

Variabel	Kontanthjælpsmodtagere		Ikke-kontanthjælpsmodtagere	
	Signifikans ssh.	Odds Ratio	Signifikans ssh.	Odds Ratio
Intercept	0,0001	,	0,0001	,
1992	0,0001	0,893	0,0162	1,029
1993	0,0001	0,731	0,0907*	0,980
1994	0,0001	0,757	0,0001	1,155
1995	0,0001	0,903	0,0001	1,181
1996	0,1794*	1,031	0,0001	1,201
1997	0,0255	1,055	0,0001	1,259
Fyret	0,0001	0,537	0,0001	0,810
lønindkomst	0,0001	0,382	0,0001	0,734
Enlig med børn	0,0001	0,550	0,0001	0,444
Samlevende uden børn	0,0001	0,689	0,0001	0,741
Samlevende med børn	0,0001	0,492	0,0001	0,406
Psykisk sygdom	0,0001	1,632	0,0001	2,099
Revalidering	0,0001	0,927	0,0001	0,928
Fysisk sygdom	0,0001	1,332	0,0001	1,606
Langtidsledighed	0,0001	0,604	0,0001	1,223
Kontanthjælp	0,0001	1,145	0,0001	1,255
Sygedagpenge	0,0001	1,152	0,0001	1,489
Alder	0,0001	1,289	0,0001	1,398
Mand	0,0001	0,947	0,0001	0,784
Skilt	0,0060	0,918	0,0001	1,180
Kort uddannelse	0,0001	0,927	0,0001	0,689
Mellemlang uddannelse	0,0001	0,871	0,0001	0,697
Lang uddannelse	0,0001	0,738	0,0001	0,481
Erhvervs-erfaring	0,0001	0,983	0,0001	0,992

*ikke signifikant på det 5 pct. niveau

Referencegruppen for **uddannelse**: grundskole, **familiestatus**: enlig uden børn, **sygdom**: rask, **år**: 1991.

Regressionsresultaterne underbygger nogle af de førømtalte hypoteser. Både for gruppen af kontanthjælpsmodtagere fra 1990 og kohorten af ikke-kontanthjælpsmodtagere fra 1990 indikerer de negative parameterestimater, at kvinder har større sandsynlighed for at få førtidspension end mænd.

Regressionsresultaterne viser, at der er en positiv korrelation mellem psykisk sygdom, fysisk sygdom, forudgående modtagelse af sygedagpenge og sandsynligheden for at blive førtidspensionist. Yderligere ses det, at forskellen i odds ratioen for syge personer og ikke syge personer er meget mere markant blandt ikke-kontanthjælpsmodtagere end blandt kontanthjælpsmodtagere. Det kunne betyde, at kontanthjælpsmodtagere tilkendes førtidspension p.gr.a. sociale årsager i form af langtidsledighed, hvor ikke-kontanthjælpsmodtagere bliver førtidspensionister p.gr.a. helbredsmæssige årsager.

Det ser ud til, at personer med en kort uddannelse har større sandsynlighed for at blive førtidspensionister end personer med en lang uddannelse. Det underbygger ideen om, at lavt uddannede, i forhold til højt uddannede, kunne have et større økonomisk incitament til at få førtidspension, fordi dårligt uddannede får en relativt lav løn. Generelt falder sandsynligheden for at få førtidspension med stigende uddannelsesniveau.

Angående hypotesen om arbejdsløshed er det også de økonomiske og psykologiske incitamentter til at få førtidspension, der spiller en vigtig rolle. Resultaterne viser, at langtidsledighed spiller en stor rolle for sandsynligheden for at blive førtidspensionist blandt personer, som ikke er kontanthjælpsmodtagere. Parameterestimatet er positivt, og odds ratioen for at få førtidspension er estimeret til at være halvanden gang større for en person med langtidsledighed end for en person med meget lidt ledighed. Resultatet kunne indikere, at en person med lange eller mange perioder af ledighed mister erhvervsevne, muligvis delvist som et resultat af inaktivitet, og derfor er der en øget sandsynlighed for at få tilkendt førtidspension på grund af mistet eller nedsat erhvervsevne. Perioder med ledighed kunne omvendt også indikere at en person er nedslidt eller lider af en sygdom eller en skavank, der har gjort det svært at finde et

arbejde, og derfor nogle gange fører til en førtidspension. Det er vigtigt at notere sig, at parameterestimatet for ledighed er negativt for kontanthjælpsmodtagere.

Et andet resultat, som bekræfter hypotesen om arbejdsmarkeds-tilknytningen, er det negative parameterestimat for erhvervserfaring blandt personer, som ikke modtager kontanthjælp i 1990. Det betyder, at jo længere en person har været tilknyttet arbejdsmarkedet, jo mindre sandsynlighed er der for at modtage førtidspension. Lang erhvervserfaring kunne medføre, at personen akkumulerer sine evner over tid, og derfor er personen bedre stillet på jobmarkedet. For gruppen af kontanthjælpsmodtagere er resultatet det samme, hvilket kunne tyde på, at kontanthjælpsperioden for mange i 1990 kun var midlertidig.

Nogle mennesker har måske i første omgang brug for kontanthjælp, fordi de er blevet fyret. Hvis en person ikke kan komme i beskæftigelse igen efter en fyring, så kan fyringen resultere i en varigt nedsat erhvervsevne, og dermed kan denne indikere en højere sandsynlighed for tilkendelse af førtidspension. Blandt ikke-kontanthjælpsmodtagere er der en lavere sandsynlighed for at blive førtidspensionist, hvis personen er blevet fyret. Forklaringen kan muligvis være, at når en person bliver fyret, er denne i første omgang berettiget til kontanthjælp som midlertidig understøttelse. Ofte er der kun brug for en midlertidig understøttelse, indtil personen finder et nyt job. Derfor vil en person, som ikke er kontanthjælpsmodtager, ikke umiddelbart få førtidspension.

Lønniveauet ser ud til at have stor indflydelse på sandsynligheden for at modtage førtidspension. En kontanthjælpsmodtager, som havde en lønindkomst på over 150,000 kr. året før, har en halvt så stor sandsynlighed for at blive førtidspensionist, som hvis denne havde en lønindkomst på mindre end 150,000 kr. året før. Det samme gælder for ikke-kontanthjælpsmodtagere. En person, som har en lav lønindkomst (mindre end 150,000 kr.) har måske et større økonomisk incitament til at søge førtidspension end en person med høj lønindkomst. Incitamentet synes at eksistere uafhængigt af foregående modtagelse af kontanthjælp.

Det ser yderligere ud til, at enlige uden børn har en større sandsynlighed for at modtage førtidspension end andre familietyper, og det er uafhængigt af grupperne. Dette kunne skyldes, at nogle familietyper muligvis har råd til at gå på førtidspension og nyde den ekstra fritid, fordi de har færre forsørger- forpligtigelser og har større indkomstfleksibilitet. Alle parameter-estimerne for enlige med børn, samlevende uden børn og med børn er negative sammenlignet med enlige uden børn. Dette ses også ud fra odds ratioen, hvor den relative sandsynlighed for at blive førtidspensionist er to gange så stor blandt enlige uden børn end blandt enlige med børn.

I kapitlet med beskrivende statistik så det ud til at kontanthjælpsmodtagere havde en større sandsynlighed for at komme på førtidspension end andre personer. Parameterestimerne mht. at modtage førtidspension, ses at være positive for begge grupper, hvis varigheden af kontanthjælp stiger. Dette er en indikation af, at når varigheden af kontanthjælp stiger, så stiger sandsynligheden for at modtage førtidspension. Afhængigheden af ydelser og det, at personen er arbejdsløs, kunne medføre reduktion af erhvervsevner indtil det punkt, hvor førtidspension er berettiget.

I foregående kapitel sås, at en stor andel af førtidspensionisterne ikke modtog revalidering året før tilkendelsen af førtidspension. De negative parameterestimer for revalidering mht. begge grupper er modsat af, hvad der forventedes. Dette tyder på, at revalidering ikke er den sidste mulighed inden førtidspension. Det ser ud til, at personer som er på revalidering, har en rimelig sandsynlighed for at vende aktivt tilbage til arbejdsmarkedet. Det er klart, at nogle personer ikke har nogen sandsynlighed for at kunne blive genuddannet og vende tilbage til arbejdsmarkedet, men estimerne indikerer, at der er relativt mange, hvis arbejdsmarkedssituation påvirkes positivt af revalidering. Regressionsresultaterne bekræfter ikke hypoteserne om revalidering, da det ikke ser ud til, at revalidering er sidste mulighed inden førtidspension.

Højrisiko-grupper

For at give et billede af hvilke grupper, der har en høj risiko og hvilke, der har en lav risiko for at få førtidspension, vil der her blive beskrevet nogle ekstreme sager.

Først ses på en person med en lav uddannelse, en lønindkomst på mindre end 150,000 kr. året før, og som ikke har modtaget kontanthjælp. En sådan person har tre gang større sandsynlighed for at blive førtidspensionist end en person, som er højt uddannet og har en lønindkomst på mere end 150,000 kr. året før. Dette er endnu en indikation af, at en person med lav indkomst og kort uddannelse har stor risiko for at blive førtidspensionist.

Ses yderligere på gruppen af ikke-kontanthjælpsmodtagere er den estimerede odds ratio for at få førtidspension tre gange større for en enlig uden børn, med en lønindkomst på mindre end 150,000 kr. året før i forhold til en person, som lever i parforhold med børn, med en lønindkomst på over 150,000 kr. året før.

Det er interessant, at for gruppen af ikke-kontanthjælpsmodtagere er odds ratioen for at blive førtidspensionist to en halv gange større for en person, som har været minimum 75 pct. ledig og haft en psykisk sygdom året før end for en person, som ikke var rask året før og ikke var arbejdsløs. Eksemplet giver indtryk af hvor meget langtidsledighed og psykiske sygdomme kan reducere erhvervsevnen og øge behovet for førtidspension.

Analyserne viser yderligere, at sandsynligheden for at få førtidspension er to gange større for en 40 årig, som var langtidsledig det foregående år end for en 35 årig, som ikke var langtidsledig. Det ser ud til, at når en person bliver ældre, så forhøjer langtidsledighed markant risikoen for at blive førtidspensionist. For gruppen af kontanthjælpsmodtagere var ledigheds-parameteren ikke signifikant.

Til sidst sammenlignes to kvindetyper, som begge modtog kontanthjælp i 1990. Den ene var enlig, havde lav lønindkomst, var blevet fyret og led af en psykisk sygdom. Den anden kvinde var gift, havde en høj lønindkomst og var hverken fyret eller syg. I dette scenario vil den første kvinde have to en halv gange større risiko for at komme på førtidspension det efterfølgende år end den anden kvinde.

Ovenstående eksempler skulle give et billede af, hvilke personer blandt hhv. kontanthjælpsmodtagere og ikke-kontanthjælpsmodtagere, der har høj risiko for at blive førtidspensionister.

Sandsynlighed for at få førtidspension fra overlevelsedata³⁷

To personer sammenlignes. Den ene person modtog kontanthjælp i 1990, og havde personlige karakteristika som beskrevet i tabel 5.1.2. Personen følges så over tid indtil 1997. Personen er 50 år, gift, uden børn under 18 år, ikke skilt, rask, ikke fyret, tjente mindre end 150.000 kr. året før, med mellemlang-uddannelse, har 25 års erhvervs erfaring, modtog ingen revalidering året før, men var 75 pct. ledig året før. En anden person modtog ikke kontanthjælp i 1990 og var kun forskellig mht. beskæftigelsesstatus (nemlig 100 pct. beskæftiget). Der ses på både mænd og kvinder.

Tabel 5.1.2. Karakteristika for to forskellige personer

	Kontanthjælpsmodtagere	Ikke-kontanthjælpsmodtagere
Alder	50år	50år
Fyret	Ikke	Ikke
Lønindkomst	Under 150.000 kr.	Under 150.000 kr.
Ledig	75 pct.	0 pct.
Erhvervs erfaring	25 år	25 år
Kontanthjælp	50 pct.	0 pct.
Uddannelse	Mellemlang	Mellemlang
Familiestatus	Samlevende uden børn	Samlevende uden børn
Helbred	Rask	Rask
Sygedagpenge	0 pct.	0 pct.

Ud fra tabel 5.1.3 indikerer resultaterne, at mænd og kvinder fra kontanthjælpsgruppen i 1990 har en langt større sandsynlighed for at blive førtidspensionister i tidsperioden mellem 1991 og 1997 end de mænd og kvinder, som ikke modtog kontanthjælp i 1990. En mand, som modtog kontanthjælp i 1990, har 20 pct. sandsynlighed for at blive førtidspensionist i 1994, hvor sandsynligheden er 4 pct. for en mand, som ikke modtog kontanthjælp i 1990. Dette kunne betyde, at risikoen for at blive førtidspensionist i 1994 er fem gange højere for gruppen af kontanthjælpsmodtagere end for gruppen af de

³⁷ Jf. formel s(29) i kapitel 3

personer, som ikke modtog kontanthjælp. Forklaringen kunne være effekten af langtidsledighed, som blev diskuteret tidligere. Umiddelbart er der ingen stor forskel på en mænd og kvinders sandsynlighed for at få tilkendt en førtidspension over tid, når vi kontrollerer for deres køn og kontanthjælpsstatus. Det er interessant at sandsynligheden for, at en kontanthjælpsmodtager fra 1990 vil modtage førtidspension mellem 1991 til 1997 i de første par år er faldende og dernæst stigende. Samtidig er sandsynligheden for ikke-kontanthjælps-modtagere relativt lav.

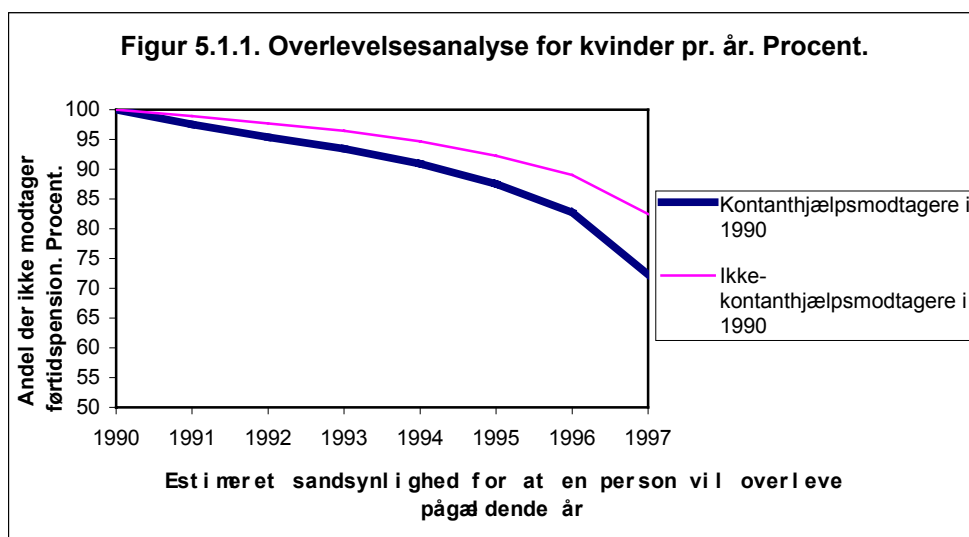
Sandsynligheden for at grupperne af kontanthjælpsmodtagere og ikke-kontanthjælpsmodtagere får førtidspension, forudsat at de ikke har fået det i foregående år, er højere for kvinder end for mænd. Blandt kvindelige kontanthjælpsmodtagere er der over tid generelt 2 pct. højere sandsynlighed for at modtage førtidspension end for mænd. Det underbygger ideen om, at kontanthjælpsmodtagere har større risiko for at blive førtidspensionister. En del af forklaringen kan måske være, at erhvervsevnen reduceres p.gr.a. inaktivitet ved langtidsledighed, og derfor er det svært at komme tilbage på arbejdsmarkedet igen. Nutidens hurtige udvikling kan også betyde, at denne gruppe får en høj sandsynlighed for at blive førtidspensionister, da nye kvalifikationer i arbejdslivet hele tiden kræves. Omvendt kunne det også godt være at dem på kontanthjælp i 1990 tidligere har modtaget sygedagpenge p.gr.a. f.eks en fysisk sygdom, hvilket har ført til arbejdsløshed, hvilket har ført til en behov for førtidspension. I så fald er langvarig ledighed blot en indikator på tilstedeværelsen af et helbredsproblem.

Tabel 5.1.3. Sandsynlighed for at en kontanthjælpsmodtager fra 1990 vil komme på førtidspension sammenholdt med ikke-kontanthjælps-modtager fra samme år. Procent.

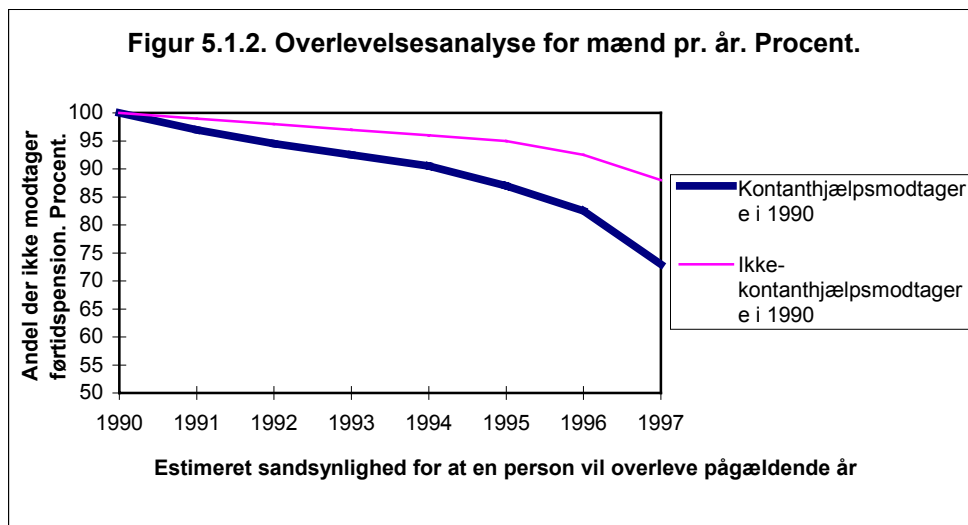
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Mænd kontanthjælpsmodtager	25	22	19	20	22	25	25
Mænd ikke-kontanthjælpsmodtager	2	2	2	3	3	3	3
Kvinder kontanthjælpsmodtager	26	24	21	21	25	27	28
Kvinder ikke-kontanthjælpsmodtager	4	4	4	4	4	5	5

Overlevelsesanalyse af kontanthjælpsmodtager og ikke-kontanthjælpsmodtager:³⁸

Figur 5.1.1 og 5.1.2 viser overlevelssandsynlighederne for mænd og kvinder fra hhv. gruppen af kontanthjælpsmodtagere fra 1990 og gruppen af ikke-kontanthjælpsmodtagere fra 1990. Ved at holde alt andet konstant kan overlevelsesraterne sammenlignes. Det ses tydeligt, at kontanthjælpsmodtagere har en mindre overlevelsesrate end dem, som ikke er kontanthjælpsmodtagere. Overlevelsesraten for en person som ikke modtager førtidspension hvert år er lidt højere for mænd end for kvinder blandt gruppen af ikke-kontanthjælpsmodtagere. Hvor mænd og kvinder har den samme overlevelsesrate blandt kontanthjælpsmodtagere. Hovedresultatet er, at kontanthjælpsmodtagere har en lavere overlevelsesrate end ikke-kontanthjælpsmodtagere. Det vil sige, over tid er der en højere sandsynlighed for at kontanthjælpsmodtagere bliver førtidspensionister.

³⁸ jf formel s(31) i kapitel 3

5.2 Sygedagpengemodtagere og ikke-sygedagpengemodtagere

Parametre

Resultaterne af de logistiske regressioner mht. gruppen af sygedagpengemodtagere i 1990 og gruppen af dem, som ikke modtager sygedagpenge i 1990, vises i tabel 5.2.1. fra registerdata.

Tabel 5.2.1. Regressionsresultat for sygedagpengemodtagere og ikke-sygedagpengemodtagere

Variabel	Signifikans ssh.	Odds Ratio	Signifikans ssh.	Odds Ratio
Intercept	0,0001	,	0,0001	,
1992	0,0001	0,897	0,0230	1,027
1993	0,0001	0,920	0,0001	0,902
1994	0,0001	0,879	0,0001	1,078
1995	0,0106	0,941	0,0001	1,136
1996	0,5907*	0,987	0,0001	1,179
1997	0,7167*	0,991	0,0001	1,237
Fyret	0,0001	0,754	0,0001	0,704
Lønindkomst	0,0001	0,600	0,0001	0,693
Enlig med børn	0,0001	0,570	0,0001	0,459
Samlevende uden børn	0,0001	0,767	0,0001	0,725
Samlevende med børn	0,0001	0,540	0,0001	0,377
Psykisk sygdom	0,0001	1,874	0,0001	1,947
Revalidering	0,0001	0,902	0,0001	0,949
Fysisk sygdom	0,0001	1,287	0,0001	1,632
Langtidsledighed	0,0005	0,908	0,0001	0,902
Kontanthjælp	0,0001	1,227	0,0001	1,235
Sygedagpenge	0,0001	1,390	0,0001	1,490
Alder	0,0001	1,442	0,0001	1,347
Mand	0,0001	0,929	0,0001	0,790
Skilt	0,3453*	1,035	0,0001	1,124
Kort uddannelse	0,0001	0,874	0,0001	0,691
Mellemlang uddannelse	0,0001	0,881	0,0001	0,689
Høj uddannelse	0,0014	0,812	0,0001	0,474
Erhvervs-erfaring	0,0001	1,011	0,0001	0,987

* ikke signifikant på 5 pct. niveau

Referencegruppem for **uddannelse:** grundskole, **familiestatus:** enlig uden børn, **sygdom:** rask, **år:** 1991.

Estimationsresultaterne for sygedagpengemodtagere og ikke-sygedagpengemodtagere stemmer overens med de føromtalte hypoteser. For grupperne af sygedagpengemodtagere og ikke-sygedagpengemodtagere har kvinder en højere sandsynlighed for at blive førtidspensioneret end mænd ligesom for kontanthjælpsmodtagere og ikke-kontanthjælpsmodtagere i foregående afsnit.

Parameterestimerne viser, at der er en positiv korrelation mellem fysiske sygdomme, psykiske sygdomme, varigheden af sygedagpenge og sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension for begge grupper. For begge grupper gælder det også, at estimatet af odds ratioen er to gange større for en psykisk syg end for en person uden registreret sygeforsløb. Det vil sige, at psykisk syge har en relativt høj sandsynlighed for at modtage førtidspension. Blandt fysisk syge, ser det ud til at nogle er uhelbredelige, men andre mister kun erhvervsevnen midlertidigt og har derfor mulighed for at vende tilbage til arbejdsmarkedet.

Det er klart, at der er en positiv sammenhæng mellem sygedagpenge og sygdomme. En stigning i varigheden af sygedagpenge ses derfor også at øge sandsynligheden for at komme på førtidspension. Forklaringen kunne muligvis være, at lange sygdomsperioder nedsætter erhvervsevnen eller er en indikator på forekomst af en varig sygdom, og derfor er det svært at vende tilbage til arbejdsmarkedet. Det betyder, at fysisk og psykisk syge, som er syge i lange sygdomsperioder har en relativ stor sandsynlighed for at blive førtidspensionister.

En anden faktor, som burde påvirke sandsynligheden for at modtage førtidspension er alder. Blandt både sygedagpengemodtagere og ikke-sygedagpengemodtagere er der en positiv sammenhæng mellem alder og modtagelse af førtidspension. Odds ratioen for at modtage førtidspension p.gr.a. alder er større blandt gruppen af sygedagpengemodtagere i forhold til den anden gruppe. Det virker forståeligt, da en ældre person kan muligvis have sværere ved at komme sig over en sygdom end en ung person. Unge mennesker reagerer måske også anderledes positivt på behandlinger. Yderligere er unge måske bedre til at optræne sig selv, eller blive bedre genoptrænet efter en sygdomsperiode end ældre, og derfor kommer de unge hurtigere tilbage til

arbejdsmarkedet. For personer, som ikke modtager sygedagpenge i 1990 har alder ikke stor effekt på sandsynligheden for at blive førtidspensionist.

For begge de omtalte 1990-grupper er langtidsledighed i det forgangne år positivt korreleret med risikoen for at få førtidspension for ikke-kontanthjælpsmodtagere. Grunden til at ledighed får sandsynligheden for førtidspension til at stige, blev forklaret i det ovenstående. Det ser dog ud som om at langtids-ledighed har en meget lille og negativ effekt på sandsynlighed for at blive førtidspensionist blandt ikke-sygedagpenge modtagere.

At en person fyres, ses ikke at have den forventede effekt på sandsynligheden for førtidspension. Den mulige forklaring gengives.

Personer med kort uddannelse, altså lav humankapital, og en lav lønindkomst kunne formodes at udgøre en risikogruppe. En sammenligning af estimationsresultaterne fra gruppen af sygedagpengemodtagere viser, at lavt uddannede personer har større sandsynlighed for at blive førtidspensionister end højt uddannede.

En persons familiestatus ser ud til at have den samme effekt på tilkendelse af førtidspension blandt de forskellige grupper. Effekterne ligner dem, som fandtes blandt kontanthjælpsmodtagere. Diskussionen om og begrundelserne for betydningen af familiestatus findes i foregående afsnit. Status som skilt viser sig at have den forventede positive effekt på sandsynligheden for tildelingen af førtidspension. Gruppen af ikke-sygedagpengemodtagere har en større sandsynlighed for at blive førtidspensionister efter skilsmisse end gruppen af sygedagpengemodtagere har efter skilsmisse. Resultaterne kan måske forklares med, at stress og emotionelle traumer kan medføre psykiske problemer, og disse kan påvirke helbredet og give sociale problemer, hvilket medfører større sandsynlighed for tilkendelse af førtidspension.

Betragtes de sociale ydelser ses det, at en stigning i varigheden af kontanthjælpsydelser medfører et stigende antal af førtidspensionister blandt begge grupper. En stigning i

varigheden af revalidering mindsker sandsynligheden for tildeling af førtidspension. Det ser altså igen ud til, at revalidering får personer tilbage på arbejdsmarkedet .

Højrisiko-grupper

Som sagt er der blandt grupperne af sygedagpengemodtagere og ikke-sygedagpengemodtagere nogle mennesker, der har høj risiko for at blive førtidspensionister, hvor andre næsten ingen risiko har. Her vil nogle ekstreme eksempler blive beskrevet for at give en ekstra dimension til forståelse af resultaterne i de foregående afsnit.

Hvis der i første omgang tages udgangspunkt i gruppen af ikke-sygedagpengemodtagere, så gælder det for en kvinde, der året før led af en psykisk sygdom, at sandsynligheden for at få førtidspension er to en halv gange så stor som for en rask mand. Hvorimod odds ratioen for førtidspension for en mand, som er psykisk syg året før, er halvdelen så stort, som for en rask kvinde. Dvs. kvinder har en større sandsynlighed for at blive førtidspensionister, men begge køns risiko for førtidspension stiger ved psykiske sygdomme. Eller også lider mænd og kvinder af forskellige psykiske sygdomme.

Yderligere har en mand fra ovenstående gruppe med langtidsledighed (over 75 pct.) og en fysisk sygdom året før halvdelen gang større sandsynlighed for at få en førtidspensions-tilkendelse end en rask mand, som ikke var langtidsledig året før.

Endelig viser estimaterne fra gruppen af sygedagpengemodtagere, at en enlig uden børn under 18 år, med en lønindkomst på mindre end 150,000 kr. året før og med 10 pct. kontanthjælp foregående år har tre gange større sandsynlighed for tilkendelse af førtidspension end en person, som er gift, med børn, en lønindkomst på over 150,000 kr. året før og ingen modtagelse af kontanthjælp året før.

Eksemplerne skulle illustrere, hvilke personer blandt sygedagpengemodtagere og ikke-sygedagpengemodtagere, der har de højeste risici for at komme på førtidspension.

Sandsynlighed for at få førtidspension fra overlevelsedata

Vi sammenligner igen to persontyper. Den ene person er fra gruppen af sygedagpengemodtagere i 1990, og personen følges så de efterfølgende år indtil 1997. Personens karakteristika beskrives i tabel 5.2.2. Personen er 50 år, gift, med børn under 18 år, ikke skilt, har en mellemlang uddannelse, 25 års erhvervserfaring, en lønindkomst på mere end 150.000 kr året før, på sygedagpenge året før, en fysisk sygdom, ingen kontanthjælp, ingen revalidering, fuldtidsbeskæftiget, ikke fyret. Den eneste forskel, der er på ovenstående person og sammenligningspersonen fra gruppen af ikke-sygedagpengemodtagere, er at personen er rask og ikke har modtaget sygedagpenge året før. Der ses både på mænd og kvinder.

Tabel 5.2.2. Karakteristika for en bestemt slags sygedagpengemodtager og en ikke-sygedagpengemodtager

	Sygedagpengemodtagere	Ikke-sygedagpengemodtagere
Alder	50 år	50 år
Fyret	Ikke	Ikke
Lønindkomst	Over 150.000 kr.	Over 150.000 kr.
Ledig	0 pct.	0 pct.
Erhvervserfaring	25år	25år
Kontanthjælp	0 pct.	0 pct.
Uddannelse	Mellemlang	Mellemlang
Familiestatus	Samlevende med børn	Samlevende med børn
Helbred	Fysisk sygdom	Rask
Sygedagpenge	50 pct.	0 pct.

Tabel 5.2.3. viser, at sandsynligheden for at blive førtidspensionist som forventet er større blandt gruppen af sygedagpengemodtagere i 1990 end blandt gruppen af ikke-sygedagpengemodtagere i 1990. F.eks. er der 19 pct. sandsynlighed for, at et kvinde, som modtog sygedagpenge i 1990, bliver førtidspensionist i 1994, når det forudsættes, at hun ikke tidligere har modtaget førtidspension. Hvor sandsynligheden kun er 2 pct. for at en kvinde, som ikke modtog sygedagpenge i 1990 bliver førtidspensionist i 1994. Dette kunne betyde, at risikoen for førtidspension i 1994 er ni gange større for kvinden, som modtog sygedagpenge i 1990 end for kvinden, der ikke modtog sygedagpenge. For mænd er forskellene i sandsynlighederne mindre markante bortset fra 1991 og den relative variation mellem sygedagpengemodtagere og ikke-sygedagpengemodtagere er

større blandt mænd end blandt kvinder. Både for kvinder og mænd fra gruppen af sygedagpengemodtagere er sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension konstant over tid, givet at de ikke har modtaget førtidspension de foregående år. Generelt fremgår det, at risikoen for at få førtidspension er lavere blandt personer, som ikke modtog sygedagpenge i 1990 end blandt dem, der modtog sygedagpenge i det år.

Det ses, at for gruppen af personer som modtog sygedagpenge og ikke modtog sygedagpenge i 1990, er der en højere risiko for at blive førtidspensionist, når varigheden af sygedagpenge året før stiger. Det kunne se ud til, at nogle af personerne på sygedagpenge har gentagne sygdomsproblemer, hvilket kunne være med til at forklare den høje sandsynlighed for tilkendelse af førtidspension, blandt sygedagpengemodtagere for 1990.

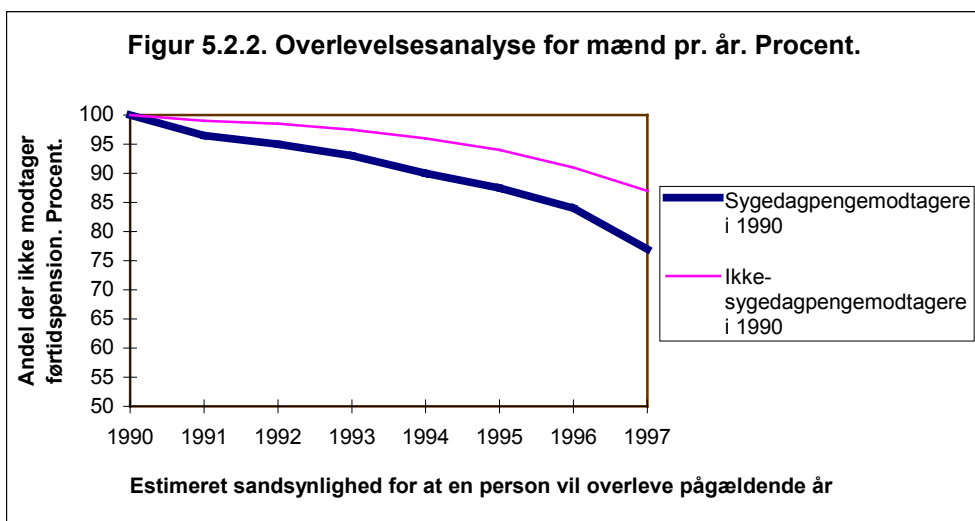
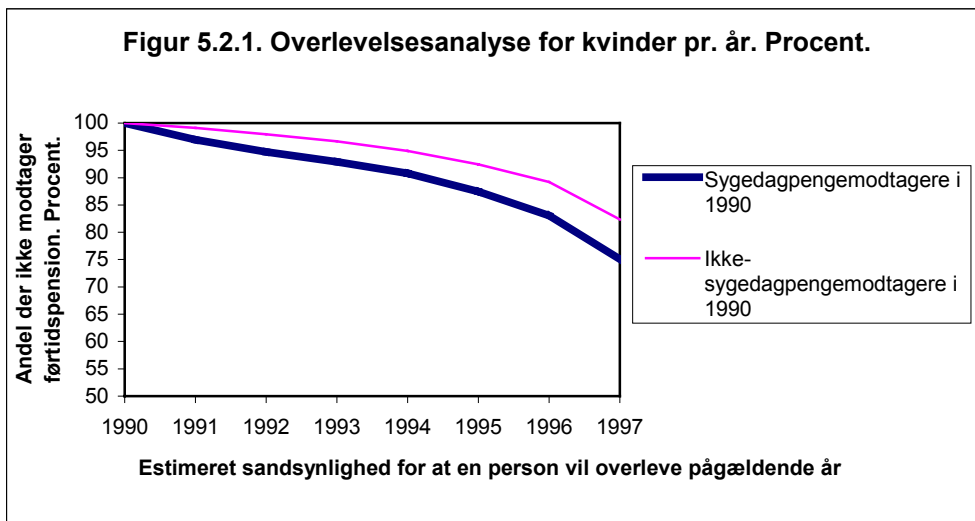
Tabel 5.2.3. Sandsynligheden for at en sygedagpengemodtager fra 1990 tilkendes førtidspension sammenholdt med en ikke-sygedagpenge-modtager fra samme år. Procent.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Mænd sygedagpengemodtager	19	17	18	17	18	19	19
Mænd ikke-sygedagpengemodtager	1	1	1	1	1	1	1
Kvinder sygedagpengemodtager	21	19	20	19	20	21	21
Kvinder ikke-sygedagpengemodtager	2	2	2	2	2	2	2

Overlevelsesanalyse af sygedagpengemodtagere og ikke-sygedagepengemodtagere

Ud fra figur 5.2.1. og 5.2.2. ses forskellene på overlevelsesraterne mht. køn blandt hhv. dem der modtog sygedagpenge i og dem der ikke modtog sygedagpenge. Ved at holde alt andet lige ses at sygedagpengemodtagerne fra 1990 har en mindre overlevelsesrate, dvs. en højere risiko for at blive førtidspensionister. Blandt begge grupper fra 1990 er den estimerede sandsynlighed for at få førtidspension lidt mindre for mænd end for kvinder. Resultat af ovenstående er, at sygedagpengemodtagere har en lavere overlevelsesrate, dvs. større sandsynlighed for at få tilkendt førtidspension, end dem,

som ikke modtog sygedagpenge i 1990. Yderligere undgår mænd i højere grad end kvinder at få førtidspension.

5.3 Personer med og uden erhvervsuddannelse

Parametre

Overlevelsesanalsens resultater ud fra registerdata med hensyn til personer med og uden erhvervsuddannelse findes i tabel 5.3.1. fra registerdata.

Tabel 5.3.1. Regressionsresultat for personer med og uden erhvervsuddannelse

Variabel	Personer uden erhvervsuddannelse		Personer med erhvervsuddannelse	
	Signifikans ssh.	Odds Ratio	Signifikans ssh.	Odds Ratio
Intercept	0,0001	,	0,0001	,
1992	0,2479*	1,020	0,8531*	1,002
1993	0,5319*	0,989	0,0001	0,888
1994	0,9379*	1,001	0,0001	1,083
1995	0,0001	1,123	0,0001	1,115
1996	0,0001	1,176	0,0001	1,157
1997	0,0001	1,154	0,0001	1,243
Fyret	0,0001	0,748	0,0001	0,730
Lønindkomst	0,0001	0,623	0,0001	0,696
Enlig med børn	0,0001	0,549	0,0001	0,464
Samlevende uden børn	0,0001	0,739	0,0001	0,727
Samlevende med børn	0,0001	0,507	0,0001	0,382
Psykisk sygdom	0,0001	1,960	0,0001	2,004
Revalidering	0,0001	0,914	0,0001	0,945
Fysisk sygdom	0,0001	1,512	0,0001	1,604
Langtidsledighed	0,5037*	0,987	0,0003	0,867
Kontanthjælp	0,0001	1,253	0,0001	1,229
Sygedagpenge	0,0001	1,455	0,0001	1,459
Alder	0,0001	1,421	0,0001	1,347
Mand	0,0001	0,807	0,0001	0,859
Skilt	0,0001	1,123	0,0001	1,098
Lav	0,0001	0,871	0,0001	0,701
Mellemlang uddannelse	0,0001	0,697	0,0001	0,729
Lang uddannede	0,0001	0,506	0,0001	0,498
Erhvervs-erfaring	0,0001	1,024	0,0001	0,980

*ikke signifikant på 5 pct. niveau

Referencegruppen for **uddannelse:** grundskole, **familiestatus:** enlig uden børn, **sygdom:** rask, **år:** 1991.

Igen viser estimationsresultaterne stærke indikationer af nogle af de opstillede hypoteser, både for personer med erhvervsuddannelse og uden erhvervsuddannelse. Som blandt alle andre grupper er der blandt grupperne af personer med og uden erhvervsuddannelse fra 1990 en større sandsynlighed for førtidspension hos kvinder end mænd.

Både for dem med og uden erhvervsuddannelse, som året før har en lønindkomst på over 150,000 kr., er sandsynligheden for at blive førtidspensionist meget lille. Det ser ikke ud til, at personer med og uden erhvervsuddannelse, som tjener mere end 150,000 kr., har økonomiske incitamerter til at vælge førtidspension. Dette underbygges af det faktum, at størstedelen af førtidspensionister tjener mindre end 150,000 kr. året før.

Resultaterne viser tegn på positiv korrelation mellem alder og førtidspensions-tilkendelser, uafhængig af faglig status. Dette kunne tyde på, som før omtalt, at ældre personer uden erhvervsuddannelse ikke kan klare det samme fysiske arbejde, som da de var yngre. Det fysiske nedslidende arbejde vil formodentlig hyppigere være at finde for ufaglærte arbejdere. Ofte er alder korreleret med en persons erhvervs erfaring. Resultaterne understøtter hypoteserne om erhvervs erfaring og personer uden erhvervsuddannelse. Dvs. jo længere erhvervs erfaring jo større sandsynlighed for førtidspension. Den positive sammenhæng mellem erhvervs erfaring og førtidspension findes kun blandt gruppen af personer uden erhvervsuddannelse. Sammenholdes resultatet med, at kvinder har større sandsynlighed for at blive førtidspensionister, så vil et godt eksempel på en risikogruppe være den kvindelige nedslidte rengøringsmedarbejder. Det synes logisk, at en person med en erhvervsuddannelse får mindre sandsynlighed for tilkendelse af førtidspension, når erhvervs erfaringen stiger. Når erhvervs erfaringen stiger, så må erhvervs evnerne blive akkumuleret, og dermed får dem med en erhvervsuddannelse muligvis en stærkere tilknytning til arbejdsmarkedet.

De fysiske og psykiske sygdommes effekter på sandsynligheden for tilkendelse af førtidspension blandt personer med og uden erhvervsuddannelse, er de samme som sygedagpenges og kontanthjælps effekter for de andre grupper. Personer med erhvervsuddannelse har dog en lidt større sandsynlighed for at modtage førtidspension, hvis denne har haft en psykisk sygdom året før. Yderligere er odds ratioen for at få førtidspension to gang så stor, når en person har haft en psykisk sygdom året før, end når personen var uden registreret sygeforløb, og der ses bort fra fagligheden.

Igen ses at familiestatus spiller en rolle mht. førtidspension. Ligesom for de andre grupper har enlige uden børn under 18 større risiko for førtidspension end par med børn. Odds ratioen blandt personer uden erhvervsuddannelse er ikke ret forskellig, hvilket var uventet.

Det er interessant at parameterestimatet viser, at der blandt arbejdere med erhvervsuddannelse er en meget lille negativ sammenhæng mellem lang ledighed og sandsynlighed for tilkendelse af førtidspension. Til gengæld er modtagelsen af kontanthjælp året før positivt korreleret med sandsynligheden for at blive førtidspensionist, uafhængigt af om det drejer sig om en person med eller uden erhvervsuddannelse. Et stærkt specialiseret arbejdsmarked under konstant udvikling kan forårsage, at lange ledighedsperioder kunne reducere kvalifikationerne meget. Resultaterne findes for personer med og uden erhvervsuddannelse, og forklaringerne på resultaterne er forskellige. Erhvervsevnen for personer uden erhvervsuddannelse er måske mindre omstillelige end den er for personer med erhvervsuddannelse. Det kunne betyde, at dem uden erhvervsuddannelse har færre jobmuligheder, og deres arbejdsmarkeds-tilknytning derfor bliver mere sårbar over for økonomiske konjunkturer og arbejdsmarkeds-ændringer.

Revalidering er derimod negativt korreleret med risikoen for modtagelse af førtidspension. Igen kunne det indikere, at revalideringen faktisk virker, og får personer tilbage på arbejdsmarkedet, selv når erhvervsevnen er nedsat.

Højrisiko-grupper

Ekstreme eksempler vil igen blive forklaret, så de generelle resultater bliver mere tydelige og risikogrupperne bliver herved anskueliggjort.

En 40-årig uden erhvervsuddannelse, med 10 pct. kontanthjælp året før, har to gange større sandsynlighed for tilkendelse af førtidspension end en 35-årig uden erhvervsuddannelse, uden kontanthjælp. Dette kunne indikeres, at både alder og varigheden af kontanthjælp har stor betydning for den eventuelle risiko en person uden erhvervsuddannelse har for at komme på førtidspension.

Samme person som ovenstående, men med 10 pct. sygedagpenge året før i stedet for kontanthjælp, har også to gange større sandsynlighed for at blive førtidspensionist end en 35 årig uden erhvervsuddannelse, uden sygedagpenge. Igen understøtter det hypotesen, at det måske bliver sværere med alderen at komme tilbage på arbejdsmarkedet efter et sygdomsforløb.

Ud fra eksemplerne er det helt klart kvinder og personer uden erhvervsuddannelse på sociale ydelser, der hyppigst får tilkendt førtidspensioner.

Sandsynlighed for at få førtidspension fra overlevelsesdata

Overlevelsesanalysen er også i dette afsnit udarbejdet ud fra en person med specifikke karakteristika jf. tabel 5.3.2. Gruppen, som følges over tid, er de personer, som ikke har en erhvervsuddannelse i 1990. Personen uden erhvervsuddannelse er 50 år, ikke skilt, samlevende uden barn under 18 år, beskæftiget året før, ikke fyret, korteste uddannelse, lønindkomst under 150,000 kr. året før, 25 års erhvervs erfaring, ingen kontanthjælp året før, ingen sygedagpenge året før, ingen revalidering året før, rask i forudgående år. Personen med en erhvervsuddannelse er forskellig mht. uddannelse og lønindkomsten året før, som var over 150,000 kr.

Tabel 5.3.2. Karakteristika for en bestemt slags med og uden erhvervsuddannelse

	Uden erhvervsuddannelse	Med erhvervsuddannelse
Alder	50år	50år
Fyret	Ikke	Ikke
Lønindkomst	Under 150.000 kr.	Over 150.000 kr.
Ledighed	0 pct.	0 pct.
erhvervs erfaring	25år	25år
Kontanthjælp	0 pct.	0 pct.
Uddannelse	Grundskole	Lang videregående
Familiestatus	Samlevende uden børn	Samlevende uden børn
Helbred	Rask	Rask
Sygedagpenge	0 pct.	0 pct.

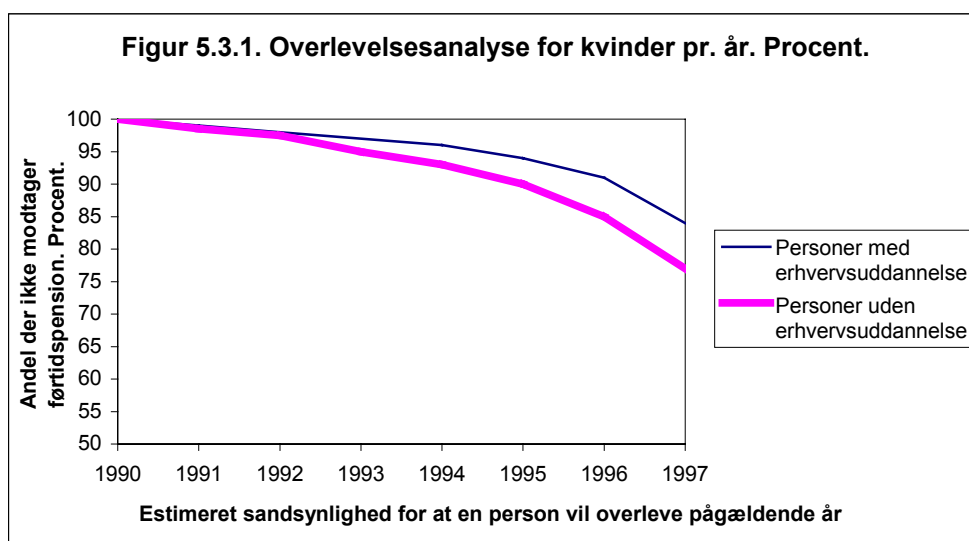
Tabel 5.3.3. viser, at personer, som ikke har en erhvervsuddannelse i 1990, har langt højere sandsynlighed for at blive førtidspensionister over tid, end dem med erhvervsuddannelse i 1990. For eksempel, er sandsynligheden for at blive førtidspensionist i 1996 17 pct. for en kvinde uden erhvervsuddannelse, givet hun ikke har modtaget førtidspension før, mens sandsynligheden for en kvinde med en erhvervsuddannelse er 3 pct.. For mænd er sandsynlighederne hhv. 12 pct. og 2 pct.. De estimerede resultater passer på hypotesen om, at en person uden erhvervsuddannelse måske i mindre grad har incitament til at forblive på arbejds-markedet end en person med erhvervsuddannelse. Trenden mht. førtidspensions-tilkendelser over tid blandt mænd og kvinder uden erhvervsuddannelse synes svagt voksende. Det er interessant, at sandsynligheden for tilkendelser af førtidspension er lidt højere blandt kvinder med en erhvervsuddannelse over tid end blandt kvinder uden erhvervsuddannelse, hvor den er næsten konstant blandt mænd. Hvis de specifikke karakteristika fra gruppen af mænd og kvinder slås sammen, så har gruppen af dem uden erhvervsuddannelse fra 1990 en større sandsynlighed for tilkendelse af førtidspension end gruppen af dem med erhvervsuddannelse fra 1990.

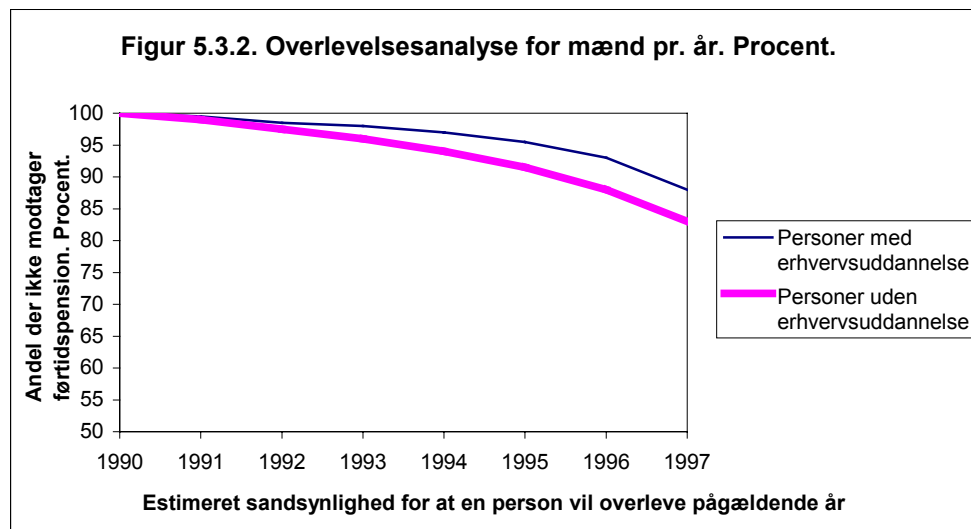
Tabel 5.3.3. Sandsynligheden for at en person uden erhvervsuddannelse fra 1990 vil komme på førtidspension sammenholdt med erhvervsuddannelse fra samme år. Procent.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Mænd uden erhvervsuddannelse	10	11	10	10	12	12	12
Mænd med erhvervsuddannelse	2	2	2	2	2	2	2
Kvinder uden erhvervsuddannelse	15	15	15	15	16	17	17
Kvinder med erhvervsuddannelse	3	3	2	3	3	3	3

Overlevelsesanalyse af personer med og uden erhvervsuddannelse

Figureerne 5.3.1. og 5.3.2. viser overlevelsestiden mht. køn og grupperne af dem med og uden erhvervsuddannelse i 1990. Alt andet lige ses det, at personer uden erhvervsuddannelse har en lavere overlevelsesrate, dvs. de bliver hyppigere førtidspensionister end personer med en erhvervsuddannelse. Yderligere er der en lavere overlevelsesrate blandt kvinder.

De ubesvarede spørgsmål i logitmodellerne mht. registerdata, kan måske belyses ved en spørgeskema-analyse. Ved en spørgeskema-undersøgelse indhentes flere personlige oplysninger, men det er samtidig svært at konkludere ud fra spørgeskemadata, men ved at sammenligne registerdata med spørgeskemadata kan analysen måske styrkes.

5.4 Spørgeskemadata³⁹

Spørgeskemaet fra år 2000 giver som tidligere nævnt mulighed for at se sammenhængen mellem opvækstvilkår, arbejdsmiljø, misbrugsproblemer og sandsynligheden for at blive førtidspensionist. Resultaterne fra registerdata, kan eventuelt indeholde effekter, der ikke er oplysninger om. F.eks. kan det være, at den positive sammenhæng, som ses mellem det at være uden erhvervsuddannelse og tilkendelse af førtidspension, faktisk ikke skyldes, at personen er uden erhvervsuddannelse, men i stedet at mange personer uden erhvervsuddannelse arbejder på arbejdspladser med et dårligt arbejdsmiljø med deraf følgende gener. Anvendelsen af spørgeskemadata kan derfor perspektivere problemstillingerne omkring hvilke personer, der er i risikogruppen for at få blive førtidspensionister.

Regressionsresultaterne fra logitmodellen med hensyn til spørgeskemadata vises i tabel 5.4.1.

³⁹ Spørgeskemadata er vægtet som beskrevet i kapitel 4.

Table 5.4.1. Regression result for questionnaire data with current disability pension.

Variabel	Signifikans ssh.	Odds ratio
Intercept	0,0001	,
Alder	0,0001	1,071
Misbrug	0,7644*	0,671
Ulykke	0,0117	2,009
Ydelse	0,0001	5,778
Opvækst	0,0839*	0,031
Arbejds miljø	0,0491	0,258

* Ikke signifikant på det 5 pct. niveau

Estimation results show that misusage problems in connection with disability pension are not significant. However, it is important to be aware of the fact that the effect of misusage can be due to the fact that misusers rarely admit to having a misusage problem. Furthermore, there is an endogeneity problem regarding misusage and receipt of disability pension in the same period. It could be that misusage problems are caused by the often stressful situation as a disability pensioner and not vice versa, as assumed in this report. There is a positive correlation between men who consider applying for disability pension or have applied for disability pension and current misusage problems. The parameter estimate regarding misusage problems is also positive, and the odds ratio is four times larger for misusers than for non-misusers. It could be seen from the results that misusage has a negative effect on daily work, either because misusage has a direct negative effect on work ability, or because misusage means a higher health risk and periods away from the workplace, which can lead to a reduction in work ability.

Accidental events seem to have an effect on the probability of receiving disability pension. The parameter estimate is positive, and the odds ratio is two times larger for a person who has been exposed to a serious accident in the last 5 years than for a person who has not been exposed to an accident. This result supports the hypothesis that accidents can lead to a temporary or permanent reduction in work ability and thus increase the probability of receiving disability pension.

Estimatet af arbejdsmiljø er ikke signifikant for førtidspensionister, men det skyldes nok, at førtidspensionister ikke arbejder og derfor ikke kan oplyse noget om arbejdsmiljø. Hvis der i stedet for ses på arbejdsmiljøet for gruppen af personer, som overvejer at ansøge eller har ansøgt om førtidspension, så opnås måske et mere realistisk resultat. Parameterestimatet er overraskende nok negativt mht. arbejdsmiljø. Hypotesen siger, at et farligt arbejdsmiljø øger risikoen for ulykker og nedsættelse af erhvervsevnen, og derfor forventes større sandsynlighed for førtidspension. Resultaterne bekræfter dog langt fra hypotesen.

Heller ikke belastende opvækstvilkår ser ud til at have en signifikant effekt på tilkendelse af førtidspension. At resultaterne ikke er signifikante kan skyldes samme mangel på relevante informationer som for misbrugsproblemer. Personer ønsker måske ikke at afsløre omstændigheder omkring deres belastende opvækst. Yderligere er det meget svært at definere, hvad dårlige opvækstvilkår er (jf. kapitlet om beskrivende statistik). Men det er muligt, at en person, som er opvokset i en familie, som hovedsagelig har været afhængig af sociale ydelser, selv som voksen overtager samme mønster og derfor også bliver afhængig af sociale ydelser. Hvis man som barn og ung ikke har oplevet forældrene som aktivt arbejdende forbilleder, kan det føre til en passiv holdning til at arbejde, og en helt manglende arbejdsmotivation kan udvikles. Christoffersen (1996) fandt resultater, som viste, at hvis en persons forældre er langtidsledige, så forlader samme person skolen tidligt og bliver i gennemsnit langtidsledige som 27 årig. Sammenholdes Christoffersens resultater med resultaterne i denne rapport, så tyder det på, at opvækstvilkår med forældre som er langtidsledige, øger sandsynligheden for førtidspension hos børn af disse.

Generelt ser det ikke ud til, at der er kønsforskelle, når der ses på sandsynligheden for at modtage førtidspension mht. effekten af opvækstvilkår, arbejdsmiljø og misbrugsproblemer. Der er dog en enkelt undtagelse mht. misbrugsproblemer, når det drejer sig om euforiserende stoffer blandt mænd som overvejer førtidspension.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at kun halvdelen af de udvalgte førtidspensionister har svaret på spørgeskemaet, mens 88 pct. af ikke-

førtidspensionister har svaret. P.gr.a. den ulige svarprocent i datasættet betyder måske at stikprøven ikke er vilkårlig og det betyder at der er større usikkerhed omkring estimationsresultaterne, og de skal derfor fortolkes med stor varsomhed.

5.5 Vigtigste resultater

Rapporten bygger på et relativt omfangsrigt datamateriale. Data kommer både fra registerdata og spørgeskemadata, hvilket er et godt grundlag for en analyse. Umiddelbart ser det ud til, at det største problem i denne rapport er den lave svarprocent blandt førtidspensionister i spørgeskema-undersøgelsen.

I denne rapport findes frem til nogle konsistente resultater mht. tilkendelser af førtidspension blandt grupperne af sygedagepenge-, kontanthjælps- og revalideringsmodtagere. De store træk ses i tabel 1.1. For det første medfører en stigning i varigheden af kontanthjælp og sygedagepenge, en øget sandsynlighed for førtidspension. En stigning i varigheden af revalideringsydelse reducerer risikoen for modtagelse af førtidspension, hvilket er i skarp modsætning til de omtalte hypoteser. Oprindeligt forventedes, at alle sociale ydelser ville øge risikoen for førtidspensions-tilkendelse. Men det ser altså ud til, at revalidering medfører, at personer får en bedre tilknytning til arbejdsmarkedet og dermed en mindre sandsynlighed for at blive førtidspensionister.

Der store forskelle på tilkendelserne af førtidspension blandt grupperne af personer med- og uden erhvervsuddannelse. Personer uden erhvervsuddannelse har markant større sandsynlighed for at blive førtidspensionister, specielt hvis de samtidig har lange erhvervs erfaring. Resultatet indikerer, at hypotesen om nedslidning blandt personer uden erhvervsuddannelse kunne være en årsag til tilkendelse af førtidspension.

I alle rapportens analyser skiller kvinderne sig ud fra mændene, ved generelt at have større risiko for at blive førtidspensionister.

Langtidsledighed og lav lønindkomst ser også ud til at øge sandsynligheden for førtidspension. Dette stemmer overens med, at en lav lønindkomst og langtidsledighed p.gr.a. mulige økonomiske incitamentter kunne øge ønsket om førtidspension.

Specielt enlige uden børn under 18 år og med en lav indkomst har stor sandsynlighed for at blive førtidspensionister, måske p.gr.a. den mulige indkomstfleksibilitet der er for en enig voksen person uden forsørger- forpligtigelse.

LITTERATURLISTE

Amnitzbøll Rasmussen, Else (1980):

Erhvervsarbejde eller offentlig forsørgelse. Analyse af tilknytningen til arbejdsmarkedet før og efter afslag på ansøgning om invalidepension. Århus: Århus Universitet.
Specialopgave

Andersen, John Sahl (1993):

Hvor belastede er yngre førtidspensionister på helbredsmæssig-social indikation?
Ugeskrift for Læger, vol. 155, nr. 27, s,2119-2123.

Bengtsson, Steen (1987):

En lov - femten nævn. Regionale forskelle i ansøgning, tilkendelse og afslag på førtidspension. 167.ed.
København: Socialforskningsinstituttet. Publikation

Bengtsson, Steen (1989):

Førtidspension eller...?
København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 89:11.

Bengtsson, Steen (1991):

Førtidspension til unge – i socialpolitisk belysning.
København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 91:11.

Christoffersen, Mogens (1996):

Opvækst med arbejdsløshed- En forløbsundersøgelse af to generationer født 1966 og 1973.
København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 96:14.

Danmarks Statistik (1990):

Statistik Årbog 1990.
København: Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (1991):

Statistik Årbog 1991.
København: Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (1992):

Statistik Årbog 1992.
København: Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (1993):

Statistik Årbog 1993.
København: Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (1994):

Statistik Årbog 1994.

København: Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (1995):

Statistik Årbog 1995.

København: Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (1996):

Statistik Årbog 1996.

København: Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (1997):

Statistik Årbog 1997.

København: Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (2000):

Statistik tiårsoversigt 2000.

København: Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (2000):

Befolkningen i Kommunerne 1. Januar 2000 Tal.

København: Danmarks Statistik.

Den Sociale Ankestyrelse (1999):

Førtidspensionister. Årsstatistik 1998.

København: Den Sociale Ankestyrelse.

Den Sociale Ankestyrelse (2000):

Faldet i antallet af førtidspensionstilkendelser i 1999.

København: Den Sociale Ankestyrelse.

Det Økonomiske Råd (2000):

Dansk økonomi, forår 2000.

København: Det Økonomiske Råd.

Due, Johannes (1976):

Invalidepensionistundersøgelserne 2. En forundersøgelse af invalidepensionsansøgere sociale forhold.

København: Socialforskningsinstituttet. Meddelelse 17.

Greene, William (1997):

Econometric Analysis. Third Edition.

Prentice Hall New Jersey.

Gregersen, Ole (1990):

Kommunal kompetence i førtidspensionssager – frikommuneforsøg i Ballerup.
København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 90:9.

Gregersen, Ole (1992):

Kommunal kompetence i førtidspensionssager – ballerupforsøget efter 2.5 år.
København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsnotat 1992:1.

Gregersen, Ole (1994):

Kommunernes pensionpraksis. Rangordning af kommunerne efter antal førtidspensioneringer, korrigeret for en række objektive forhold - et metodestudie.
København: Socialforskningsinstituttet. Servicerapport

Gregersen, O. (1994): Kommunernes pensionspraksis. Servicerapport december 1994.
København: Socialforskningsinstituttet

Gregersen, O. (1997):

Virksomhedernes brug af arbejdsmarkedsuddannelserne.
Rapport nr. 97:2.
København :Socialforskningsinstituttet.

Gregersen, O. og M.N. Christoffersen (1999):

Langvarige sociale sager-klienternes holdning.
Rapport nr. 99:6.
København.: Socialforskningsinstituttet.

Gujarti, Damodar (1995):

Basic Econometrics. Third Edition.
McGraw-Hill U.S.A.

Hosmer David W.; Lemeshow Stanley (1989)

Applied Logistic Regression: Wiley Series in Probability and Mathematics Statistics;
pages 25-245.
New York: John Wiley & Sons.

Hubbe, Per (1976):

Invalidepensionistundersøgelserne 1. Invaliditetsbegreb og invalidepension-forstudie.
København: Socialforskningsinstituttet. Meddelelse 16.

Hubbe, Per (1978):

Invalidepensionistundersøgelserne 4. Ansøgere til invalidepension. København:
Socialforskningsinstituttet. Publikation 84.

Hubbe, Per (1979):

Invalidepensionsundersøgelserne 5. Forhold efter første ansøgning. København:
Socialforskningsinstituttet. Publikation 85.

Hubbe, Per (1980):

Invalidepensionering i Danmark. I: Ugeskrift for Læger, vol. 142, nr.36, s. 2350-2351.

Hubbe, Per (1980):

Invalidepensionering i Danmark. Praksis og virkning.

København, Århus, Odense: FADL's forlag.

Hubbe, Per; Westergård, Poul (1978):

Invalidepensionistundersøgelserne 3. materiale og metoder.

København: Socialforskningsinstituttet. Publikation 83.

Jensen, Peter (1997):

Er der veje til fuld beskæftigelse?:

København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 97:13.

Juul, Soren (1992):

Yngre førtidspensionister:

København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 92:12.

Kennedy, Peter (1992):

Guide to Econometrics. Third Edition. Blackwell Publishers U.K.

Koch-Nielsen, Inger (1980):

Invalidepensionistundersøgelserne 7. Opvækstvilkår og erhvervsbaggrund. København:

Socialforskningsinstituttet. Publikation 100.

Lawless, J.F. (1982):

Statistical Models and Methods for Lifetime Data. First Edition. John Wiley & Sons

New York.

Martini, Sten (1980):

Invalidepensionistundersøgelserne 6. Invalidepensionisternes levevilkår. København:

Socialforskningsinstituttet. Publikation 95.

Laursen Vibeke (2000):

Sociale Ydelser: Hvem Hvad & Hvornår.

Viborg: Forsikringsoplysningen.

Søndergaard, Jørgen (1999):

The Welfare State and Economic Incentives. Macroeconomic Perspectives on the

Danish Economy. København, Socialforskningsinstituttet.

Weisse, Hanne (1999):

Virksomheders Social Engagement.

Rapport nr. 99:16.

København, Socialforskningsinstituttet.

ORDFORKLARING:

Odds Ratio:

Eksempel på fortolkning;

Hvis variablen for en fysisk sygdom er en dummy, så betyder det, at variablen har værdien 1 hvis personen har en fysisk sygdom og 0 ellers. Hvis odds ratioen er 2,00 for variablen ”en fysisk sygdom”, så betyder det, at når en person har en fysisk sygdom, så er sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension dobbelt så stor, som hvis personen ikke havde en fysisk sygdom.

Overlevelsesanalyse:

Eksempel på fortolkning;

Hvis en person, som modtog sygedagpenge i 1990, har en estimeret overlevelsesrate på 87 pct. i 1994, så betyder det, at sygedagpenge-modtageren har en 87 pct. sandsynlighed for ikke at modtage førtidspension det pågældende år, givet personen ikke har modtaget førtidspension de forudgående år. Overlevelsesraten er altså den estimerede sandsynlighed for at en person overlever det pågældende år.